

Migracje zarobkowe w województwie świętokrzyskim

RAPORT Z BADANIA PRZEPROWADZONEGO W 2014 R.

Spis treści

Wprowadzenie	5
Podłoże metodologiczne realizowanych badań	7
Cele badania	8
Metody badawcze	8
Metody analizy danych	10
Opis przebiegu realizacji badań terenowych	11
Charakterystyka struktury próby	12
Charakterystyka województwa świętokrzyskiego w kontekście procesów mobilności mieszkańców na podstawie danych statystycznych z 2013 roku	16
Stan i struktura ludności	16
Prognoza ludności	31
Ustalenia i wnioski	32
Wyniki badań ilościowych	34
Mapa migracji. Ocena skali oraz kierunków dotychczasowej rzeczywistej emigracji zarobkowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego przez respondentów	34
Identyfikacja podstawowych czynników determinujących decyzje o emigracji zarobkowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego	38
Identyfikacja kosztów i korzyści emigracji zarobkowej dla migrantów z województwa świętokrzyskiego	42
Analiza cech społeczno-zawodowych rzeczywistych i potencjalnych emigrantów zarobkowych w województwie świętokrzyskim	47
Warunki świadczenia pracy za granicą przez mieszkańców województwa świętokrzyskiego	54
Rozpoznanie zakresu wykorzystywania różnych form pomocy społecznej za granicą przez rzeczywistych emigrantów zarobkowych za granicą	59
Ścieżki karier zawodowych emigrantów za granicą	60
Ocena decyzji o wyjeździe za granicę z perspektywy czasu	66
Ocena wpływu migracji zarobkowych na więzi rodzinne i „eurosieroctwo”	67

Wnioski z badań ilościowych	69
Omówienie wyników badań jakościowych	71
Identyfikacja podstawowych czynników determinujących decyzje o emigracji zarobkowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego	72
Identyfikacja kosztów i korzyści emigracji zarobkowej dla migrantów z województwa świętokrzyskiego	72
Warunki świadczenia pracy za granicą przez mieszkańców województwa świętokrzyskiego	73
Ścieżki karier zawodowych emigrantów za granicą	74
Ocena decyzji o wyjeździe za granicę z perspektywy czasu	75
Ocena wpływu migracji zarobkowych na więzi rodzinne	75
Wnioski z badań jakościowych	75
Wpływ migracji zarobkowych na sytuację ekonomiczną województwa świętokrzyskiego	76
Wpływ migracji zarobkowych na sytuację demograficzną województwa świętokrzyskiego	78
Wnioski i rekomendacje	79
Bibliografia	84
Spis tabel	85
Spis wykresów	86

WPROWADZENIE

Wraz z sukcesywnie postępującym zjawiskiem otwierania się rynków pracy Europy Zachodniej migracje stały się zjawiskiem coraz bardziej powszechnym. Swobodny dostęp do rynku pracy, zrównanie większości praw polskich obywateli z prawami obywateli krajów Unii zachęca i ułatwia podjęcie decyzji o migracji. Polacy stanowią obecnie jedną z najliczniejszych grup migracyjnych spośród obywateli innych krajów UE.

Migracja, zwłaszcza masowa, jest zjawiskiem implikującym szereg zarówno pozytywnych, jak i negatywnych skutków demograficznych, społecznych i gospodarczych zarówno w wymiarze lokalnym, regionalnym, jak i krajowym. W związku z tym problem migracji nabiera szczególnego znaczenia na obszarach charakteryzujących się niskim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego do których należy Polska Wschodnia, potocznie i pejoratywnie określana, jako Polska „B”. Polska Wschodnia obejmuje obszar pięciu województw tj.: podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie i lubelskie.

Analizując wpływ migracji na sytuację danego obszaru np.: regionu bądź kraju nazbyt często akcentuje się jej efekty negatywne takie, jak: zmniejszone wpływy podatkowe w regionie oraz dysproporcje pomiędzy wysokimi dochoda-

mi mieszkańców i generowanym przez nich popytem a niedostatecznym rozwojem aktywności gospodarczej zwłaszcza w sferze usług, brak fachowców spowodowany wyjazdem różnego rodzaju specjalistów np. lekarzy czy inżynierów, rozpad rodzin czy pojawienie się tzw. „eurosierot”, a więc dzieci pozostawionych w Polsce przez rodziców pracujących za granicą.

Wbrew obiegowym opiniom skutki migracji nie muszą być jednak wyłącznie niekorzystne. Efekty pozytywne to przede wszystkim: podniesienie standardu i materialnego poziomu życia osób migrujących oraz ich rodzin oraz wzrost popytu na różnego rodzaju usługi i towary spowodowany zwiększeniem dochodów emigrantów i ich rodzin, a także ograniczenie wydatków budżetowych na wypłatę świadczeń socjalnych.

Przystępując do szczegółowego omówienia zebranych wyników badań należy na wstępie poruszyć i wyjaśnić kilka podstawowych nieścisłości w zakresie wnioskowania nt. następstw do jakich prowadzą nasilone procesy migracyjne.

Biorąc pod uwagę aspekt demograficzny jedną z podstawowych omyłek jest powszechnie funkcjonujące przekonanie, iż fala procesów migracyjnych jest tak wysoka, że powoduje

masowy odpływ ludności, co w konsekwencji prowadzi do „wyludniania się” populacji osób w wieku produkcyjnym. Opinia ta z różnych przyczyn nie znajduje potwierdzenia w źródłach oficjalnych danych statystycznych takich, jak: BDL GUS, EUROSTAT czy BAEL, które pomimo, że pozwalają obserwować pewne tendencje w zakresie tego procesu to jednak nie pozwalają w sposób jednoznaczny i bezdyskusyjny potwierdzić akcentowanej zależności.

Warto także nadmienić, że obiegowa opinia, iż z Polski wyjeżdżają głównie ludzie młodzi, z wykształceniem wyższym, co w efekcie prowadzi do swoistego drenażu kadr wykwalifikowanych jest również dyskusyjna. Pomimo, że oficjalne dane i raporty z badań rzeczywiście pokazują, że największą skłonnością do wyjazdów charakteryzuje się grupa osób w wieku 18-35 lat, to jednak w Polsce mieszka także najwięcej studiującej młodzieży w Europie. Nie dziwi więc, że odsetek migrantów z wykształceniem wyższym w całej populacji migrantów ulega systematycznemu wzrostowi.

Do nazbyt pochopnie wyciąganych wniosków należy także przekonanie o bezpośrednim wpływie migracji na spadek bezrobocia. Opinia taka wynika z przekonania, że wyjeżdżający to głównie osoby bezrobotne. Najnowsze wyniki badań pokazują jednak, że pomimo, iż kilkanaście lat temu brak miejsc pracy był główną przyczyną wyjazdów, to jednak po akcesji

Polski do UE ich główną przyczyną stają się m.in. strukturalne niedopasowanie w sferze kwalifikacji, niski poziom wynagrodzeń oraz nieodpowiednie warunki pracy, a także brak perspektyw w zakresie rozwoju zawodowego.

Fakt, iż osoby o wysokim poziomie kwalifikacji nie mogą znaleźć na lokalnym lub regionalnym rynku pracy satysfakcjonującej i zgodnej ze swoimi oczekiwaniami wydaje się być szczególnie istotny, ponieważ to właśnie on w dużej mierze warunkuje decyzję zarówno wyjedzie jak i będzie warunkował decyzję o ewentualnym powrocie. Kwestia powrotu jest zatem otwarta i w dużym stopniu zależna od rozwoju sytuacji społeczno-ekonomicznej zarówno w skali makro jak i mikro – na poziomie poszczególnych powiatów czy regionów.

Szczególną rolę dla poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej w województwa świętokrzyskim należy upatrywać w działaniach możliwych do realizacji w ramach programów pomocowych UE takich jak Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego (RPOWŚ), Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój (POWER), a także dodatkowy mający na celu przyspieszenie, w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju, tempa rozwoju społeczno-gospodarczego województw Polski Wschodniej Program Operacyjny Polska Wschodnia (POPW). Ponadto oprócz czynników strukturalnych czynnikami wzmacniającymi decyzje

o powrocie mogą być także czynniki społeczne determinujące położenie społeczne migrantów za granicą, a więc w szczególności to, że wielu spośród nich podejmuje na emigracji pracę

poniżej swoich kwalifikacji, a także czynniki psychologiczne – fakt rozłąki z rodziną i najbliższym otoczeniem przyjaciół i znajomych.

PODŁOŻE METODOLOGICZNE REALIZOWANYCH BADAŃ

Badanie zostało wykonane w ramach realizacji przez Województwo Świętokrzyskie zadania pn. „Wsparcie Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej w zakresie utworzenia Obserwatorium Integracji Społecznej”, w ramach projektu „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach działania 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej, Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Wyniki realizacji przedmiotowego zamówienia posłużą do definiowania regionalnej polityki społecznej w obszarze aktywnej polityki społecznej.

Metodologiczne podłoże niniejszego badania zostało oparte na mającej szerokie zastosowanie w badaniach społecznych triangulacji technik, źródeł danych i podejść badawczych¹. Dzięki temu możliwe było skorzystanie z kilku metod zbierania informacji oraz zgromadzenie różnorodnych danych nt. obszaru stanowiącego

zakres badania. Przyjęta metodologia umożliwiła dokonanie rzetelnej i wyczerpującej analizy i tym samym udzielenie pełnych, rzeczowych i opartych o wyniki badań odpowiedzi na pytania badawcze, a zastosowanie szerokiego wachlarza metod i technik badawczych, pozwoliło na usystematyzowanie wiedzy i w efekcie zaowocowało wyciągnięciem bardziej precyzyjnych wniosków.

Zgodnie z przyjętym na etapie konceptualizacji założeniem przeprowadzone badanie miało zarówno ilościowy, jak i jakościowy charakter, a uzyskane w ramach jego realizacji informacje zostały uzupełnione o dane wtórne (dane statystyki publicznej, rezultaty wcześniej przeprowadzonych badań i analiz, etc.). Badanie objęło swym zakresem analizę danych zastanych, zaplanowanie badań terenowych, pozyskanie w wyniku realizacji badań terenowych danych wywołanych, ich analizę, a także wnioskowanie w zakresie identyfikacji skali, struktury społecznej, motywów i skutków zagranicznych migracji zarobkowych w województwie świętokrzyskim.

¹ Norman K. Denzin Sociological Methods: A Sourcebook, 2006 r.

CELE BADANIA

Głównym celem badania była identyfikacja skali, struktury społecznej, motywów i skutków zagranicznych migracji zarobkowych w województwie świętokrzyskim. Cel główny został osiągnięty poprzez zebranie danych umożliwiających:

1. Analizę i ocenę skali oraz kierunków dotychczasowej (rzeczywistej) emigracji zarobkowych mieszkańców województwa świętokrzyskiego;
2. Identyfikację podstawowych czynników determinujących decyzje o emigracji zarobkowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego;
3. Identyfikację kosztów i korzyści emigracji zarobkowej dla migrantów z województwa świętokrzyskiego;
4. Analizę cech społeczno-zawodowych rzeczywistych i potencjalnych emigrantów zarobkowych w województwie;
5. Rozpoznanie warunków świadczenia pracy za granicą przez mieszkańców województwa świętokrzyskiego;
6. Rozpoznanie zakresu wykorzystywania różnych form pomocy społecznej przez rzeczywistych emigrantów zarobkowych za granicą;
7. Poznanie ścieżek karier zawodowych emigrantów za granicą;
8. Poznanie oceny decyzji o wyjeździe za granicę z perspektywy czasu;

9. Poznanie oceny wpływu migracji zarobkowych na więzi rodzinne w tym na problem tzw. „eurosieroctwa”;
10. Analizę wpływu migracji zarobkowych na sytuację ekonomiczną województwa świętokrzyskiego;
11. Analizę wpływu migracji zarobkowych na sytuację demograficzną województwa świętokrzyskiego.

METODY BADAWCZE

Do zebrania informacji koniecznych dla osiągnięcia celu przedmiotowego zamówienia wykorzystano następujące metody gromadzenia danych:

1. Desk research;
2. Bezpośrednie wywiady kwestionariuszowe (PAPI);
3. Telefoniczne wywiady pogłębione (TDI).

Wywiady kwestionariuszowe (PAPI) zostały przeprowadzone z pełnoletnimi osobami pracującymi za granicą, a obecnie przebywającymi chwilowo w kraju lub z osobami z nimi spokrewnionymi w następujących relacjach: syn, córka, matka, ojciec, mąż, żona. Ponadto dla uzupełnienia materiału badawczego oraz pogłębienia zakresu analizowanych danych z wybranymi przedstawicielami analizowanej zbiorowości przeprowadzono także telefoniczne wywiady pogłębione (TDI). Zebrane w toku

realizacji badań reaktywnych dane zostały uzupełnione o informacje pozyskane z wykorzystaniem analizy Desk research.

Desk research

Zebrane w trakcie analizy Desk research informacje posłużyły do doprecyzowania podłoża teoretycznego badania oraz jego metodologii. Przeprowadzona analiza przyczyniła się także do zwiększenia trafności i rzetelności pytań w narzędziach zbierania danych reaktywnych. W ramach badania analizie poddano następujące typy dokumentów oraz danych:

1. Dane statystyczne GUS, WUP, MPiPS, ROPS.
2. Raporty z badań diagnozujące sytuację w przedmiotowym zakresie zamówienia.

Zgodnie z koncepcją badania opierającą się na triangulacji źródeł danych i technik badawczych pozyskane w ramach Desk research informacje zostały skonfrontowane z informacjami uzyskanymi w badaniach ilościowych i jakościowych. Wyniki analizy pozwoliły również odpowiedzieć na część pytań badawczych w ramach zidentyfikowanych przez zamawiającego obszarów.

Wywiady kwestionariuszowe (PAPI)

PAPI to najbardziej tradycyjna metoda badawcza wśród stosowanych technik ilościowych. Polega ona na przeprowadzeniu wywiadu bezpośredniego z respondentem przez ankie-

tera. Ankieter czyta pytania, a odpowiedzi respondenta na bieżąco zapisuje w papierowym kwestionariuszu. Ten rodzaj badań jest uważany za jeden z najskuteczniejszych, ponieważ respondent w sytuacji rozmowy z ankieterem „face to face”, czuje się bardziej zobligowany do udzielenia rzetelnych odpowiedzi.

Badanie techniką PAPI objęto swym zakresem 310 pełnoletnich osób. Respondentami były osoby pracujące za granicą, a obecnie przebywające chwilowo w kraju lub z osoby z nimi spokrewnione w następujących relacjach: syn, córka, matka, ojciec, mąż, żona.

Dobór jednostek do badania odbył się z założeniem:

- 95% poziomu ufności - wskaźnik jest standardowo przyjmowany w naukach społecznych i daje gwarancję, że z 95% prawdopodobieństwem można być pewnym uzyskanych wyników.
- 5% błędu oszacowania - wskaźnik jest standardowo przyjmowany w naukach społecznych i daje pewność, że rozkład wyników z próby może się różnić od rozkładu wyników w populacji max. o 5%.

Respondenci zostali wylosowani, z wykorzystaniem tablic liczb losowych, z bazy telefonicznej klientów Oddziału Koordynacji Systemów

Zabezpieczenia Społecznego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej, która została udostępniona wykonawcy. Operat losowania liczył ok.1600 rekordów. Przyjęte kryteria doboru pozwoliły uzyskać istotny statystycznie wynik badania. Przed rozpoczęciem badania właściwego przeprowadzono badanie pilotażowe na próbie 10 osób, z zachowaniem sposobów pozyskiwania respondentów założonych dla badania właściwego. W rezultacie przeprowadzonego pilotażu dokonano doprecyzowania (uszczegółowienia) narzędzia badawczego.

Telefoniczne wywiady pogłębione (TDI)

Celem przeprowadzenia telefonicznych wywiadów pogłębionych było poznanie szerszego tła analizowanego problemu oraz pogłębienie informacji zebranych z wykorzystaniem narzędzia PAPI, które cechuje się zamkniętym charakterem pytań oraz ograniczoną kafeferią możliwych odpowiedzi, a przez co ma ograniczone właściwości eksploracyjne. Zebrane dane pozwoliły w szczególności na wyjaśnienie/zrozumienie motywów determinujących decyzje o emigracji zarobkowej, kosztów i korzyści, jakie niesie za sobą emigracja, w tym warunków świadczenia pracy za granicą oraz wykorzystywania przez migrantów różnych form pomocy społecznej. W trakcie rozmowy poruszone zostały także zagadnienia dotyczące oceny decyzji o wyjeździe oraz wpływu migracji zarobkowych na więzi rodzinne w tym problem tzw. „eurosieroctwa”.

Badanie techniką TDI objęto swym zakresem 12 piętnoletnich osób. Respondentami były osoby pracujące za granicą, a obecnie przebywające chwilowo w kraju lub osoby z nimi spokrewnione w następujących relacjach: syn, córka, matka, ojciec, mąż, żona. Respondenci zostali dobrani w sposób celowy, z bazy telefonicznej klientów Oddziału Koordynacji Systemów Zabezpieczenia Społecznego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej. Przyjęte kryteria doboru uwzględniały:

1. Miejsce zamieszkania respondenta;
2. Cechy demograficzne (płeć, wiek, wykształcenie) respondenta;
3. Stan cywilny respondenta;
4. Zawód wyuczony i wykonywany respondenta.

Przed realizacją badania właściwego został przeprowadzony pilotaż, w rezultacie którego dokonano doprecyzowania (uszczegółowienia) narzędzia badawczego.

METODY ANALIZY DANYCH

Zgromadzony materiał badawczy został poddany analizie z wykorzystaniem niżej wymienionych metod.

Analiza ilościowa

W ramach niniejszego badania zastosowane zostały metody statystyczne należące do statystyki opisowej takie, jak: tabele krzyżowe

i analizy częstości. Zostały one wykorzystane do analizy danych pochodzących z badania PAPI, w szczególności do zidentyfikowania:

- Istnienia i charakteru różnic w rozkładzie badanej zmiennej w zależności od miejsca zamieszkania według typów gmin, powiatów, podregionów;
- Istnienia i charakteru różnic w rozkładzie badanej zmiennej z uwzględnieniem przynależności do określonej kategorii wiekowej;
- Istnienia i charakteru różnic w rozkładzie badanej zmiennej w zależności od innych cech metrycznych (m.in. płeć, wykształcenie, stan cywilny).

Analiza jakościowa

Podstawowym materiałem analitycznym w przypadku analizy jakościowej były transkrypcje wywiadów, uzupełnione o notatki własne moderatora poczynione w trakcie prowadzenia rozmowy. W związku z tym w badaniu przeprowadzono jakościową analizę treści, ograniczając się w znacznej mierze do ujmowania jawnej treści komunikatów i konfrontowania ich z pozostałymi wynikami badań.

Przyjęta technika analizy wynika z celów, jakie przypisano poszczególnym wywiadam, które w przeważającej większości dotyczyły pozyskania informacji o stanie faktycznym.

Analiza danych uwzględniała następujące etapy:

- Selekcja i porządkowanie danych;
- Przyporządkowanie informacji do wynikających z celu badania kategorii analitycznych;
- Analiza i interpretacja;
- Wnioski.

OPIS PRZEBIEGU REALIZACJI BADAŃ TERENOWYCH

W toku realizacji badania Zespół Badawczy na bieżąco dostosowywał realizowane działania do pojawiających się okoliczności. Decyzje podejmowane w sytuacjach występowania ryzyka (barier w realizacji) uwzględniały m.in. konieczność realizacji przyjętych celów badania, specyfikę zastosowanych metod i technik badawczych oraz czas, jaki został przeznaczony na realizację badania.

Nadrzędnym elementem badania było zgromadzenie danych wywołanych o charakterze ilościowym. Techniką prowadzącą do ich pozyskania było prowadzenie wywiadów bezpośrednich PAPI. Realizację badania właściwego poprzedziło badanie pilotażowe. W rezultacie przeprowadzonego pilotażu dokonano uszczegółowienia narzędzia badawczego oraz wstępnie określono, że zastosowany sposób rekrutacji respondentów umożliwi realizację badania zgodnie z założonymi ramami czasowymi jego

realizacji. Badanie zostało przeprowadzone przez doświadczonych ankieterów, którzy przed rozpoczęciem rozmów z respondentami wzięli udział w szkoleniu. Sposób rekrutacji respondentów do badania miał charakter dwu etapowy:

- Etap I ankieter dzwonił pod wylosowany z bazy nr telefonu i umawiał się na spotkanie z respondentem;
- Etap II ankieter przeprowadzał wywiad z respondentem w trakcie wcześniej umówionego spotkania.

Podczas realizacji badania pojawiły się niewielkie problemy w zakresie nawiązania kontaktu z respondentami (nieaktualne nr telefonów). Dobór dodatkowych respondentów do badania został przeprowadzony zgodnie z metodologicznymi wytycznymi w zakresie doboru prób uzupełniających, przez co nie wpłynął negatywnie na wiarygodność wyników i pozwolił na zachowanie ich reprezentatywności. Łącznie przeprowadzono 310 skutecznych wywiadów, zgodnie z pierwotnymi założeniami.

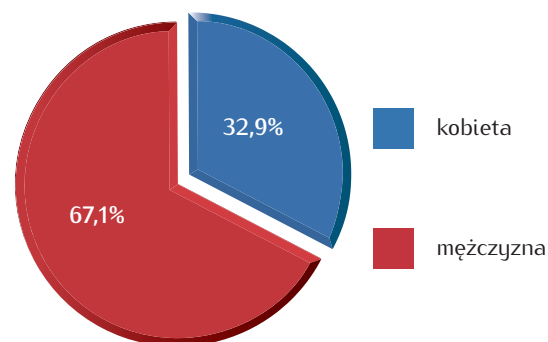
Uzupełniającym elementem badania było zgromadzenie danych wywołanych o charakterze jakościowym. Techniką prowadzącą do ich pozyskiwania było prowadzenie telefonicznych wywiadów pogłębionych (TDI). Podczas realizacji badania nie pojawiły się problemy w zakresie nawiązania kontaktu z respondentami. Łącznie

przeprowadzono 12 skutecznych wywiadów pogłębionych, zgodnie z pierwotnymi założeniami.

CHARAKTERYSTYKA STRUKTURY PRÓBY

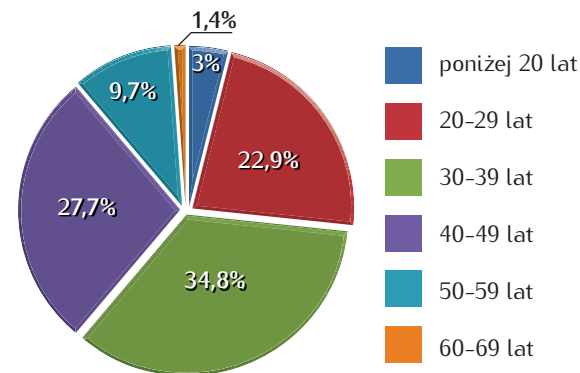
Struktura próby badawczej została zaprezentowana na wykresach nr 1-7 i w tabeli 1-2.

Wykres 1: *Struktura badanych ze względu na płeć*

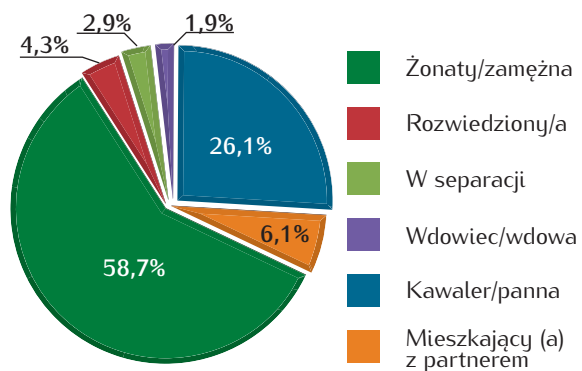
Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 2: *Struktura badanych ze względu na wiek*

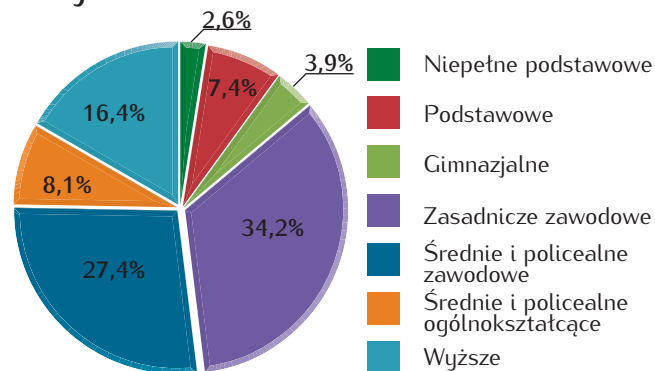
Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 3: Struktura badanych ze względu na stan cywilny

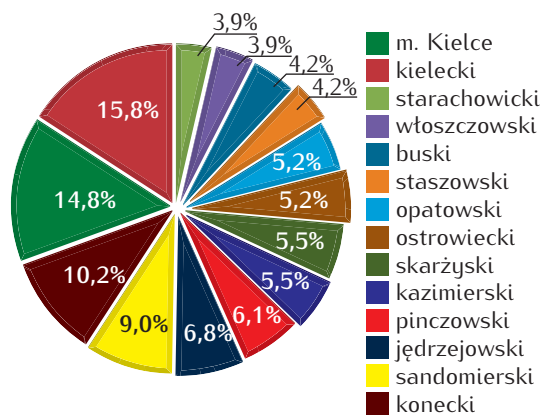
Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 4: Struktura badanych ze względu na wykształcenie

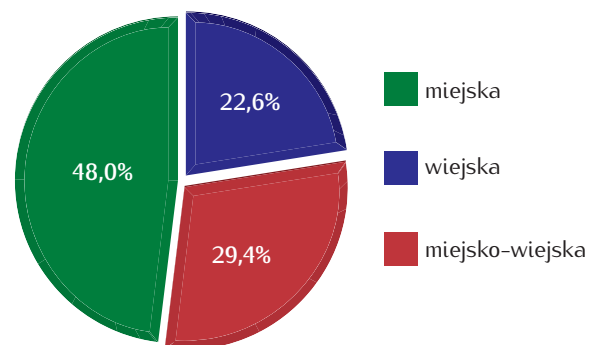
Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 5: Struktura badanych ze względu na miejsce zamieszkania – powiat

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 6: Struktura badanych ze względu na miejsce zamieszkania – typ gminy

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Tabela 1: *Odsetek zawodów wyuczonych w próbie*

Zawody wyuczzone	% w próbie
sprzątaczką	1,0
malarz-tapeciarz	1,0
zbrojarz	0,6
dekarz	0,6
spawacz	2,6
kierowca	2,6
ochroniarz	1,0
opiekunka	0,6
specjalista opieki społecznej	0,3
pedagog	2,6
rehabilitant	0,6
lekarz	1,6
stomatolog	0,9
pielęgniarka	4,2
blacharz-lakiernik	1,2
murarz	1,9
kaletnik	0,3
piekarz	1,0
elektromechanik	0,3
kucharz	1,6
mechanik samochodowy	0,3
kosmetyczka	0,3
manicurzystka	0,3
cukiernik	0,6
tokarz, ślusarz	2,9
hydraulik	1,6
krawiec	1,0
stolarz	1,0
masarz i rzeźnik	1,3

Zawody wyuczzone	% w próbie
fryzjer	1,3
elektryk	3,2
rolnik	5,4
ogrodnik	0,3
choreograf	0,3
florystyka	0,3
fotograf	0,3
projektantka	0,3
modelka	0,3
elektronik	1,2
inż. Elektryk	0,6
logistyk	0,3
technolog drewna	0,3
technik chemik	0,3
technolog modelarz	0,3
technik monter	0,9
technik żywienia	0,9
tech. ekonomista	1,9
tech. mechanik	12,6
informatyk	0,3
Inż. środowiska	0,3
technik budownictwa	1,9
budowlaniec	1,3
geodeta	0,6
architekt	0,3
inż. Budownictwa	0,3
handlowiec	3,4
kelner i barman	2,2
magazynier	0,3
recepjonistka	1,3

Zawody wyuczone	% w próbie
prawnik	0,3
menager	0,6
ekonomista	0,6
księgowy	0,6
urzędnik	2,2
kadrowy	0,3
administrator	1,0

Zawody wyuczone	% w próbie
filolog	0,6
politolog	0,6
kolejarz	0,3
strażak	0,3
brak wyuczonego zawodu	13,1
systemowe braki danych	1,8
RAZEM	100

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Tabela 2: Odsetek zawodów wykonywanych na emigracji w próbie

Zawody wykonywane	% w próbie
sprzątaczką	5,7
malarz-tapeciarz	0,6
zbrojarz	0,9
dekarz	0,6
spawacz	5,5
kierowca	5,4
ochroniarz	0,6
pracownik fizyczny	9,2
opiekunka	4,5
specjalista opieki społecznej	0,3
pedagog	1,3
rehabilitant	0,6
lekarz	1,6
stomatolog	0,6
pielęgniarka	2,2
blacharz-lakiernik	1,2
murarz	3,8
piekarz	0,3
kucharz	2,3

Zawody wykonywane	% w próbie
mechanik samochodowy	3,8
cukiernik	0,6
tokarz, ślusarz	2,3
hydraulik	1,6
krawiec	0,3
stolarz	0,6
masarz i rzeźnik	0,9
fryzjer	1,0
elektryk	1,3
rolnik	2,9
ogrodnik	0,3
choreograf	0,3
florystyka	0,3
fotograf	0,3
projektantka	0,3
modelka	0,3
elektronik	0,3
technolog modelarz	0,3
tech. mechanik	1,0
Inż. środowiska	0,3
technik budownictwa	0,3

Zawody wykonywane	% w próbie
budowlaniec	9,0
architekt	0,3
inż. Budownictwa	0,3
handlowiec	1,6
kelner i barman	2,9
magazynier	0,6
repcjonistka	1,3
akwizytor	0,3

Zawody wykonywane	% w próbie
menager	2,5
urzędnik	2,0
kadrowy	0,3
administrator	0,6
nie pracuje/studiuje/zajmuje się dzie- kiem itp.	10,1
systemowe braki danych	1,7
RAZEM	100

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

CHARAKTERYSTYKA WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO W KONTEKŚCIE PRO- CESÓW MOBILNOŚCI MIESZKAŃCÓW NA PODSTAWIE DANYCH STATYSTYCZNYCH Z 2013 ROKU

STAN I STRUKTURA LUDNOŚĆ

Województwo świętokrzyskie jest położone w środkowej części Polski, na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych. Zajmuje obszar o powierzchni 11711 km², co stanowi 3,7% terytorium kraju. Na koniec grudnia 2013 r. województwo zamieszkiwało, podobnie, jak w latach wcześniejszych, 3,3% ogółu ludności Polski. Obszar oraz liczba ludności sytuuje go w grupie najmniejszych regionów. Mniejszy obszar zajmuje tylko województwo opolskie, a mniejszą liczebność ludności posiadają jedynie trzy województwa: lubuskie, opolskie oraz podlaskie.

² Dane statystyczne przytoczone za: Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie świętokrzyskim w 2013 roku, Kielce, sierpień 2014.

W jego granicach administracyjnych jest 13 powiatów ziemskich i 1 miasto na prawach powiatu (m. Kielce) oraz 102 gminy wśród, których znajduje się: 5 miejskich, 71 wiejskich oraz 26 miejsko-wiejskich, natomiast sieć osadniczą województwa tworzy 31 miast oraz 3505 podstawowych miejscowości wiejskich (wieś i składowe).

Województwo świętokrzyskie nosi charakter regionu przemysłowo-rolniczego, który w ostatnich dekadach zarejestrował spadek potencjału gospodarczego. Niekorzystne czynniki społeczno-ekonomiczne wpłynęły w sposób bezpośredni na pogorszenie sytuacji demograficznej regionu, (stanu i struktury wiekowej ludności oraz natężenia emigracji). Województwo pod względem rozwoju regionu podobnie jak kilka innych regionów Polski nie jest spójne. Wyraźnie wyodrębnia się część

północna, (do niedawna silnie uprzemysłowiona) oraz południowa (dominują w niej gospodarstwa rolne).

Struktura gospodarki jest między innymi warunkowana koncentracją mieszkańców. W 2013 r. w województwie świętokrzyskim odnotowano niekorzystne trendy demograficzne podobnie, jak w niektórych innych regionach kraju, czyli wyraźnie zaznaczył się spadek liczby ludności w porównaniu z rokiem poprzednim. Wzrost natężenia zmniejszania się liczby ludności wynikał z pogłębienia niekorzystnego kształtowania się obu podstawowych czynników demograficznych, tj. ruchu naturalnego oraz wędrownego ludności. Utrzymujący się ujemny przyrost naturalny

z niekorzystnym saldem migracyjnym spowodował spadek przyrostu rzeczywistego ludności na przestrzeni trzech lat o 0,8% (czyli 9,9 tys. osób). Skala tego spadku była jedną z najwyższych w kraju (obok podobnej w swym nasileniu w województwach łódzkim oraz opolskim), chociaż generalnie liczba ludności Polski w badanym okresie uległa niewielkiemu zmniejszeniu – o 0,1%.

Na skutek wspomnianych procesów liczebność ludności miejskiej w województwie zmniejszyła się o 1,3%, natomiast ludności wiejskiej – o 0,3% i w związku z tym w dniu 31.12.2013 r. liczba ludności w województwie świętokrzyskim liczyła 1268,2 tys. osób, Szczegółowe dane przedstawia tabela nr 3.

Tabela 3: Ludność województwa świętokrzyskiego

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
<i>w liczbach bezwzględnych</i>									
2011	1 278 116	624 269	653 847	575 507	274 195	301 312	702 609	350 074	352 535
2012	1 273 995	622 370	651 625	572 136	272 387	299 749	701 859	349 983	351 876
2013	1 268 239	619 232	649 007	567 794	270 022	297 772	700 445	349 210	351 235
<i>w odsetkach</i>									
2011	100,0	100,0	100,0	45,0	43,9	46,1	55,0	56,1	53,9
2012	100,0	100,0	100,0	44,9	43,8	46,0	55,1	56,2	54,0
2013	100,0	100,0	100,0	44,8	43,6	45,9	55,2	56,4	54,1

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie świętokrzyskim w 2013 r.

Poziom procesów urbanizacji w województwie świętokrzyskim wyraźnie odbiega od średniej krajowej i corocznie ulega niewielkiemu zmniejszeniu (o 0,2% od 2011 r.), pozostaje to w zgodzie z ogólnopolską tendencją przemieszczania się ludności z większych ośrodków miejskich poza ich obrzeża. W konsekwencji mieszkańcy miast stanowili na koniec 2013 r. 44,8% ludności województwa podczas, gdy w kraju odsetek ten wyniósł 60,4%. Miasto Kielce, będące stolicą województwa zamieszkiwało według stanu na koniec 2013 r. 199,9 tys. osób, stanowiąc 15,8% ogółu ludności. Należy zaznaczyć, że podobnie jak województwo, Kielce od lat podlegają procesowi depopulacji, analogicznie np. do miasta Opola.

Odsetek ludności w głównych ośrodkach miejskich wynosił odpowiednio: Ostrowiec Świętokrzyski – 5,7% ogółu ludności, Starachowice – 4,0%, Skarżysko-Kamienna – 3,7%, Sandomierz – 1,9%. W 3 największych miastach, liczących powyżej 50 tys. mieszkańców, zamieszkiwało łącznie 323,3 tys. osób tj. 25,5% mieszkańców świętokrzyskiego. Niski udział ośrodków miejskich cechował podregion sandomiersko-jędrzejowski, w tym szczególnie powiaty: kazimierski, pińczowski, opatowski, włoszczowski oraz buski.

Obszar metropolitalny województwa świętokrzyskiego tworzy 13 gmin powiatu kieleckiego: Chęciny, Chmielnik, Daleszyce, Górnio, Mastów, Miedziana Góra, Mniów, Morawica, Piekosów, Pierzchnica, Sitkówka-Nowiny, Strawczyn, Za-

gnańsk oraz 1 gmina z powiatu pińczowskiego – Kije. W analizach, zgodnie z opinią statystyków odrębnie należy traktować powiat kielecki, otaczający m. Kielce, (czyli obszar silnie związany ze stolicą województwa).

Województwo świętokrzyskie należy do grupy regionów najstąbiej zaludnionych w kraju. Zgodnie z danymi statystycznymi na 1 km² powierzchni ogólnej województwa w 2013 r. przypadało 108 osób (w kraju 123 osoby/1 km²) podczas, gdy 2 lata wcześniej – 109. Ze względu na fakt, że ludność na terenie województwa nie jest rozmieszczona równomiernie, (uwarunkowania przyrodniczo-geograficzne, jak i społeczno-gospodarcze) wskaźnik ten charakteryzował się jednak znacznym zróżnicowaniem terytorialnym, co oznacza, że: podregion kielecki, grupujący centralne i północne obszary uprzemysłowione, był ponad dwukrotnie gęściej zaludniony (co jest oczywiste ze względu na miasto Kielce, gdzie wskaźnik wyniósł 1823 osoby/1 km²; w 2011 r. – 1841 osób/1 km²), niż podregion sandomiersko-jędrzejowski, który obejmuje rolnicze południe województwa (odpowiednio 154 osoby/1 km² wobec 74). Powiatami o dużej gęstości zaludnienia były: skarżyski (197 osób/1 km²), ostrowiecki (186) oraz starachowicki (178). Z kolei najmniejsze zagęszczenie ludności zaznaczyło się w powiatach: włoszczowskim (51 osób/1km²), opatowskim (60) i pińczowskim (66).

Charakterystyka demograficzna województwa,

analogicznie do całego kraju, wskazuje na intensyfikację procesów starzenia ludności: wiek środkowy, (tzw. mediana wieku ludności), podniósł się w 2013 r. do 40,2 lat, przy czym dla kobiet wyniósł 42,3 (w kraju – 40,9), a dla mężczyzn 38,4 lat (w kraju – 37,4), a ludność mieszkająca w miastach była starsza niż ludność wiejska – 42,0 lata wobec 38,9 lat.

Procesy te mają ścisły związek z przemianami związanymi ze strukturą wiekową populacji. W stosunku do innych województw wystąpiło przyspieszenie procesu demograficznego starzenia się społeczeństwa, co oznacza, że w 2013 r. nastąpił dalszy spadek odsetka dzieci i młodzieży (w wieku 0–17 lat) przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, kobiety w wieku 60 lat i więcej). W ogólnej liczbie ludności na przestrzeni ostatnich trzech lat wystąpiło obniżenie się udziału grupy wiekowej 0–17 lat z 17,9% do 17,3% (w Polsce – z 18,5% do 18,2%), a w stosunku do stanu na koniec 2011 r. liczebność dzieci i młodzieży zmniejszyła się o 4,1% (w kraju – o 2,1%). Największą liczebnością charakteryzowała się subpopulacja młodzieży w wieku 17–lat (6,7% – tyle samo, co w 2011 r.), a najmniejszą niemowlęta (4,7% wobec 5,0% w 2011 r.). Najmłodsze dzieci w wieku 0–6 lat stanowiły w 2013 r. 38,4% omawianej grupy i 6,6% ogółu społeczeństwa (podobnie, jak dwa lata wcześniej). Kolejnym przejawem procesu demograficznego starzenia się społeczeń-

stwa jest rosnący odsetek mieszkańców w wieku emerytalnym. W latach 2011–2013 zwiększył się on o 1,1 pkt. procentowego i pozostał wyraźnie wyższy niż średniokrajowy – 19,8% wobec 18,4% (większy notowano tylko w województwie łódzkim). Liczebność grupy w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 5,3%, przy czym większe natężenie zmian obserwowano na terenach miejskich. Szybciej niż na wsi przybywało w nich osób w wieku emerytalnym (7,9% wobec 3,1%), a tym samym wzrastał ich udział w zbiorowości najstarszej ekonomicznej grupy wiekowej – w ciągu 3 lat o 1,2 pkt. procentowego do 47,9%.

Poziom zaawansowania i dynamikę procesu starzenia się społeczeństwa wyraźnie ukazują analizy prowadzone w biologicznych grupach wieku, poprzez stosunek populacji w wieku 65 lat i więcej do liczby dzieci i młodzieży poniżej 15 roku życia. Z analiz wynika, że w ostatnich 3 latach liczba osób najstarszych przypadających na 100 najmłodszych zwiększyła się ze 106 do 115 osób. Tempo wzrostu wskaźnika mocno różnicowała płeć i miejsce zamieszkania: wśród mężczyzn wskaźnik oscylował w granicach 79–86; wśród kobiet 134–145. Nadwyżka najstarszych osób nad najmłodszymi była szczególnie wyraźna w miastach – 131 wobec 104 na wsi. W miastach odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym wynosił 15,6% (w 2011 r. – 16,0%) podczas, gdy na wsi – 18,6% (w 2011 r. – 19,5%), co potwierdza większą dzietność kobiet na terenach wiejskich.

Przedstawiona sytuacja demograficzna ma bezpośredni wpływ na rynek pracy. Potencjalny zasób pracy stanowi: populacja ludności w wieku aktywności zawodowej (kobiety 18–59 lat, mężczyźni 18–64 lat), niestety udział tej grupy w ludności ogółem zmniejszył się o 0,6 pkt. procentowych i na koniec 2013 r. wyniósł 62,9% (w kraju – 63,4%). W porównaniu ze stanem na koniec 2011 r. liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 1,6% (w Polsce – o 1,3%).

Kolejną wyodrębnioną grupę mieszkańców ze względu na rynek pracy stanowią osoby w wieku mobilnym (18–44 lata). W 2013 r. w woj. świętokrzyskim obejmowała ona 61,7% zbiorowości w wieku produkcyjnym wobec 61,2% dwa lata wcześniej (w kraju – 62,8%). Natomiast odsetek tej grupy w ogóle mieszkańców województwa pozostawał niezmienny na przestrzeni ostatnich lat – 38,8%. W ostatnich latach obserwowano wyhamowanie negatywnej tendencji i powolny wzrost udziału osób mobilnych, co jest procesem korzystnym, ponieważ jej zmniejszanie się, świadczy o „starzeniu się” populacji pracujących, a w konsekwencji o ograniczeniu potencjału tej grupy. Statystyczne wskaźniki ukazują, że osoby w wieku niemobilnym (45–64 lata – mężczyźni i 45–59 lat – kobiety) stanowiły 38,3% ludności w wieku produkcyjnym oraz 24,1% populacji województwa (wobec 38,8% i 24,6% przed dwoma laty).

Inny ważny czynnik dla wszelkich procesów

społecznych stanowi struktura płci mieszkańców. Należy podkreślić, że województwo świętokrzyskie znajduje się w grupie najstabilniej sfeminizowanych obszarów w Polsce (w ostatnim czasie struktura ludności według płci nie uległa większym zmianom i kształtuje się podobnie w odniesieniu do ostatnich lat). Nieznacznie większość mieszkańców świętokrzyskiego stanowiły kobiety (udział na poziomie 51,1% w 2010 r. – 51,2% w 2013 r.) z przewagą głównie w miastach (52,4% wobec 50,1% na obszarach wiejskich). Dla miasta Kielce wskaźnik ten w badanym roku osiągnął wartość 52,9% (w 2011 r. – 52,8%). Natomiast w 2013 r. na 100 mężczyzn przypadło 105 kobiet (w kraju – 107), przy czym stabilniej sfeminizowany był podregion sandomiersko-jędrzejowski (103) niż kielecki (106).

Najwyższy współczynnik odnotowano w Kielcach (113), najniższe natomiast w powiecie kieleckim (100) oraz powiatach: staszowskim i włoszczowskim (po 101). Przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn wyraźniejsza była w miastach, gdzie wskaźnik osiągnął wartość 110 wobec 101 na wsi. Ponadto w miastach przewaga ta rozpoczynała się już w grupie wiekowej 40–44 lata podczas, gdy na wsi widoczna była od przedziału 60–64 lata. Przewaga liczebna pań wzrasta wraz z wiekiem. O ile w przedziale wiekowym od 0 do 39 lat na 100 mężczyzn w województwie świętokrzyskim przypadły średnio 94 kobiety, to w grupie

wiekowej 40–79 lat już 110, a w wieku 80 lat i więcej było ponad dwukrotnie więcej kobiet niż panów (226). Tendencje te nie uległy zmianom na przestrzeni ostatnich lat.

Zmiany struktury pokoleniowej wpłynęły na relacje między poszczególnymi grupami wieku ekonomicznego ludności. Kierunek tych zmian obrazują współczynniki obciążenia demograficznego. Na przestrzeni lat 2011–2013 zwiększyła się zarówno liczba osób w wieku poprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (z 104 do 115) jak również, chociaż w mniejszym stopniu, relacje: osób w wieku nieprodukcyjnym do 100 osób w wieku produkcyjnym (z 58 do 59) oraz osób w wieku emerytalnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (z 29 do 31). Wartości wskaźników silnie determinuje miejsce zamieszkania, przy

czym w kolejnych latach zaobserwować można wahania spowodowane różną intensywnością przemian na terenach miejskich i wiejskich.

Pogorszenie sytuacji demograficznej wyraźniej zarysowało się w miastach. Malala w nich przewaga korzystniejszej relacji osób w wieku nieprodukcyjnym do osób w wieku produkcyjnym, natomiast rosta dysproporcja w stosunku do wsi w relacji ludności w wieku poprodukcyjnym do osób w wieku przedprodukcyjnym. Ponadto, w miastach od kilku lat notowano sukcesywny wzrost wskaźnika populacji w wieku emerytalnym do osób w wieku produkcyjnym podczas, gdy na obszarach wiejskich zwiększył się on dopiero w ostatnim roku. Opisane procesy charakteryzują wskaźniki obciążenia demograficznego przedstawione w tabeli nr 4.

Tabela 4: Wskaźniki obciążenia demograficznego w województwie świętokrzyskim

Wyszczególnienie	2011	2012	2013
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	58	58	59
Miasta	55	56	58
Wieś	60	60	60
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	104	109	115
Miasta	121	128	135
Wieś	93	97	100
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	29	30	31
Miasta	30	32	34
Wieś	29	29	30

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie świętokrzyskim w 2013 r.*

Procesy migracji w świetle danych statystycznych

W świetle ustaleń demograficznych migracje są drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem stymulującym: ogólną dynamikę rozwoju ludności, rozmieszczenie terytorialne oraz procesy depopulacyjne regionu. Wielkość i kierunek migracji są najczęściej zależne od następujących czynników:

1. stopnia rozwoju gospodarczego i ekonomicznej sytuacji regionu,
2. zmiany na rynku pracy, które stanowią jeden z głównych powodów migracji.

Wszystkie badania i analizy potwierdzają fakt, że na nasilenie procesu emigracji po 2004 r. bezpośredni wpływ miało przystąpienie Polski do Unii Europejskiej i otwarcie rynków pracy dla Polaków przez większość krajów Unii. Szczególnie było to widoczne w przyjmujących znaczne rozmiary czasowych przemieszczeniach zarobkowych. W świetle danych statystycznych w ostatnich latach procesy migracyjne osłabły, jednak ich poziom pozostaje w województwie nadal wysoki.

Należy podkreślić, iż w ocenie statystyków „dane statystyczne o migracjach wewnętrznych stanowią w okresach międzypisowych jedyne źródło informacji o przemieszczeniach ludności w województwie i kierunkach migracji (ze szczególnym uwzględnieniem przepływu ludności miasto - wieś). Pełna obserwacja migracji,

zarówno wewnętrznych, jak i zagranicznych jest utrudniona, gdyż oficjalna statystyka ukazuje tylko zarejestrowane zameldowania i wymeldowania ludności. Statystycznie opisane migracje są więc tylko pewną częścią rzeczywistych ruchów wędrowniczych ludności. Dlatego też analiza danych dotyczących migracji, w tym szczególnie zagranicznych, umożliwia zidentyfikowanie jedynie głównych kierunków przemieszczeń ludności i ich struktury, natomiast nie pozwala na ocenę rzeczywistej skali badanego zjawiska”³.

Procesy ruchliwości społecznej na przestrzeni kilku ostatnich lat charakteryzują się zmiennością. W ostatnich latach, jak ukazują statystyki, w województwie świętokrzyskim notuje się stały ubytek emigracyjny mimo, że kilka lat wcześniej region cechowało stopniowe zmniejszenie ruchliwości populacji. W 2013 r. zaobserwowano ponowne jej nasilenie, czego dowodzi wzrost skali odptywów (o 0,3%) przy jednoczesnym spadku napływów (o 1,6%), co z kolei spowodowało zwiększenie salda migracji o 8,7% - do minus 2,6 tys. osób w porównaniu do 2011 roku. Podobnie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców województwa w 2013 r. saldo migracji wewnętrznej osiągnęło wartość minus 2,1 wobec minus 1,9 w 2011r.

Na podstawie rejestracji statycznych przemieszczeń

³ Ibid., s. 24.

ludności potwierdza się utrzymywanie tendencji napływu osób migrujących na tereny wiejskie oraz odpływu z miast. W związku z kierunkiem tych procesów sytuacja na obszarach wiejskich przedstawiała się znacznie korzystniej, a saldo migracji pozostało dodatnie, chociaż jego skala zmniejszyła się dwuipółkrotnie. W 2013 r. na wsi przybyło 0,2 tys. osób, tj. 0,2‰ wobec 0,4 tys. osób, tj. 0,6‰ w 2011 r. Z miast podobnie, jak przed dwoma laty, ubyło 2,8 tys. osób (-4,9‰).

Osoby osiedlające się na wsi stanowiły 62,7% napływu migracyjnego, natomiast odsetek osób emigrujących z miast wyniósł 51,0% odpływu migracyjnego⁴. Na początku ostatniej dekady XX wieku zauważalny był wyższy napływ mieszkańców do miast, a tendencja ta odwróciła się w roku 1993 roku. Wyższa ruchliwość w miarę upływu czasu pojawiła się zarówno na terenach miejskich, jak i wiejskich.

W chwili obecnej województwo świętokrzyskie charakteryzuje się dużym udziałem migracji wewnątrzwojewódzkiej. Następuje jednak zarówno stopniowe ograniczenie jej rozmiarów, jak i zmiana intensywności poszczególnych kierunków przemieszczeń, w taki sposób, że spowolnieniu ulega proces odpływu mieszkańców miast na tereny wiejskie oraz napływ ludności wiejskiej do miast (głównie ze względu

na wyczerpujące się miejsca pracy): w 2013 r. napływ wewnątrz województwa stanowił 75,0% ogółu napływu, a odpływ 60,1% ogółu odpływu; natomiast spośród wymeldowujących się nadal większość osiedlała się na terenach wiejskich – 5,2 tys. osób wobec 2,7 tys. w miastach województwa. W konsekwencji ze wsi napłynęło 4,2 tys. osób spośród 7,9 tys. migrujących⁵.

Z kolei między województwami przemieszczali się przede wszystkim mieszkańcy miast – wśród 2,6 tys. osób imigrujących do województwa świętokrzyskiego 68,6% przybyło z miast. W miastach innych województw osiedliło się 75,4% z 5,2 tys. emigrantów. W świetle tych danych kierunki migracji międzywojewódzkiej nie podlegały większym zmianom. Największa liczba osiedlających się na terenie województwa świętokrzyskiego pochodziła z województwa śląskiego – 0,6 tys. osób, mazowieckiego – 0,5 tys. osób oraz małopolskiego – 0,4 tys. osób. Podobnie osoby wymeldowujące się kierowały się głównie do pobliskich województw, tj. mazowieckiego – 1,8 tys. osób oraz małopolskiego – 1,1 tys. osób.

Wśród migrantów dominują osoby młode. Największa zbiorowość obejmowała osoby w wieku 25–29 lat i 30–34 lata, których udział osiągnął odpowiednio: 17,4% i 14,1% napływu oraz 21,6% i 16,6% odpływu. W 2011 r. ich odsetki

⁴ Ibid.

⁵ Ibid., s. 25.

kształtowały się następująco: w przypadku napływu na poziomie 19,1% i 13,5%, natomiast odpływu – 24,2% i 15,3%.

Analizując te zbiorowości pod względem płci okazuje się, że: większą ruchliwość przestrzenną tak w zakresie napływu, jak i odpływu wykazywały kobiety, których odsetki stanowiły kolejno: 53,2% i 53,9% ogółu migrujących (w 2011 r. ich udziały wyniosły kolejno: 53,9% oraz 55,3%). Na migrację decydowały się częściej osoby posiadające rodzinę (żonaci/zamężne), których odsetek kształtował się na poziomie 53,2% napływu oraz 53,4% odpływu migracyjnego (w 2011 r. odpowiednio: 54,7% i 55,9%)⁶.

Migracje zagraniczne na pobyt stały.

Jeśli zanalizujemy migracje zagraniczne w oparciu o zmianę zameldowania stałego to: mają one w województwie niewielkie rozmiary i dotyczą przede wszystkim mieszkańców miast. Jak wskazują dane statystyczne „w poprzednich latach saldo przemieszczeń międzykrajowych utrzymywało się na dodatnim poziomie, jednak w 2013 r. niekorzystne procesy obniżyły go do minus 191 osób wobec plus 103 osób w 2011 r. Powodem było zarówno wyraźne ograniczenie liczby powracających, jak i wzrost liczby opuszczających kraj”⁷.

⁶ Ibid., s. 27.

⁷ Ibid.

Kwestia imigracji – w 2013 r. na terenie województwa zameldowano na pobyt stały z zagranicy 281 osób, w tym 129 kobiet. Liczba imigrantów zmniejszyła się w stosunku do 2011 r. o 28,1%. Mężczyźni meldujący się w województwie świętokrzyskim stanowili 54,1% ogółu przyjezdnych, tj. o 1,4 p.proc. więcej niż 2 lata wcześniej. Sukcesywnie zmniejszała się dominacja imigrantów osiedlających się w miastach – na przestrzeni trzech lat z 68,3% do 60,5%.

Kwestia emigracji – za granicę wymeldowały się w 2013 r. 472 osoby, tj. więcej o 63,9% niż w 2011 r. Charakterystyki ze względu na płeć i miejsce zamieszkania (typ społeczności lokalnej) wskazują, że: wśród nich słabiej niż w latach poprzednich zaznaczyła się przewaga kobiet, które stanowiły 53,6% wyjeżdżających wobec 56,8% w 2011 r. Natomiast na stałe opuszczenie kraju decydowali się głównie mieszkańcy miast – 72,7% ogółu emigrujących (w 2011 r. – 81,3%).

Zmiany demograficzne następowały także dlatego, że podobnie, jak w poprzednich latach, wśród imigrujących odnotowano wysoki odsetek dzieci najmłodszych, w wieku 0–4 lata. W 2013 r. sięgał on 38,4% ogółu meldujących się i był o 3,1 punktu procentowego większy niż przed dwoma laty. Znaczący pozostał także odsetek osób w wieku 25–34 lata, który ukształtował się na poziomie 16,7% (w 2011 r. – 26,8%). Większość imigrantów stanowiły osoby mieszkające

dotychczas w Wielkiej Brytanii (31,3%), Niemczech (10,0%) i Włoszech (8,9%).

Z kolei wśród emigrujących za granicę również przeważały osoby młode w wieku 25–34 lata, wyraźnie zaznaczył się także wzrost odsetka osób nieco starszych – pomiędzy 35 a 39 ro-

kiem życia. Łącznie grupy te stanowiły 41,9% wszystkich mieszkańców regionu na stałe opuszczających kraj (w 2011 r. –43,4%). Kierunki migracji są oczywiste takie, jak w całej Polsce: najwięcej osób emigrowało do Wielkiej Brytanii (31,4%), Niemiec (15,5%) oraz USA (8,7%). Omówione procesy obrazuje tabela nr 5.

Tabela 5: *Migracje zagraniczne ludności*

Wyszczególnienie ogółem		Imigracja			Emigracja			Saldo migracji		
		miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś	
<i>w liczbach bezwzględnych</i>										
2011		391	267	124	288	234	54	103	33	70
2012		354	227	127	302	230	72	52	-3	55
2013	Ogółem	281	170	111	472	343	129	-191	-173	-18
	Mężczyźni	152	100	52	219	161	58	-67	-61	-6
	Kobiety	129	70	59	253	182	71	-124	-112	-12
<i>w odsetkach</i>										
2011		100,0	68,3	31,7	100,0	81,3	18,8	x	x	x
2012		100,0	64,1	35,9	100,0	76,2	23,8	x	x	x
2013	Ogółem	100,0	60,5	39,5	100,0	72,7	27,3	x	x	x
	mężczyźni	100,0	65,8	34,2	100,0	73,5	26,5	x	x	x
	kobiety	100,0	54,3	45,7	100,0	71,9	28,1	x	x	x

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie świętokrzyskim w 2013 r.*

Województwo świętokrzyskie jest jednym z tych, którego populacja w ciągu ostatniej dekady skurczyła się znacząco. W przypadku Polski liczba osób zameldowanych na stałe zmniejszyła się o 0,3% w okresie 1999–2009. Niemniej jednak województwo świętokrzyskie

doświadczyło znacznie wyższego ubytku ludności, a wyprzedziły go jedynie województwa: opolskie, łódzkie i śląskie. W pewnym stopniu zmiana ta dokonała się na skutek naturalnego ruchu ludności, niemniej jednak uznać należy, że odpowiedzialne za nią jest notowane od dzie-

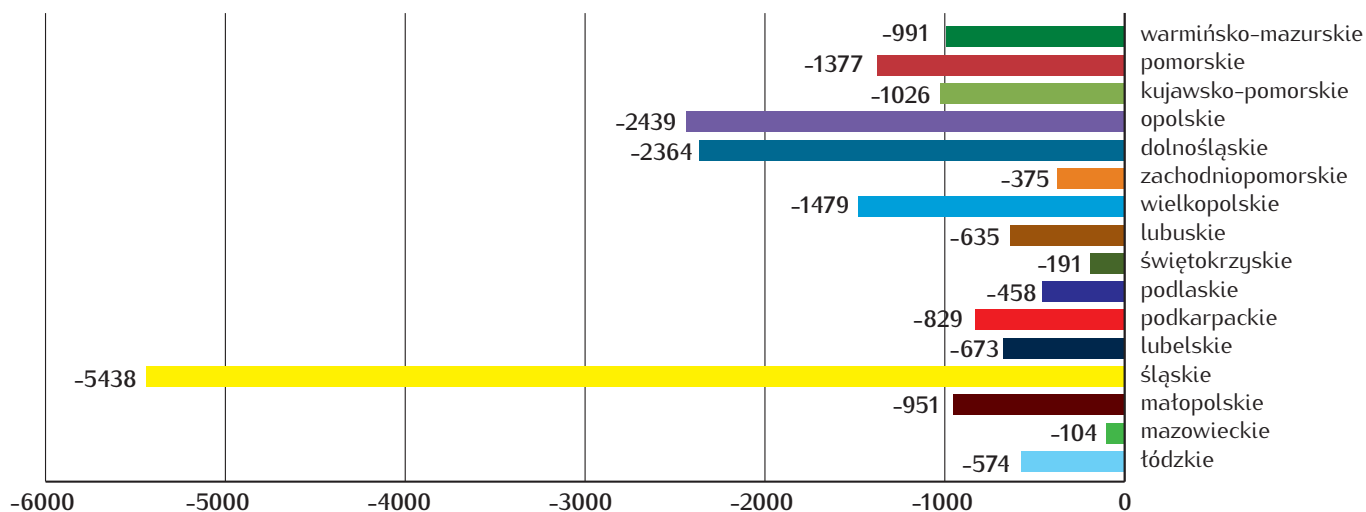
sięciu lat ujemne saldo migracji zagranicznych na pobyt stały.

Podobnie w 2013 roku ogólne saldo migracji zagranicznych na pobyt stały we wszystkich regionach Polski było ujemne. Wysokość salda sytuuje województwo świętokrzyskie na przedostatniej pozycji w rankingu.

We wszystkich obliczeniach salda migracji

wiodącą pozycję zajmuje województwo śląskie, w którym różnica między przyjeżdżającymi a wyjeżdżającymi jest najwyższa. Stała jest pozycja województwa opolskiego, które we wszystkich analizach ogólnego salda migracji i szczegółowych sald w poszczególnych grupach wieku, wyróżnionych ze względu na rynek pracy zajmuje stałą pozycję (ma zawsze saldo ujemne), co nie dotyczy województwa świętokrzyskiego. Sytuację obrazuje wykres nr 7.

Wykres 7: Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały w poszczególnych województwach

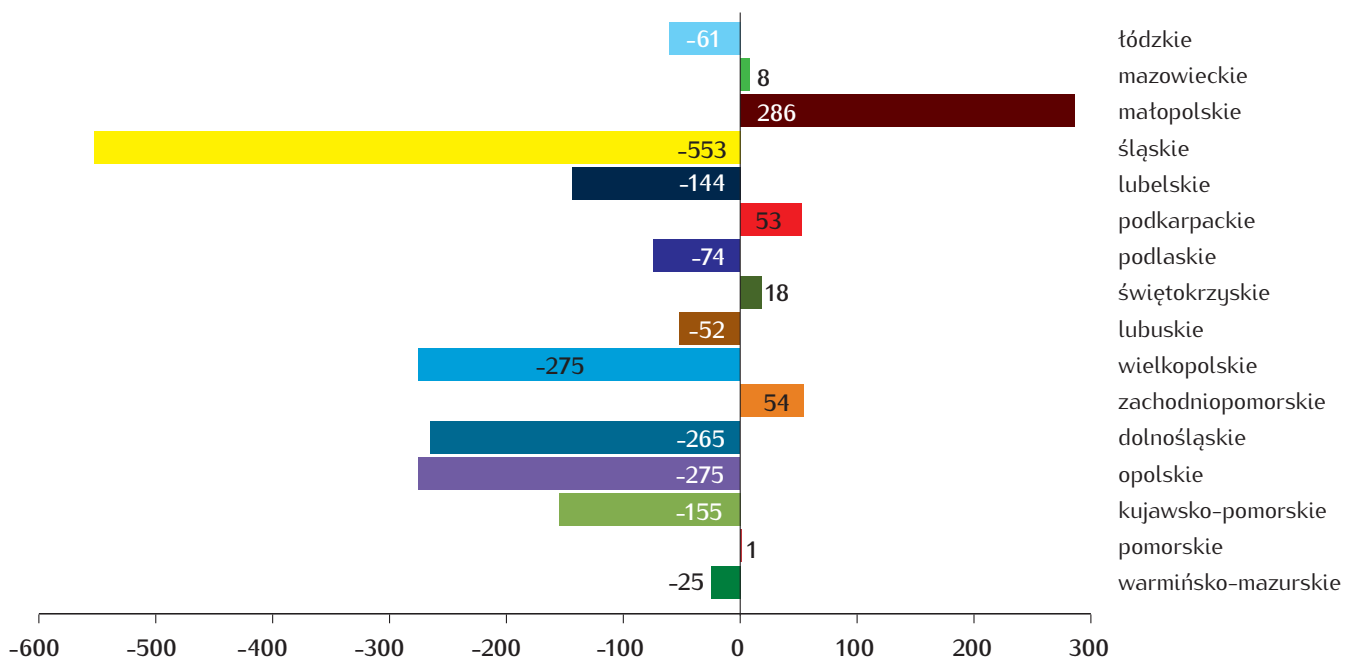

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS 2013 r.

Bardziej szczegółowy obraz uzyskujemy analizując saldo migracji zagranicznych w poszczególnych grupach wyróżnionych ze względu na rynek pracy (wykresy nr 8, 9 i 10). W przypad-

ku grupy w wieku przedprodukcyjnym, saldo migracji jest nieznacznie dodatnie, co oznacza, że w tej grupie wiekowej w 2013 roku było nieco więcej imigrantów niż emigrantów.

Wykres 8: Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały osób w wieku przedprodukcyjnym w poszczególnych województwach

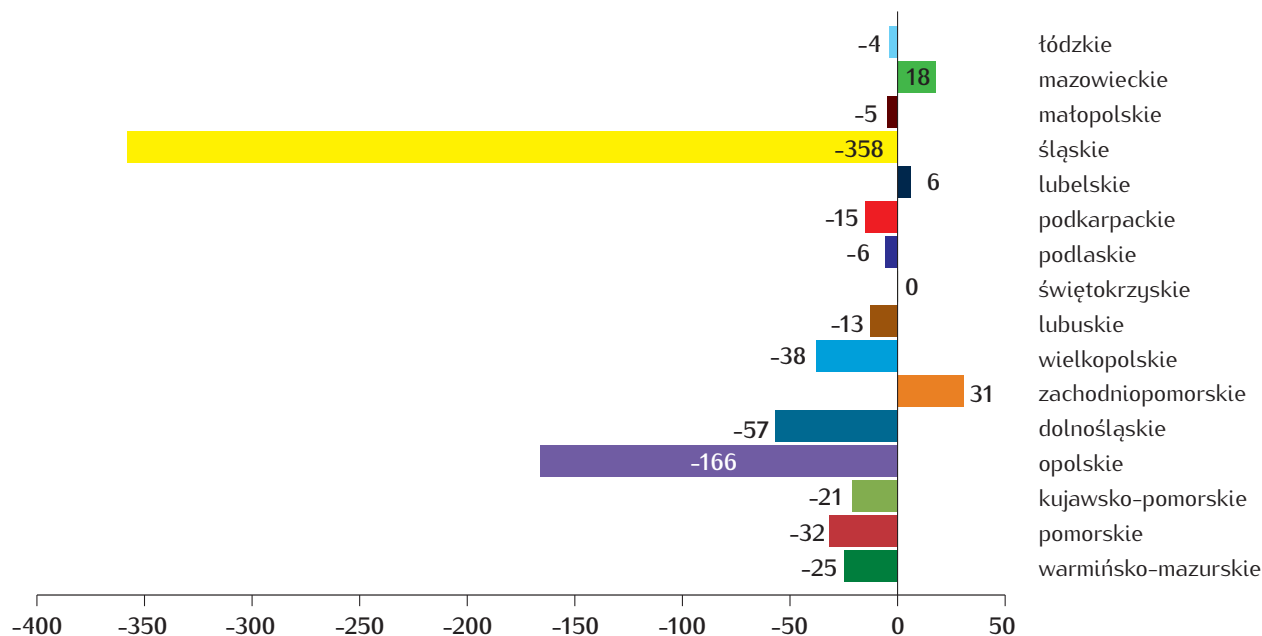

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS 2013 r.

W poprodukcyjnej grupie wieku liczby wyjeżdżających i przyjeżdżających w 2013 roku się bilansują, czyli mniej więcej tyle samo przyjeżdż-

ają, co wyjeżdża i była to jedyna taka sytuacja wśród polskich regionów.

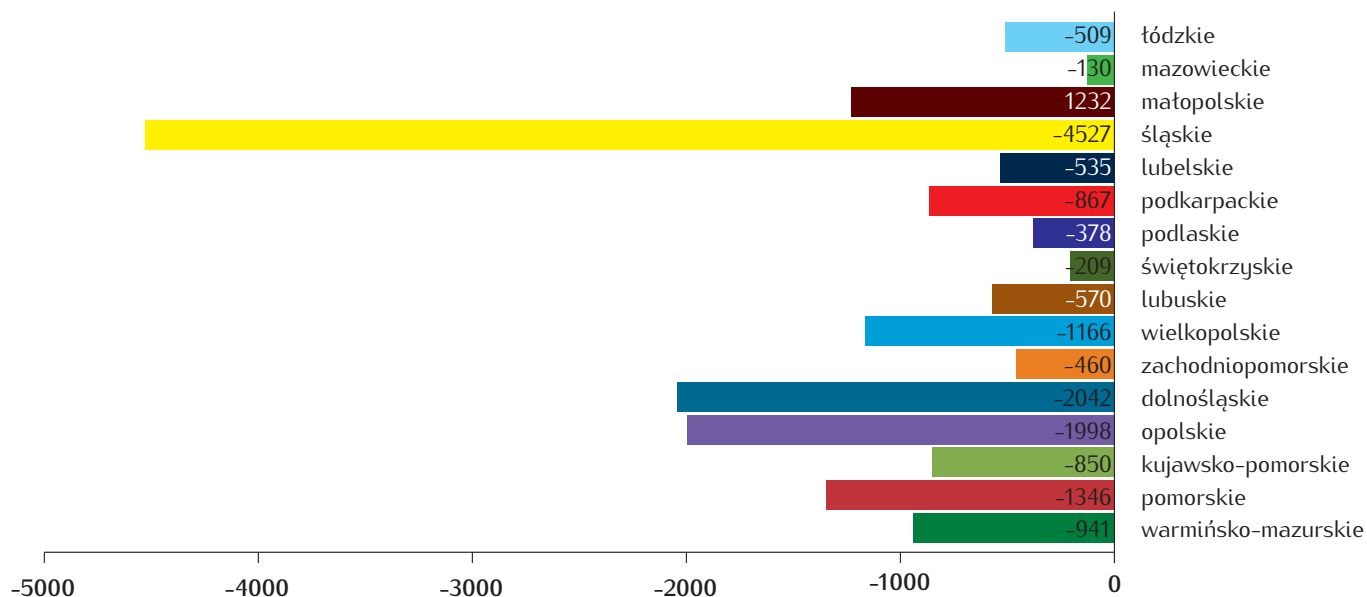
Wykres 9: Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały osób w wieku poprodukcyjnym w poszczególnych województwach

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS 2013 r.

W grupie wieku produkcyjnej w całej Polsce w 2013 roku saldo migracji było ujemne, a wysokość tej różnicy sytuuje województwo świętokrzyskie na drugim miejscu po województwie mazowieckim.

Wykres 10: Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych województwach

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS 2013 r.

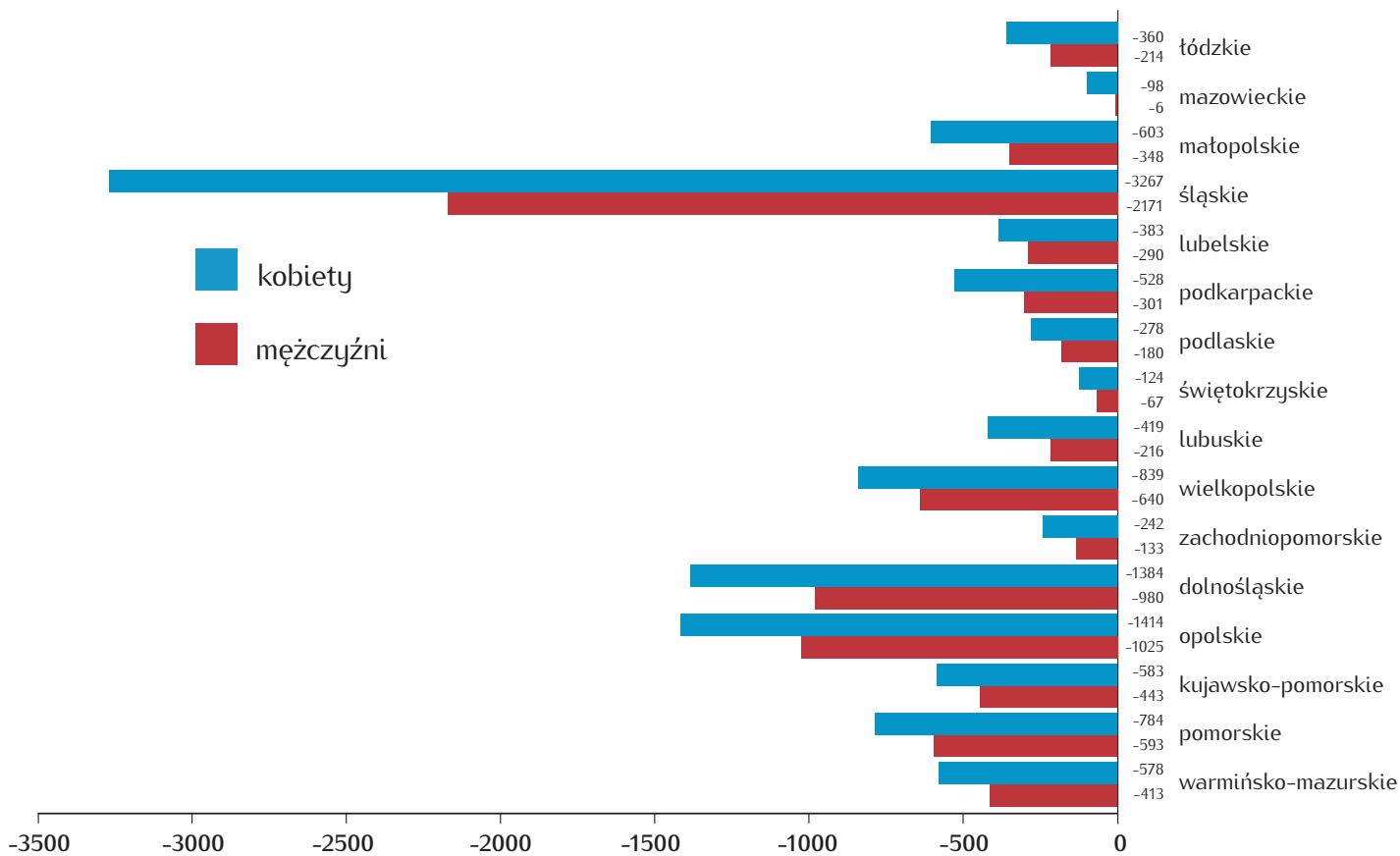
Należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że saldo migracji nie daje żadnej orientacji na temat skali migracji, gdyż mówi tylko o wielkości różnicy między przyjeżdżającymi a wyjeżdżającymi. W danym regionie może być niskie saldo migracji, a region może mieć doświadczenia zarówno wysokiej emigracji, jak i imigracji.

Różnice pomiędzy wyjeżdżającymi i przyjeżdżającymi na pobyt stały analizowane ze

względu na płeć w 2013 roku wskazują, że we wszystkich regionach Polski **więcej wyjechało kobiet niż mężczyzn**. Oznacza to, że miały one **większe trudności ze znalezieniem pracy, co z kolei stanowi główną przyczynę w podejmowaniu decyzji o wyjeździe z kraju**.

Wysokość tego salda sytuowała województwo świętokrzyskie na drugiej pozycji tuż po mazowieckim (wykres 11).

Wykres 11: Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały w poszczególnych województwach ze względu na płeć

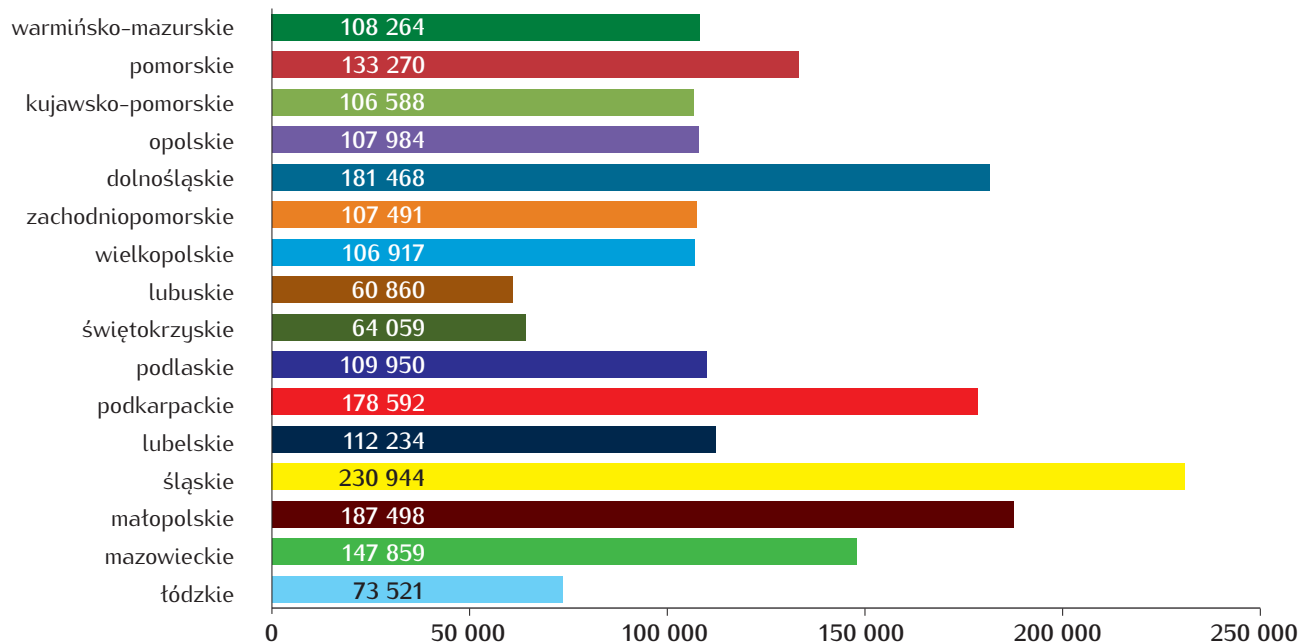

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS 2013 r.

Liczebność emigrantów czasowych w 2013 roku we wszystkich regionach była wysoka, jakkolwiek w województwie świętokrzyskim sytuowa-

ła się na jednym z niższych poziomów, tuż za województwem lubelskim.

Wykres 12: Liczebność emigrantów przebywających czasowo za granicą w poszczególnych województwach

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS 2013 r.

PROGNOZA LUDNOŚCI

Prognozy rozwoju demograficznego opracowane przez GUS dla lat 2014-2035 są dla województwa świętokrzyskiego bardziej niepokojące niż dla pozostałych regionów kraju ze względu na coraz bardziej uwidaczniające się niekorzystne trendy w procesach demograficznych. W świetle prognozy, przewidywany na koniec 2035 r. ubytek liczby ludności osiągnie 13,0%. O prawie 1/5 ulegnie zmniejszeniu populacja miast, natomiast skala wyludnienia wsi osiągnie blisko 8,0%.

Z kolei przyrost rzeczywisty w województwie będzie kształtował się na coraz niższym poziomie, a głównym czynnikiem depopulacji będzie wysoki spadek liczby urodzeń – o przeszło 40% (o 44% w miastach i 38% na wsi). Za tak niekorzystne trendy odpowiadają zmiany w intensywności urodzeń i zgonów, które spowodują pogłębienie ujemnego przyrostu naturalnego do minus 7,8 tys. osób. Co za tym idzie wyraźnie pogorszy się struktura wiekowa ludności – o 28% spadnie liczebność populacji w wieku przedprodukcyjnym, a o 22% – w wieku aktywności zawodowej. Z tego wynika, że pro-

ces starzenia społeczeństwa przebiegał będzie szybciej niż przeciętnie w kraju, ponieważ do 2035 r. grupa osób w wieku emerytalnym wzrośnie o prawie 27%. Mimo, że w świetle

prognozy nastąpi ograniczenie wielkości odpływu ludności z województwa, to jednak straty migracyjne pozostaną wysokie (w 2035 r. na poziomie 2,1 tys. osób) (Ibid., s. 41).

Tabela 6: *Prognoza ludności w latach 2014—2035.*

Lata	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasta			Wieś		
				razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
<i>w liczbach bezwzględnych</i>									
2014	1237964	601969	635995	548407	259164	289243	689557	342805	346752
2035	1076864	522780	554084	441035	206579	234456	635829	316201	319628
<i>w odsetkach</i>									
2014	100,0	100,0	100,0	44,3	43,1	45,5	55,7	56,9	54,5
2035	100,0	100,0	100,0	41,0	39,5	42,3	59,0	60,5	57,7

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie świętokrzyskim w 2013 r.*

USTALENIA I WNIOSKI

1. Obszar oraz liczba ludności sytuacji województwo świętokrzyskie w grupie najmniejszych regionów (mniejszy obszar zajmuje tylko województwo opolskie), mniejszą liczebność ludności posiadają trzy województwa: lubuskie, opolskie oraz podlaskie.
2. Nastąpiło pogorszenie sytuacji demograficznej regionu, (stanu i struktury wiekowej ludności oraz natężenia emigracji), na którą wpłynęły w sposób bezpośredni niekorzystne czynniki społeczno-ekonomiczne.
3. W 2013 r. w województwie świętokrzyskim odnotowano niekorzystne trendy demograficzne podobnie, jak w innych regionach kraju, czyli wyraźnie zaznaczył się spadek liczby ludności w porównaniu z rokiem poprzednim.
4. Region świętokrzyski doświadczył znacznie wyższego ubytku ludności, niż inne regiony kraju (wyprzedziły go jedynie województwa: opolskie, łódzkie

i śląskie). W pewnym stopniu zmiana ta dokonała się na skutek naturalnego ruchu ludności, niemniej jednak uznać należy, że odpowiedzialne za nią jest notowane od dziesięciu lat ujemne saldo migracji zagranicznych na pobyt stały.

5. Skala spadku przyrostu rzeczywistego ludności na przestrzeni trzech lat o 0,8% (czyli 9,9 tys. osób). była jedną z najwyższych w kraju (obok podobnej w swym nasileniu w województwach łódzkim oraz opolskim), chociaż generalnie liczba ludności Polski w badanym okresie uległa niewielkiemu zmniejszeniu – o 0,1%.
6. W stosunku do innych województw wystąpiło przyspieszenie procesu demograficznego starzenia się społeczeństwa co oznacza, że w 2013 r. nastąpił dalszy spadek odsetka dzieci i młodzieży (w wieku 0–17 lat), przy jednoczesnym wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym (mężczyźni w wieku 65 lat i więcej, kobiety w wieku 60 lat i więcej).
7. Jak ukazują statystyki w województwie świętokrzyskim notuje się stały ubytek emigracyjny mimo, że kilka lat wcześniej region cechowało stopniowe zmniejszenie ruchliwości populacji. W 2013 r. zaobserwowano ponowne jej nasilenie (za granicę wymeldowały się w 2013 r. 472

osoby, tj. więcej o 63,9% niż w 2011 r.).

8. Wśród emigrujących za granicę przeważały osoby młode w wieku 25–34 lata, wyraźnie zaznaczył się także wzrost odsetka osób nieco starszych – pomiędzy 35 a 39 rokiem życia. Łącznie grupy te stanowiły 41,9% wszystkich mieszkańców regionu na stałe opuszczających kraj (w 2011 r. –43,4%). Kierunki migracji są oczywiste takie, jak w całej Polsce: najwięcej osób emigrowało do Wielkiej Brytanii (31,4%), Niemiec (15,5%) oraz USA (8,7%).
9. W 2013 roku ogólne saldo migracji zagranicznych na pobyt stały we wszystkich regionach Polski jest ujemne. Wysokość salda sytuuje województwo świętokrzyskie na przedostatniej pozycji w rankingu malejącym.
10. W produkcyjnej grupie wieku w całej Polsce w 2013 roku saldo migracji było ujemne, a wysokość tej różnicy województwo świętokrzyskie sytuowała na drugim miejscu po województwie mazowieckim.
11. We wszystkich regionach Polski więcej wyjechało kobiet niż mężczyzn, co oznacza, że miały one większe trudności ze znalezieniem pracy, co stanowi główną przyczynę w podejmowaniu decyzji

o wyjeździe z kraju. Wysokość tego salda sytuowała województwo świętokrzyskie tuż po mazowieckim, na drugiej pozycji w rankingu rosnącym.

12. Liczebność emigrantów czasowych w 2013 roku we wszystkich regionach była wysoka, jakkolwiek w województwie świętokrzyskim sytuowała się na jednym z niższych poziomów tuż za województwem lubelskim.
13. Prognozy rozwoju demograficznego opracowane przez GUS dla lat 2014–2035 są dla województwa świętokrzyskiego bardziej niepokojące niż dla pozostałych regionów kraju ze względu na

coraz bardziej uwidaczniające się niekorzystne trendy w procesach demograficznych. W świetle prognozy przewidywany na koniec 2035 r. ubytek liczby ludności osiągnie 13%.

14. Z kolei przyrost rzeczywisty w województwie będzie kształtował się na coraz niższym poziomie, a głównym czynnikiem depopulacji będzie wysoki spadek liczby urodzeń.
15. Mimo, że w świetle prognozy nastąpi ograniczenie wielkości odpływu ludności z województwa, to jednak straty migracyjne pozostaną wysokie (w 2035 r. na poziomie 2,1 tys. osób).

WYNIKI BADAŃ ILOŚCIOWYCH

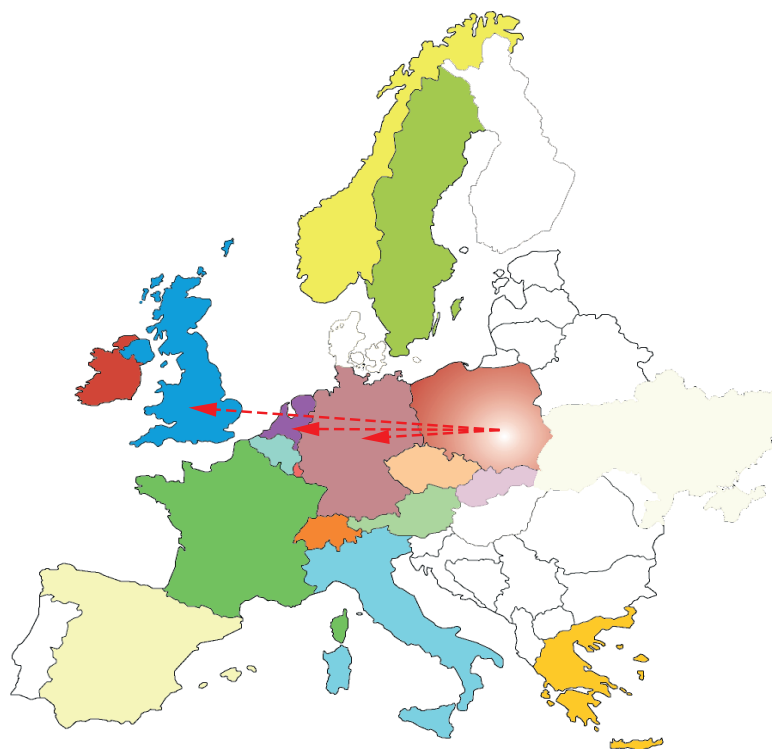
MAPA MIGRACJI. OCENA SKALI ORAZ KIERUNKÓW DOTYCHCZASOWEJ RZECZYWISTEJ EMIGRACJI ZAROBKOWEJ MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO PRZEZ RESPONDENTÓW

Od momentu przystąpienia do Unii Europejskiej, Polska stała się jednym z głównych krajów, których obywatele podjęli wysiłek emigracji zarobkowej w masowej skali. Nasilone wyjazdy stały się udziałem wszystkich regionów kraju, choć nie w takim samym stopniu. Wyniki ba-

dań CBOS⁸ dotyczące lat 2002–2012 wskazują, że w tym czasie głównymi krajami migracji były Niemcy, następnie Wielka Brytania oraz Holandia, chociaż w poszczególnych latach od 2007 roku do 2013 r. odsetki migrantów były zróżnicowane, co wskazuje na okresowe zmiany atrakcyjności poszczególnych krajów.

⁸ Kowalczyk, K., Poakcesyjne migracje zarobkowe. Komunikat z badań CBOS, BS 166/ 2013, listopad 2013.

Mapa 1: Atrakcyjność migracyjna poszczególnych krajów UE

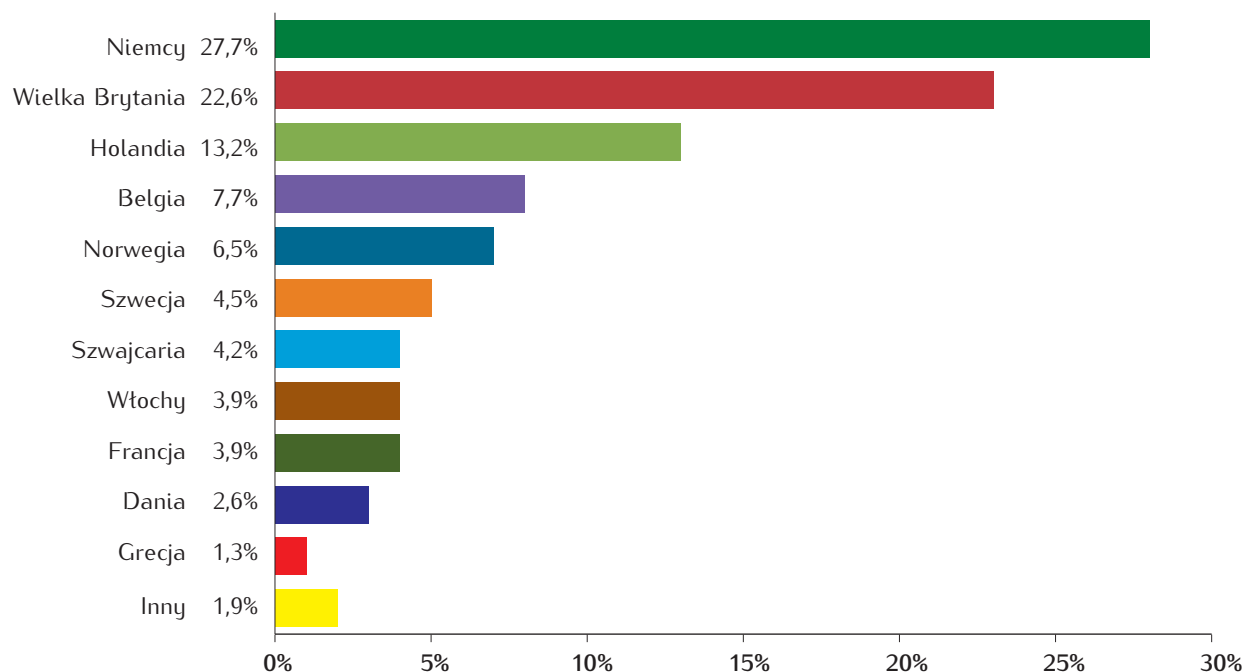

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania CBOS

Wyniki uzyskane w przeprowadzonych badaniach empirycznych ukazują stałość triady krajów migracji. Respondenci mieszkają i pracują przede wszystkim w tych trzech krajach: Niemczech (27,7%), Wielkiej Brytanii (22,6%) oraz Holandii (13,2%). Na czwartym miejscu usytuowała się Belgia (7,7%), a na piątym Norwegia (6,5%).

Pozostałe kraje emigracji to: Szwecja, Szwajcaria, Francja, Włochy i Dania w których odsetek pracujących tam mieszkańców województwa świętokrzyskiego kształtuje się od 4,5% do 2,6%. Niewielka liczba osób z badanej próby mieszka w Grecji (4 osoby), a 1 osoba w Irlandii. Szczegółowe dane obrazuje wykres nr 13.

Wykres 13: *Miejsce zamieszkania i pracy badanych osób*

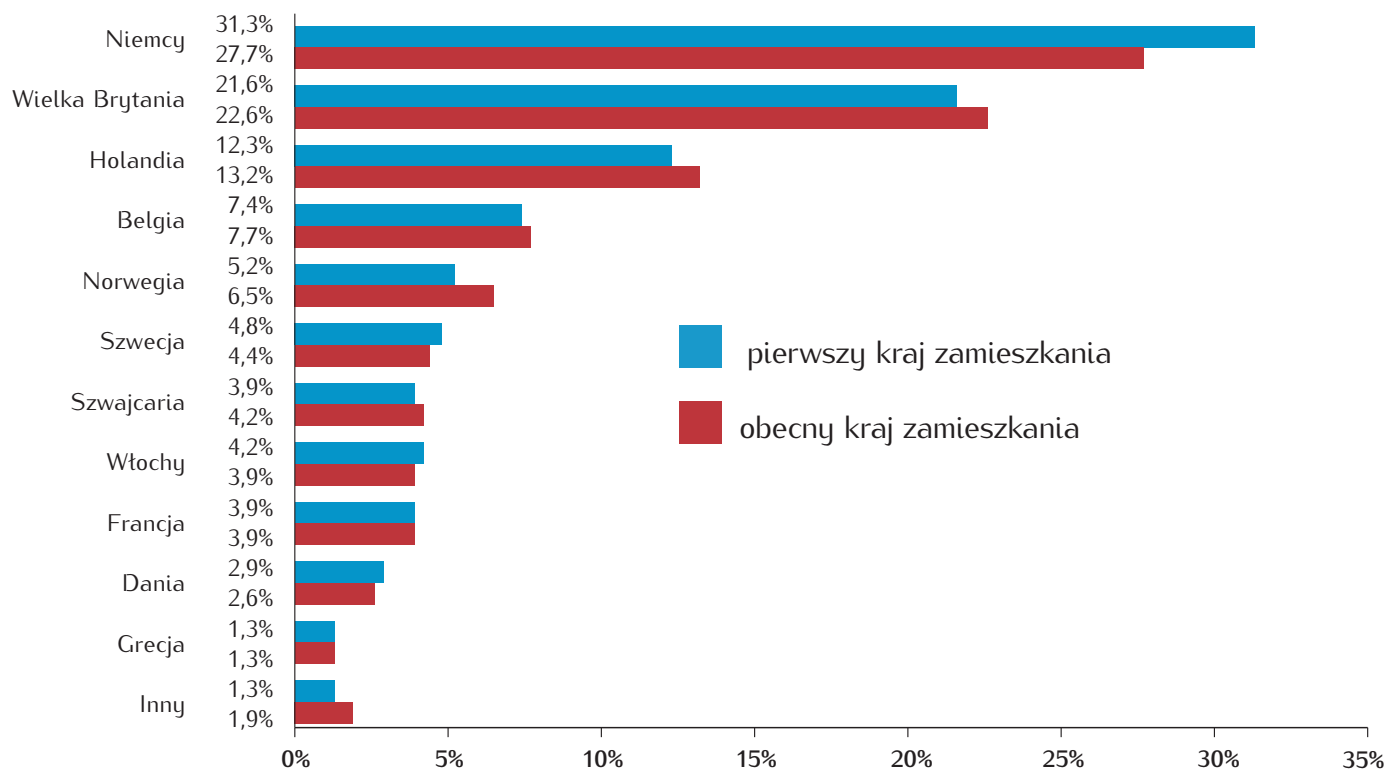

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Struktura obecnych miejsc zamieszkania emigrantów odpowiada strukturze krajów do których badani respondenci wyjeżdżali po raz pierwszy, wygląda więc na to, że nie charakteryzowali się dużą ruchliwością przestrzenną i nie zmieniali wybranego kraju emigracji, co potwierdza ranking dokonanych wówczas wyborów: na pierwszym miejscu usytuowały się

Niemcy (31,3% wskazań), następnie Wielka Brytania (21,6%) oraz Holandia (12,3%). Na czwartym miejscu usytuowała się Belgia (7,4% wskazań), a potem kolejno Szwecja i Norwegia (5,2% wyborów), Włochy (4,2%), Francja i Szwajcaria (3,9%), Dania (2,9%) oraz na ostatnim miejscu Grecja (1,3%).

Wykres 14: Obecny i pierwszy kraj zamieszkania badanych osób

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Najnowsze dane dotyczące mapy migracji uzyskane w przeprowadzonych badaniach wskazują, że następują przemiany atrakcyjności poszczególnych krajów migracji (co ilustrują już wyniki badań CBOS). Tendencje te znajdują potwierdzenie w strukturze migrantów w badanej zbiorowości, która pod względem kraju zamieszkania jest nieco odmienna od krajowych danych spisowych oraz od danych zebranych przez Urząd Statystyczny w Kielcach dla województwa świętokrzyskiego z dnia 31.12.2013

roku ze względu na owe okresowe zmiany atrakcyjności poszczególnych krajów migracji. W świetle wyników NSP z 2011 r. oraz wspomnianego Urzędu Statystycznego najczęściej wybieranym miejscem pobytu była Wielka Brytania (dane spisowe 30%; dane US w Kielcach 31,4%), Niemcy (dane spisowe 22%; dane US w Kielcach 15,5%), kolejnymi Irlandia (6,4%), Holandia (5,2%) i Włochy (4,6%). Polacy przebywają i pracują na wszystkich kontynentach, chociaż w przeważającej większości w Euro-

pie (ponad 80% ogółu migrantów w skali kraju). W badanej zbiorowości nie było osób mieszkających w Ameryce Północnej i Środkowej (dane spisowe 13,3%; dane US w Kielcach 8,7%), Kanadzie czy Australii, które są również chętnie wybierane przez Polaków jako kraje emigracji zarobkowej i występują w badaniach statystycznych.

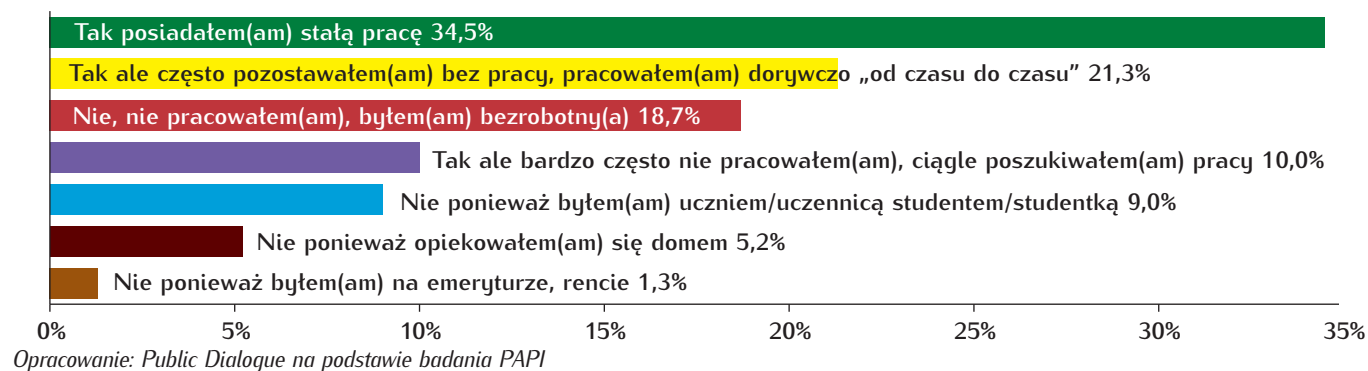
IDENTYFIKACJA PODSTAWOWYCH CZYNNIKÓW DETERMINUJĄCYCH DECYZJE O EMIGRACJI ZAROBKOWEJ MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Podjęcie decyzji o emigracji jest zwykle uwarunkowane szeregiem czynników wyznaczających sytuację społeczną jednostki określanych w literaturze przedmiotu mianem „czynników wypychających”. Wśród nich są takie, które noszą czysto indywidualny i osobisty charakter,

ale również takie, które wynikają z położenia społecznego jednostek i grup społecznych w strukturze społecznej i są silnie związane z jej sytuacją na rynku pracy (krajowym, regionalnym i lokalnym) oraz z szeroko rozumianą jakością życia w jej społecznym otoczeniu.

W badanej zbiorowości blisko 50% respondentów było w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, w tym 21,3%, rozmówców nie posiadało stałego zatrudnienia i chociaż w momencie podejmowania decyzji o emigracji miało pracę, to bądź to pracowało dorywczo przez krótki okres, bądź znajdowało się w sytuacji permanentnego poszukiwania pracy (10%), a 18,7% osób było bezrobotnymi. Znaczny odsetek osób 34,5% mimo korzystnej sytuacji na rynku pracy (posiadał pracę), jednak podjął decyzję o wyjeździe za granicę w celach zarobkowych. Szczegółowe dane przedstawiają wykres nr 15.

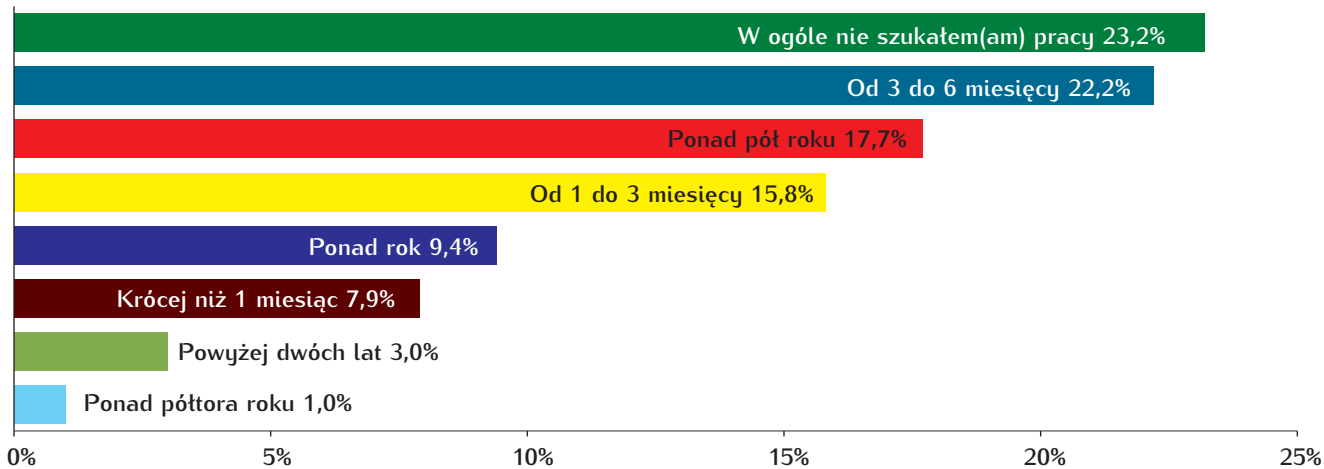
Wykres 15: *Sytuacja na rynku pracy badanych osób.*

W grupie osób nieposiadających zatrudnienia sytuację pogarszało długotrwałe poszukiwanie pracy: 28,1% respondentów poszukiwało jej od

ponad pół roku do dwóch lat, a 22,2% od trzech do sześciu miesięcy. Szczegółowe dane przedstawia wykres nr 16.

Wykres 16: Okres poszukiwania pracy przed wyjazdem na emigrację

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Badania przeprowadzone w 2010 roku wśród migrantów województwa świętokrzyskiego wskazały 4 najistotniejsze czynniki leżące u podłoża decyzji migracyjnych. Były to: chęć podjęcia pracy, chęć podjęcia nauki i studiów zagranicą, szeroko rozumiane sprawy rodzinne oraz inne ważne przyczyny. Stwierdzono wówczas, że to „motywacja ekonomiczna” znacząca się w przypadku omawianego regionu dużo silniej niż w przypadku ogółu emigrantów z Polski. Kontrast okazuje się jeszcze bardziej wyraźny, jeśli wyodrębnimy z całościowego zasobu emigrantów krótkookresowych – trzech na pięciu emigrantów ze świętokrzyskiego to

wyjeżdżający w związku z pracą, dla ogółu Polaków współczynnik ten wynosi blisko połowę. Wzorec ten pojawia się nawet wówczas, jeśli zdekomponujemy zasób emigrantów ze względu na płeć oraz przyczynę pobytu zagranicą⁹.

Wskazany wzorec migracyjny potwierdziły dane spisowe obrazujące regionalne różnicowanie częstości występowania tej motywa-

⁹ Diagnoza przyczyn i motywów wewnętrznej i zagranicznej migracji zarobkowej, charakter mobilności regionalnej pracowników. Raport z badań. Konsorcjum profile - ARC Rynek i Opinia, październik 2010 r., s. 18.

cji – „Najczęściej poszukiwali pracy za granicą mieszkańcy województwa świętokrzyskiego (ok. 77%) i niewiele rzadziej mieszkańcy województw: lubelskiego i wielkopolskiego. Najrzadziej z zamiarem podjęcia pracy wyjeżdżali mieszkańcy województwa mazowieckiego (ok. 66%)¹⁰”.

Przeprowadzone badania potwierdziły dominację motywacji ekonomicznej wśród respondentów w badanej zbiorowości, bowiem 51,6% wskazało, jako bezpośrednią przyczynę wyjazdu niezadowolenie z otrzymywanego wynagrodzenia, a blisko 40% brak pracy. Pozostałe czynniki takie jak: niezadowolenie z wykonywanej pracy (wskazało 19,4%), praca na „umowę śmieciową”, krótkoterminową czyli zlecenie, umowa o dzieło (9,7%), a nawet brak umowy o pracę – „praca na czarno” (12,3%) nie determinowały w tak wysokim stopniu decyzji o emigracji. Marginalne znaczenie miało niezadowolenie ze sposobu taktowania przez pracodawcę, który wskazało 3,9%, a niezadowolenie z poziomu świadczeń społecznych, czyli wysokości zasiłków emerytur i rent (wskazało 2,3%) jak również niezadowolenie z poziomu usług świadczonych przez instytucje publiczne (2,9%).

Pozytywne czynniki skłaniające do emigracji

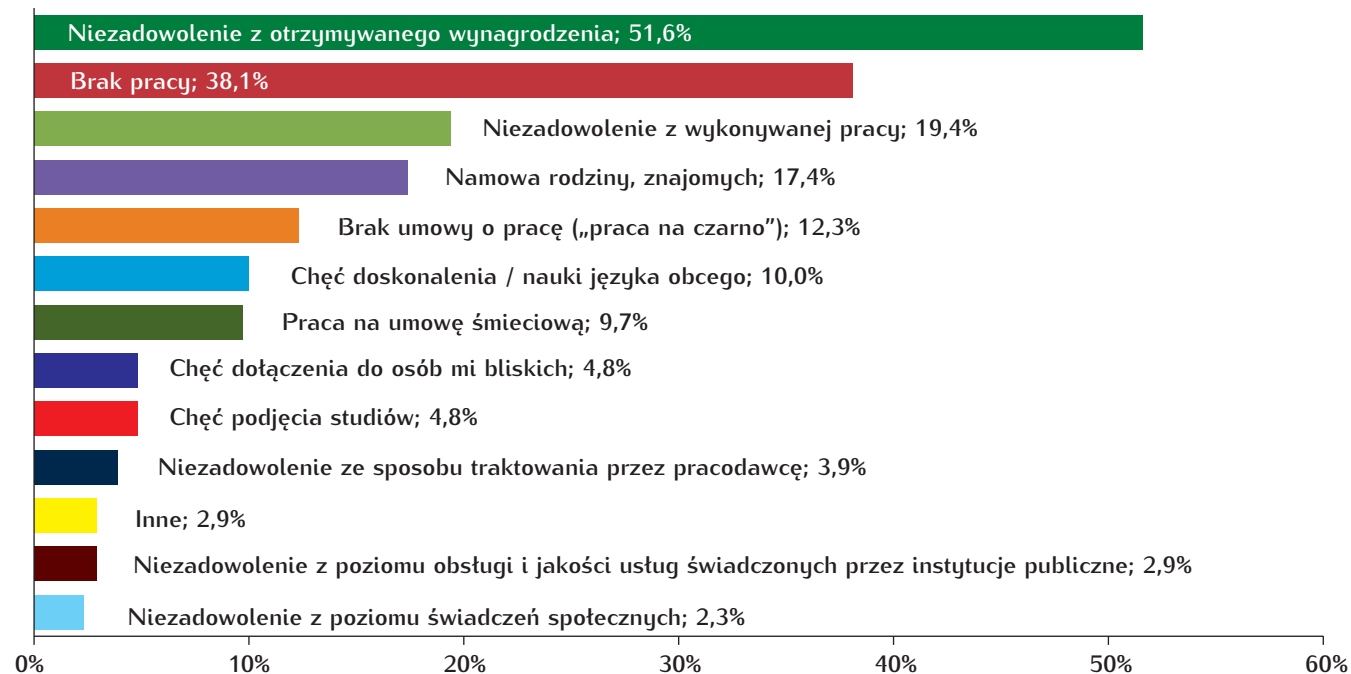
to: chęć doskonalenia języka obcego i podjęcia studiów, które leżały u podłoża decyzji u blisko 15,0% respondentów natomiast chęć dotarczenia do osób bliskich dotyczyła 4,8% rozmówców. Motywację do podjęcia ryzyka związanego z wyjazdem zarobkowym za granicę wzmacniają sieci znajomych, przyjaciół i osób bliskich, które działają, jako ważny zespół czynników przyciągających. Wyniki badań CBOS wskazują, że „w zakresie skali osobistych doświadczeń migracyjnych zdecydowanie wyróżnia się Region Wschodni, najbardziej niebezpieczny obszar kraju. Niemal, co czwarty mieszkaniec (24%) z tego regionu pracował za granicą po wejściu Polski do Unii Europejskiej lub nadal tam pracuje”¹¹. Podobnie w tym regionie silnie rozwinięte są sieci migracyjne 75% osób zna kogoś, kto przebywa za granicą. Nic więc dziwnego, że gotowość migracyjna jest tu bardzo wysoka i wynosi 75%, w regionie centralnym tylko 19%. Odzwierciedliły się one również w badanej zbiorowości i zostały wymienione przez znaczny odsetek respondentów (22, 2%), jako wspierający w znacznym stopniu decyzję o emigracji, tak samo ważny dla kobiet i mężczyzn, co przejawiało się w tej samej częstotliwości wyborów. Szczegółową hierarchię czynników wypychających i przyciągających obrazuje wykres nr 17.

¹⁰ Migracje zagraniczne ludności. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Warszawa 2013.

¹¹ Kowalczyk, K., Poakcesyjne migracje zarobkowe..., op., cit., s. 13.

Wykres 17: Czynniki leżące u podłoża decyzji migracyjnych

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI (pytanie wielokrotnego wyboru – procenty nie sumują się do 100%)

Warto zaznaczyć, że motywacja wynikająca z niezadowolenia z otrzymywanego wynagrodzenia w Polsce zdecydowanie częściej występuje wśród mężczyzn niż kobiet. W badanej zbiorowości wyraziło ją 41,3% mężczyzn, a tylko 10,3% kobiet. Podobnie, jeśli chodzi o drugi rodzaj najczęściej wskazywanej motywacji, czyli brak pracy. Tę przyczynę wskazało 23,9% mężczyzn, a tylko 14,2% kobiet. Generalnie, jeśli

chodzi o przyczyny leżące u podłoża decyzji o emigracji determinanty związane z pracą takie, jak: brak umowy o pracę („praca na czarno”), lub na umowę „śmieciową”, niezadowolenie ze sposobu traktowania przez pracodawcę, czy niezadowolenie z wykonywanej pracy mężczyźni częściej wskazują jako motywacje emigracji niż kobiety, co ukazuje tabela nr 7.

Tabela 7: *Motywacje migracyjne w podziale na płeć*

Motywacje decyzji migracyjnej	Płeć Respondenta		
	Kobieta	Mężczyzna	Ogółem
Brak pracy	14,2%	23,9%	38,1%
Niezadowolenie z wykonywanej pracy	4,2%	15,2%	19,4%
Niezadowolenie z otrzymywanego wynagrodzenia	10,3%	41,3%	51,6%
Praca na umowę śmieciową (umowa o dzieło, zlecenie)	1,3%	8,4%	9,7%
Brak umowy o pracę („praca na czarno”)	2,3%	10,0%	12,3%
Niezadowolenie ze sposobu traktowania przez pracodawcę	1,0%	2,9%	3,9%

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

IDENTYFIKACJA KOSZTÓW I KORZYŚCI EMIGRACJI ZAROBKOWEJ DLA MIGRANTÓW Z WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

W początkowej fazie rozwoju emigracji w krajach wysyłających emigrację traktowano przede wszystkim w kategoriach korzyści zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i zbiorowym (dla kraju wysyłającego). W kolejnym etapie zaczęto zwracać uwagę na jej koszty (również w wymiarze indywidualnym i społecznym) odnosząc je, przede wszystkim do skutków związanych z życiem małżeńskim i rodzinnym oraz z wychowaniem dzieci. To wówczas ujawniono „zjawisko eurosieroctwa” oraz niekorzystny wpływ emigracji na więzi rodzinne, które to zjawiska zostaną przedstawione w dalszej części raportu podobnie, jak społeczny wymiar korzyści i kosztów emigracji dla rynku pracy oraz rozwoju demograficznego regionu. W tym miejscu zostaną omówione przede wszystkim korzyści i koszty migracji w wymiarze indywidualnym (dla jednostek, mieszkańców woje-

wództwa świętokrzyskiego).

Należy zaznaczyć, że w literaturze przedmiotu odnoszącej się do zjawisk migracyjnych w wymiarze indywidualnym akcentowano takie **korzyści** emigracji, jak: posiadanie pracy, zdobywanie doświadczenia o organizacji pracy, poznanie wymagań pracodawców na europejskim rynku pracy, poprawa własnej sytuacji materialnej oraz poprawa sytuacji rodziny pozostawionej w kraju poprzez transfer środków pieniężnych. Natomiast jako **koszty** wskazywano: tęsknotę za krajem, trudności adaptacyjne, tęsknotę za rodziną, nasilenie problemów osobistych oraz problemy z uzależnieniem od alkoholu i narkotyków.

W badanej zbiorowości analiza opinii respondentów pozwoliła na identyfikację dwóch typów korzyści i kosztów emigracji. Pierwszy z nich jest związany z czysto ekonomicznym aspektem emigracji (wysokość zarobków, otrzymanie pracy), drugi typ to korzyści wynikające życia w państwie zapewniającym wysoki poziom

świadczeń społecznych (zasiłki, emerytury, renty), a także lepszy poziom usług i świadczonej obsługi oferowanych przez instytucje publiczne (szkoły, szpitale, przychodnie, urzędy).

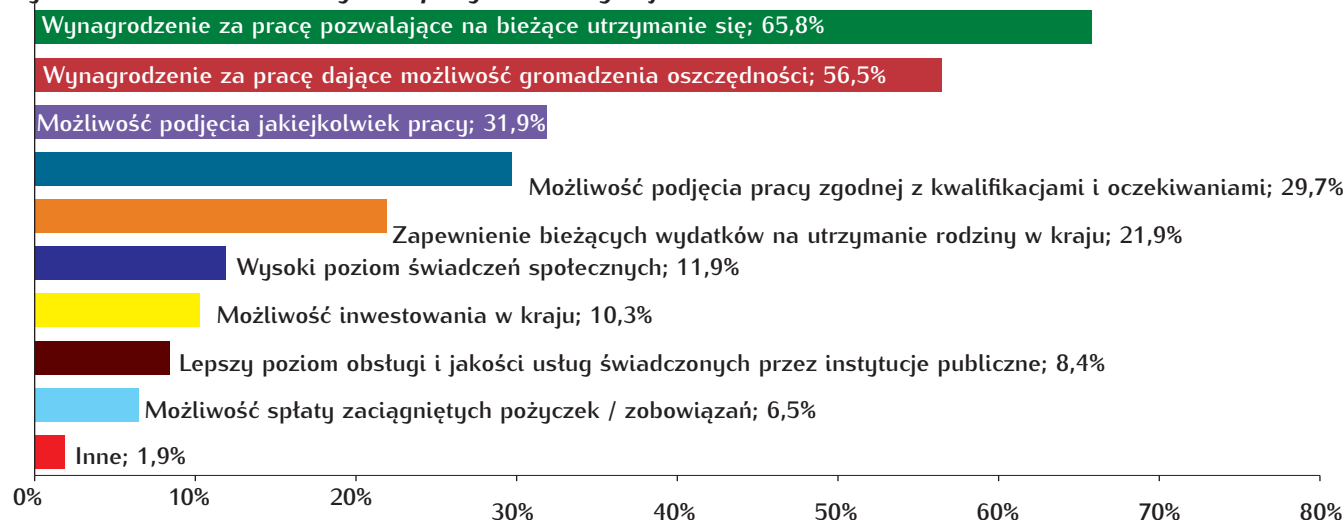
W hierarchii **korzyści z emigracji** na czele sytuacji znajdują się korzyści ekonomiczne czyli zadowolenie z wysokości otrzymywanego wynagrodzenia za pracę pozwalającego na bieżące utrzymanie się (wskazało je blisko 65,8% respondentów), następnie wysokości otrzymanego wynagrodzenia pozwalającego na dokonanie oszczędności (56,5%), a na trzeciej pozycji możliwość podjęcia jakiegokolwiek pracy (31,9%). Na dalszych pozycjach usytuowała się możliwość podjęcia pracy zgodnej z kwalifikacjami i oczekiwaniami (29,7%) oraz na podobnym poziomie zapewnienie wydatków na bieżące utrzymanie rodziny w kraju

(21,9%), a także możliwość inwestowania w kraju w mieszkanie lub dom (10,3%). Zdecydowanie mniejszy odsetek osób (6,5%) wymienił, jako korzyść z emigracji umożliwienie spłaty zaciągniętych pożyczek czy oddanie długu.

Drugi typ korzyści dotyczący poziomu funkcjonowania państwa (poziom obsługi i usług) był wskazywany z mniejszą częstotliwością, ale był wyraźnie obecny: 11,9% respondentów, jako korzyści wskazało wysoki poziom świadczeń społecznych (zasiłki, renty, emerytury), zdecydowanie mniej wysoki poziom urzędowej obsługi i szeroko rozumianych usług (8,4%).

Całościowy ranking pozytywnych aspektów emigracji wskazanych przez badanych pokazuje wykres nr 18.

Wykres 18: Hierarchia korzyści z pobytu na emigracji

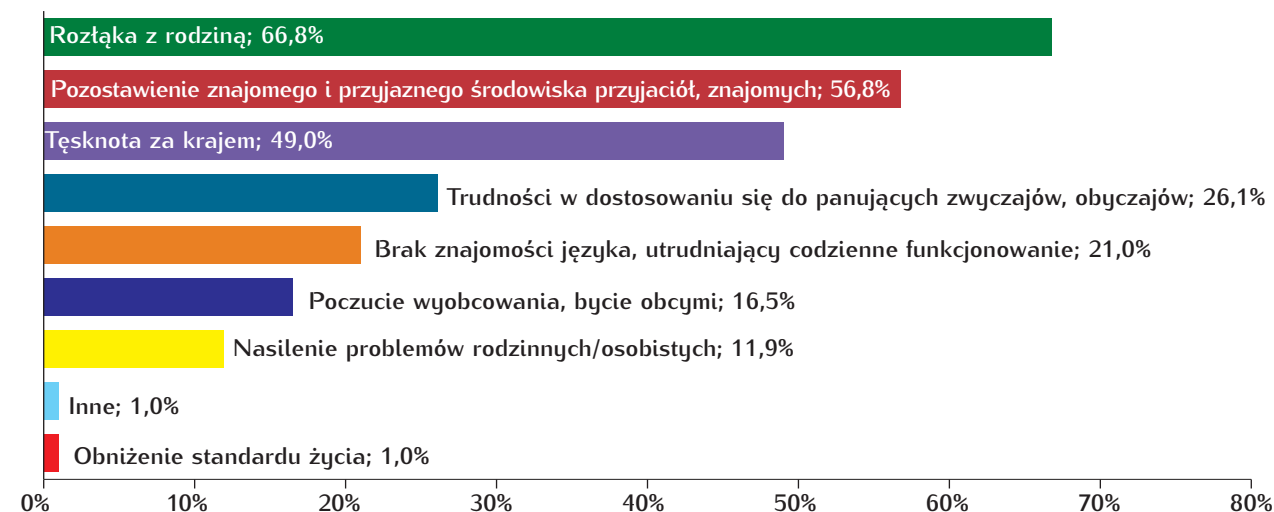

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Jest oczywistym, że pozytywna bądź negatywna ocena decyzji o emigracji wynika z bilansu korzyści i kosztów ponoszonych przez emigrantów. O ile pozytywne oceny są związane z kwestiami ekonomicznymi, to przy ocenie kosztów uwaga respondentów koncentruje się na doznawanych odczuciach i emocjach. Najbardziej dotkliwe, wybierane najczęściej przez respondentów **negatywne aspekty pobytu na emigracji** to: rozłąka z rodziną, na co wskazało 66,8% rozmówców i pozostawienie znajomego i przyjaznego środowiska przyjaciół, znajomych (56,8% wskazań). Na kolejnych miejscach usytuowały się: tęsknota za krajem (49% wskazań), odczuwane trudności adaptacyjne związane

z odmiennością panujących w nowym kraju życiem obyczajowym, odmiennymi zwyczajami i regułami zbiorowego życia (26,1%), nieznaną języczną (21,0% wskazań), jak również dotkliwie odczuwane poczucie wyobcowania (16,5% wskazań). Wskazywane jako znaczące koszty emigracji odnoszące się do jednostki czyli nasilenie osobistych problemów nie było w badanej zbiorowości powszechne i dotyczyło jedynie niecałkowicie 12,0% respondentów, a już zupełnie marginalnie wskazywano obniżenie jakości życia na emigracji (1,0% wskazań). Hierarchię wszystkich kosztów emigracji przedstawiono na wykresie nr 19.

Wykres 19: Hierarchia kosztów z pobytu na emigracji

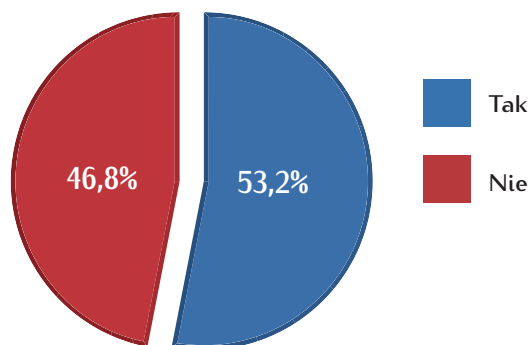

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Szczególną wagę w analizach ekonomicznego wymiaru emigracji zwraca się na transfer środków pieniężnych do kraju, który ma znaczenie nie tylko, jako czynnik podwyższający poziom życia poszczególnych gospodarstw domowych, ale także, jako czynnik inwestycyjny, przede wszystkim w lokalnych i regionalnych społecznościach. W badanej zbiorowości transfer środków pieniężnych jest bardzo częsty, bowiem 53,2% respondentów zadeklarowało, że przekazuje część swoich zarobków do Polski.

Częstotliwość transferu owych pieniężnych środków jest zróżnicowana: blisko 31% przekazuje je raz w miesiącu, bądź nawet częściej. Dość wysoki odsetek rozmówców 12,0% zadeklarował nawet, że czyni to wtedy kiedy tylko

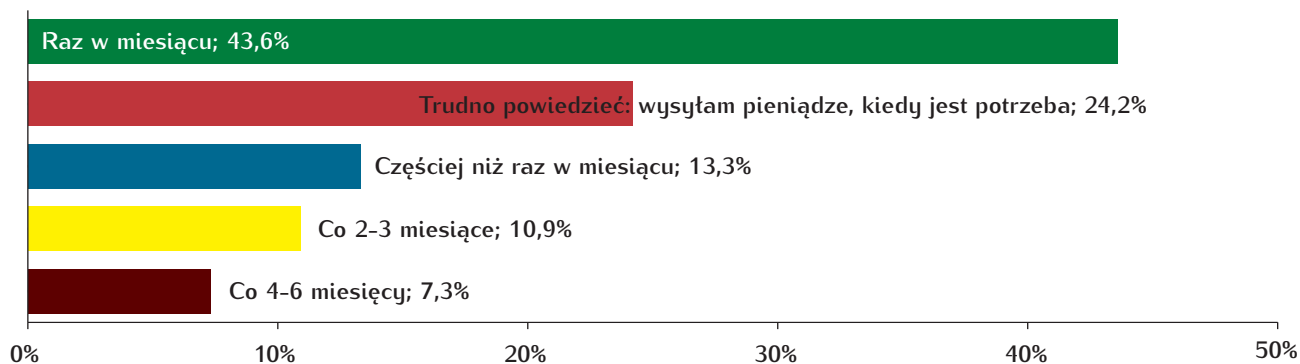
Wykres 20: *Odsetek respondentów transferujących środki pieniężne do Polski*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

zajdzie taka potrzeba. Pozostali czynią to ze zróżnicowaną częstotliwością: blisko 6,0% rozmówców co 2-3 miesiące, a 4,0% co 4-6 miesięcy.

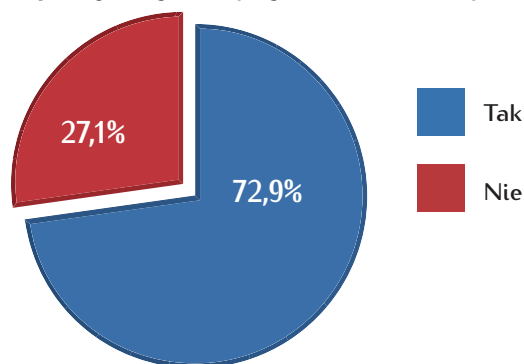
Wykres 21: *Częstotliwość transferu środków pieniężnych do Polski*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wśród materialnych korzyści pracy zarobkowej za granicą ważne miejsce zajmują oszczędności, które w badanej zbiorowości posiada 72,9% respondentów, czyli zdecydowana większość emigrantów.

Wykres 22: Odsetek respondentów, którzy w wyniku pracy za granicą zgromadzili oszczędności

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

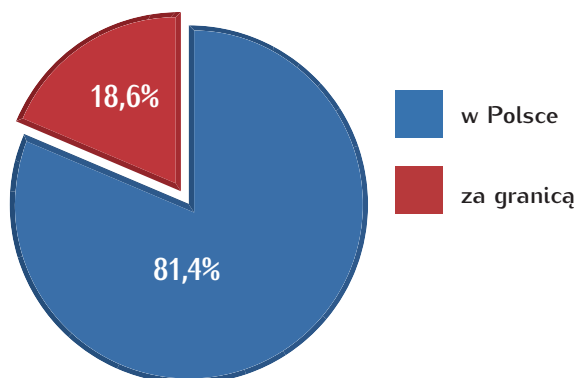
Ponad 80% respondentów zaoszczędzone środki zamierza się przeznaczyć do wykorzystania w kraju, najczęściej na bieżące wydatki, co zadeklarowało 57,1% rozmówców. Przekazywane pieniądze służą, więc przede wszystkim bieżącej konsumpcji. W następnej kolejności środki te planuje się przeznaczyć na remont mieszkania lub domu - 43,4 % wskazań oraz edukację dzieci (38,9% wyborów). Jest to zgodne z trendami ujawniającymi się w ogólnopolskich badaniach ukazujących wpływ zarobionych za granicą pieniędzy na finansowanie edukacji dzieci czy

wnuków¹² czyli na tworzenie kapitału ludzkiego w następnym pokoleniu¹³, co potwierdzają również prezentowane badania. W dalszej kolejności w planach znajduje się kupno mieszkania lub domu 35,8% oraz założenie własnej działalności gospodarczej (17,3% wyborów). Pozostałe zamierzenia z mniejszą liczebnością wyborów, ale mniej więcej na tym samym poziomie dotyczą spłaty długu (12,4%) oraz inwestycji w edukację własną czyli podnoszenia swoich kwalifikacji (11,1%). Znacznie rzadziej owe oszczędności zamierza się przeznaczyć na wydatki związane ze zdrowiem (6,2% wyborów), a sporadycznością są plany związane z inwestycjami finansowymi (0,9% wskazań). Miejsce wydatkowania i hierarchię zamierzonych wydatków finansowanych przez oszczędności poczynione na emigracji przedstawiają wykresy nr 23 i 24.

¹² Okólski M., Gaining from Migration. Costs and benefits of migration for Central European Countries, Warszawa 2006, cyt., za. S.Golinowska, op., cit., s. 3.

¹³ Golinowska S., Społeczny wymiar emigracji w krajach wysyłających. „Polityka Społeczna”, 2008, nr 11-12, s. 20.

Wykres 23: *Planowane miejsce wydatkowania oszczędności*

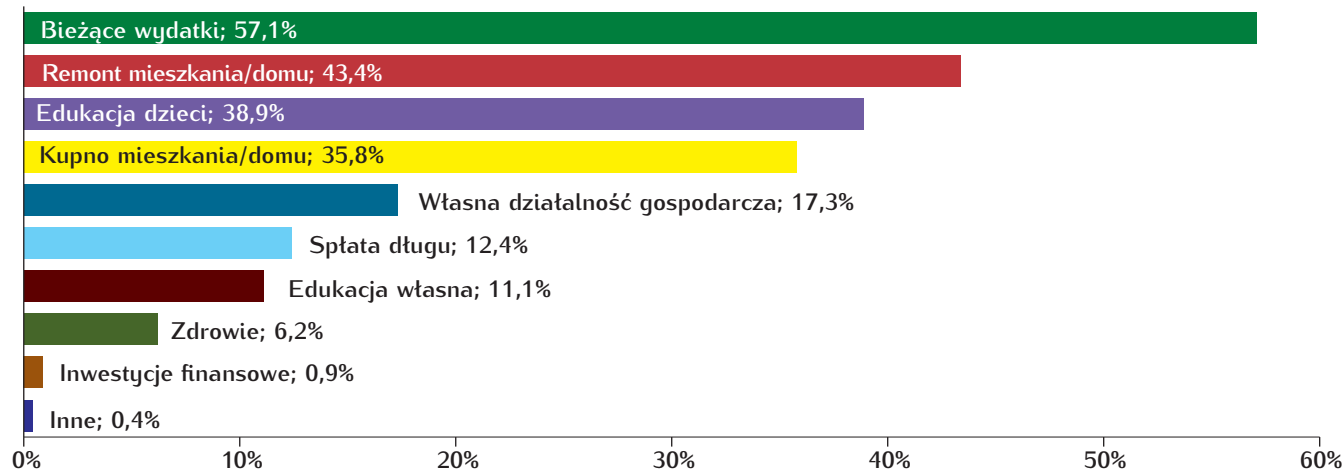

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

ANALIZA CECH SPOŁECZNO-ZAWODOWYCH RZECZYWISTYCH I POTENCJALNYCH EMIGRANTÓW ZAROBKOWYCH W WOJEWÓDZTWIE ŚWIĘTOKRZYSKIM

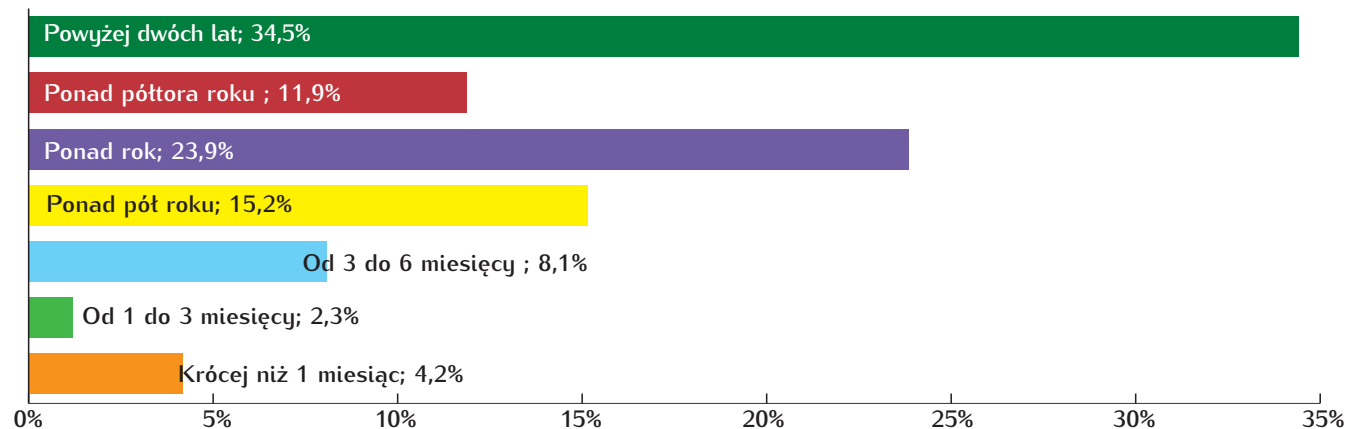
Wśród emigrantów z badanej zbiorowości większość (70,3%) stanowili emigranci długookresowi (przebywający za granicą powyżej roku): w tym: 34,5% powyżej dwóch lat, 24,9% ponad rok, a 11,9% ponad półtorej roku. Pozostali 29,8% mieszkali za granicą przez zróżnicowany okres od mniej niż 1 miesiąca do ponad pół roku, w tym: krócej niż 1 miesiąc 4,2%; od 1-3 miesięcy 2,3%, od 3-6 miesięcy 8,1%, a ponad pół roku 15,2% badanych.

Wykres 24: *Planowane przeznaczenie oszczędności*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 25: Okres zamieszkania za granicą.

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Struktura długości zamieszkania za granicą, w badanej zbiorowości, koresponduje z badaniami z 2010 roku, która kształtowała się podobnie bowiem, jak oceniali autorzy ówczesnego raportu „wśród wszystkich emigrantów z województwa świętokrzyskiego większość (72,4%) stanowili emigranci długookresowi (przebywający za granicą powyżej roku)¹⁴.

Większość respondentów w badanej zbiorowości przebywało za granicą w związku z pracą zarobkową. Jej struktura pod względem płci migrantów jest podobna do tej z badań z 2010 roku, bowiem większość stanowią mężczyźni (67,1%), a 32,9% to kobiety, przy czym udział obu płci jest zbliżony dla Polski. W badaniach z 2010 roku ustalono, że „emigranci ze święto-

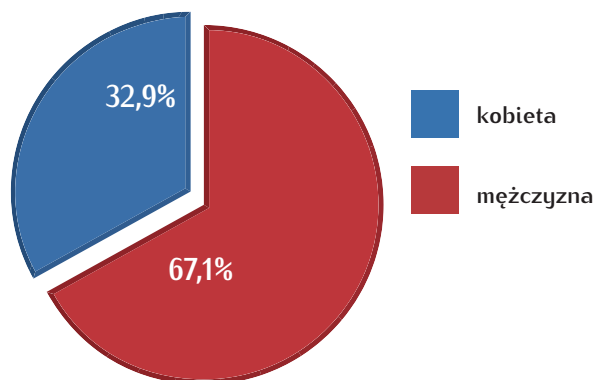
krzyskiego to osoby młodsze niż reszta populacji tego województwa. Osoby w wieku 20–40 lat były nadreprezentowane w odptywie w całym okresie badania, niemniej jednak nadreprezentacja ta nie była tak wysoka, jak w przypadku innych województw, a nawet przeciętnej dla Polski (ok. 60% wobec niemal 100% przed akcesją i ok. 100% wobec 120% po akcesji)¹⁵. Obecnie przeprowadzone badania dowodzą, że ten trend nadal się utrzymuje, bowiem blisko 60% stanowią osoby w wieku od 20–40 lat, w zdecydowanej mniejszości są osoby poniżej 20 lat (3,5%) oraz osoby między 40 a 59 rokiem życia, które stanowią 37,0% badanej zbiorowości. Osoby w wieku dojrzałym to 11,0% respondentów (wykres nr 26 i 27).

¹⁴ Diagnoza przyczyn i motywów..., op., cit., s. 17.

¹⁵ Ibid., s. 26.

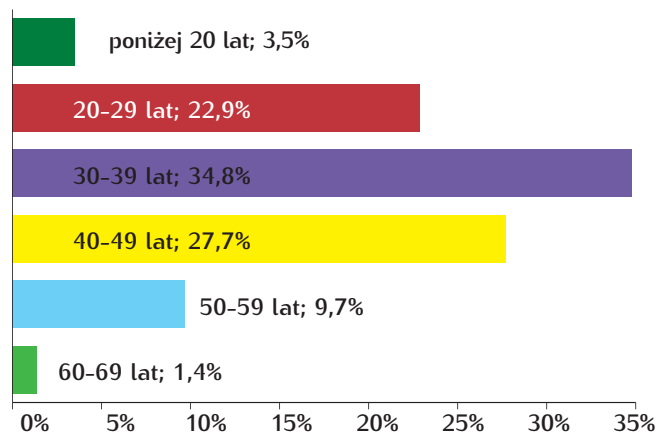

Wykres 26: *Struktura płci respondentów*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 27: *Struktura wieku respondentów*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Warto zwrócić uwagę, że w podziale na płeć, o ile w kategorii wiekowej 20–29 lat występuje tyle samo kobiet, co mężczyzn, to w przedziale 30–49 lat jest zdecydowana przewaga mężczyzn

niż kobiet. Generalnie można więc powiedzieć, że wyjeżdża więcej starszych mężczyzn niż kobiet, co obrazuje tabela nr 8.

Tabela 8: *Wiek w podziale na płeć*

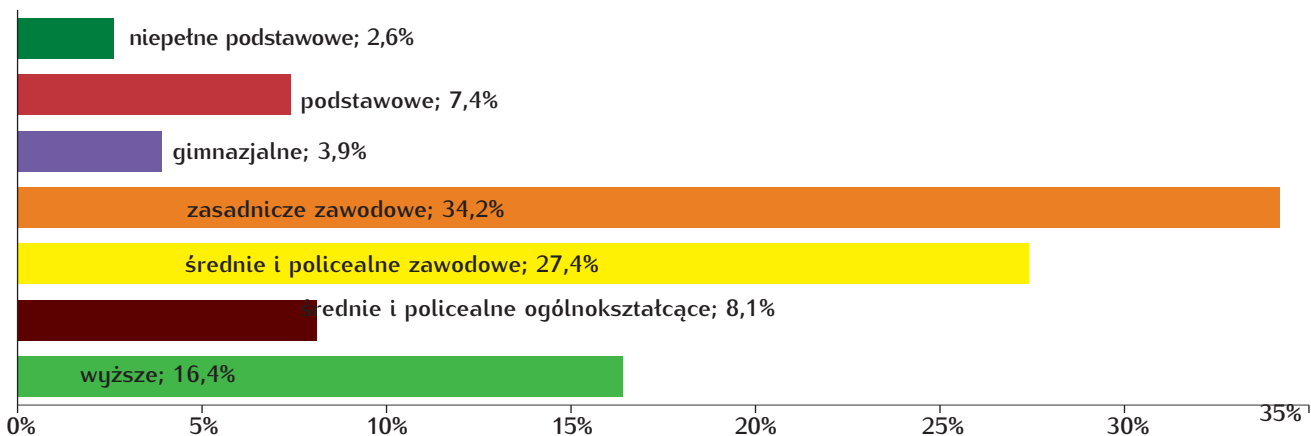
Wiek	Płeć Respondenta		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Poniżej 20 lat	2,6%	1,0%	3,5%
20-29 lat	11,6%	11,3%	22,9%
30-39 lat	12,9%	21,9%	34,8%
40-49 lat	4,8%	22,9%	27,7%
50-59 lat	1,0%	8,7%	9,7%
60-69 lat	-	1,3%	1,3%

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Powracając do badań z 2010 roku, jak stwierdzali autorzy raportu, „co ciekawe, w przypadku tego regionu nie obserwowaliśmy w latach 1999–2004 wyższego niż w populacji udziału osób z wyższym wykształceniem w odptywie ludności. Kategoria ta była wręcz w **największym stopniu niedoreprezentowana na tle pozostałych województw (udział posiadaczy dyplomu wyższej uczelni był o połowę niższy wśród emigrantów niż wśród populacji pozostającej w Polsce)**”¹⁶. Ta tendencja utrzymuje się nadal w badanej populacji. W strukturze

cech położenia społecznego emigrantów **osoby z wyższym wykształceniem** stanowią zdecydowaną mniejszość, czyli 16,4% emigrantów, **najliczniej reprezentowane są osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym 34,2% respondentów oraz z wykształceniem średnim i policealnym zawodowym 27,4% badanych**. W sumie osoby te stanowią prawie 62,% respondentów z badanej zbiorowości, pozostałe kategorie wykształcenia są marginalnie reprezentowane: 10,0% to osoby z wykształceniem niepełnym podstawowym i podstawowym; 3,9% z wykształceniem gimnazjalnym.

Wykres 28: *Struktura wykształcenia respondentów*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

W podziale na płeć należy podkreślić, iż o ile wyjeżdża podobna liczba mężczyzn i kobiet z wykształceniem wyższym, średnim ogólnokształcącym i gimnazjalnym, to znaczne różnice występują w przypadku wykształcenia zasadniczego zawodowego i średniego oraz policealnego zawodowego, w których zdecydowanie przeważają mężczyźni, co pokazuje tabela nr 9.

¹⁶ Ibid., s. 26.

Tabela 9: Wykształcenie w podziale na płeć

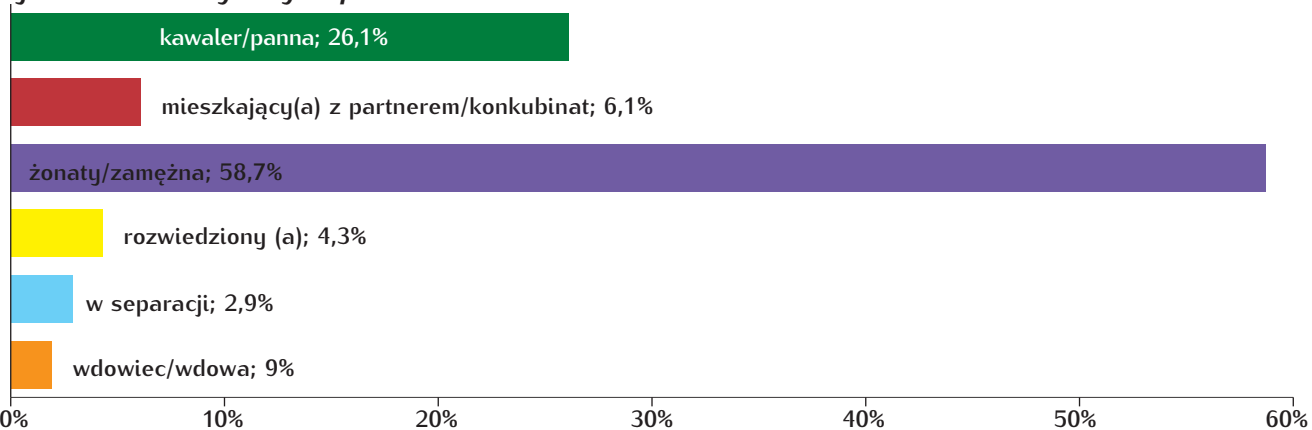
Wykształcenie	Płeć Respondenta		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Niepełne podstawowe	1,6%	1,0%	2,6%
Podstawowe	2,3%	5,2%	7,4%
Gimnazjalne	1,9%	1,9%	3,9%
Zasadnicze Zawodowe	5,2%	29,9%	34,2%
Średnie i policealne zawodowe	9,7%	17,7%	27,4%
Średnie i policealne ogólnokształcące	4,2%	3,9%	8,1%
Wyższe	8,1%	8,4%	16,5%

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Pod względem sytuacji rodzinnej badanych emigrantów większość bo prawie 65% stanowiły osoby pozostające w związkach małżeńskich lub mieszkający z partnerem lub partnerką w konkubinacie, w tym 58,7% to osoby zamężne lub żonate a 6,1% pozostające w konkubi-

nacie. Udział singli i singielek wynosił 26,1%, natomiast osób charakteryzujących się innym stanem cywilnym (separacja, rozwód, wdowieństwo) kształtował się na poziomie 9,1% w badanej próbie.

Wykres 29: Stan cywilny respondentów.

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

W poszczególnych kategoriach udział mężczyzn i kobiet jest podobny, za wyjątkiem osób pozostających w związku małżeńskim. W tej ka-

tegorii jest zdecydowanie więcej mężczyzn niż kobiet, co przedstawia tabela nr 10.

Tabela 10: Stan cywilny w podziale na płeć

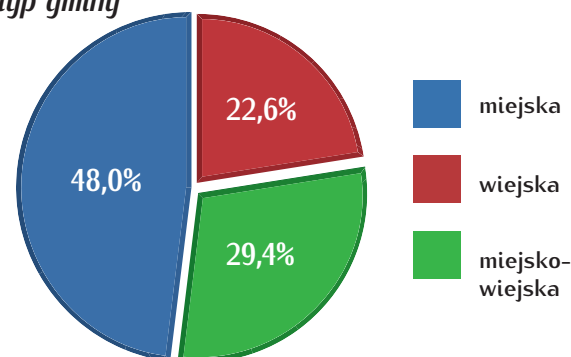
Stan cywilny	Płeć Respondenta		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Kawaler / panna	12,3%	13,9%	26,1%
Mieszkający z partnerem/konkubiną	4,2%	1,9%	6,1%
Żonaty/zamężna	12,6%	46,1%	58,7%
Rozwiedziony(a)	2,3%	1,9%	4,2%
W separacji	0,6%	2,3%	2,9%
Wdowiec/wdowa	1,0%	1,0%	1,9%

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

W badanej zbiorowości częściej reprezentowana była ludność miejska 48,0% ogółu respondentów, następnie miejsko-wiejska, 29,4%, w zdecydowanej mniejszości ludność mieszkająca w wsi (wykres nr 30).

Największe nasilenie wyjazdów wśród rodzin z terenu regionu świętokrzyskiego, które ubiegają się o świadczenia rodzinne w krajach Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Szwajcarii na przestrzeni dekady obserwujemy w Kielcach (co stanowi 14% wyjazdów rodzin z całego województwa świętokrzyskiego) oraz w powiecie kieleckim.

Wykres 30: Miejsce zamieszkania respondentów – typ gminy

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

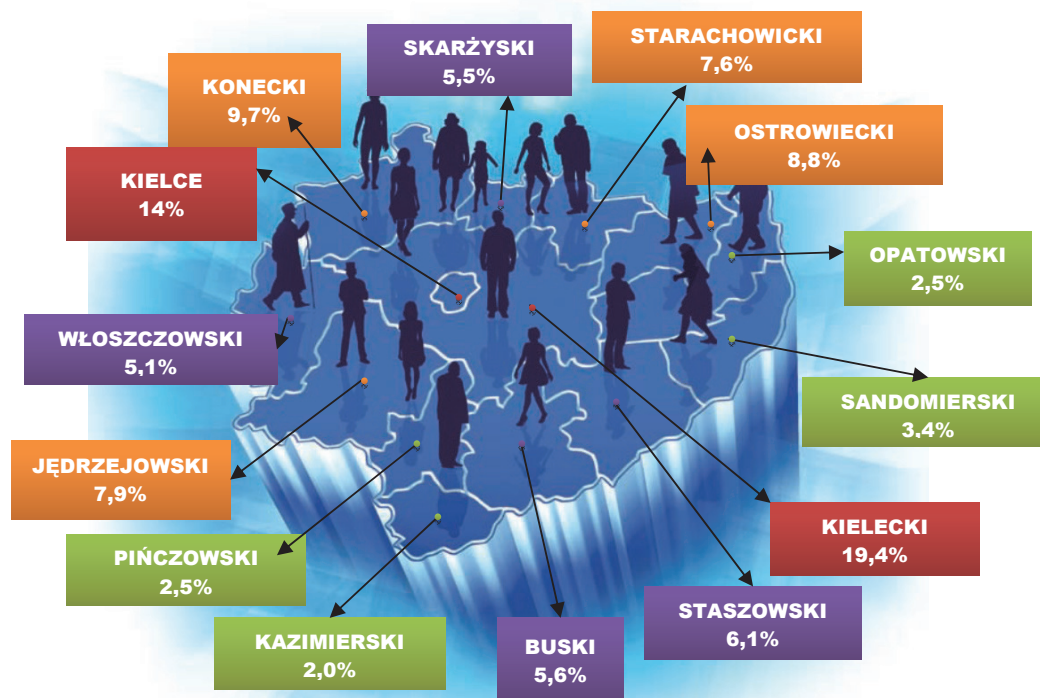
Łącznie 19 gmin powiatu kieleckiego to niemal 20% wyjazdów rodzin z całego województwa świętokrzyskiego.

Wysoki wskaźnik migracji wśród rodzin ubiegających się o świadczenia rodzinne za granicą Polski odnotowuje również północna część województwa z takimi powiatami jak: konecki (9,7%), ostrowiecki (8,8%) i starachowicki (7,6%) oraz zlokalizowane w południowej części województwa powiaty: jędrzejowski (7,9%) i staszowski (6,1%).

Średni poziom to zachodnia i południowo-wschodnia część województwa z powiatami:

buskim (5,6%), włoszczowskim (5,1%), i sandomierskim (3,4%) oraz zlokalizowany w północnej części województwa powiat skarżyski (5,5%).

Południowa i wschodnia część województwa, czyli takie powiaty jak pińczowski (2,5%), kazimierski (2%) i opatowski (2,5%) to obszary o silnych tradycjach rolniczych i sadowniczych oraz niezmiennie najmniejszej liczbie rodzin, które starają się o świadczenia rodzinne poza granicami Polski.

Liczba rodzin ubiegających się o świadczenia rodzinne w krajach UE, EOG oraz Szwajcarii łącznie w latach 2008-2014* – zestawienie procentowe, powiaty województwa świętokrzyskiego

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Badania CBOS przeprowadzone na reprezentatywnej statystycznie próbie obywateli Polski dowodzą, że „w tym roku [2013] odnotowaliśmy wzrost zainteresowania migracjami zarobkowymi. Obecnie, co czwarty Polak (24%) deklaruje gotowość podjęcia zatrudnienia poza granicami Polski, przy czym jeden na dziesięciu (10%) deklaruje, że w przyszłości będzie starał się o pracę za granicą, a tyłu samo wyraża jedynie gotowość przyjęcia oferty takiej pracy, ale nie zamierza się o nią starać. Czterech na stu (4%) już podjęło starania, by znaleźć zatrudnienie za granicą. Trzy czwarte Polaków (74%) odrzuca możliwość wyjazdu z Polski w poszukiwaniu pracy”¹⁷.

Te trendy w zakresie utrzymującego, a nawet zwiększającego się zainteresowania migracjami zarobkowymi dotyczą również województwa świętokrzyskiego. Wskazują na to zarówno prognozy w zakresie ruchu wędrownego ludności opracowane przez demografów, jak i wyniki badań empirycznych. Wszyscy respondenci, którzy aktualnie przebywali w Polsce zamierzali ponownie wyjechać z tych samych powodów, co uprzednio: niskie zarobki w Polsce i brak pracy. Dowodzą tego zarówno wyniki badań ilościowych, jak i jakościowych.

Profil demograficzno-społeczny potencjalnych

migrantów jest następujący: mężczyzna, mieszkaniec miasta, w wieku 25–34 lata lub między 35 a 39 rokiem życia, wyjeżdżający do Wielkiej Brytanii z zamiarem pozostania tam na stałe (może to ulec zmianie, jeśli Wielka Brytania opuści Unię Europejską).

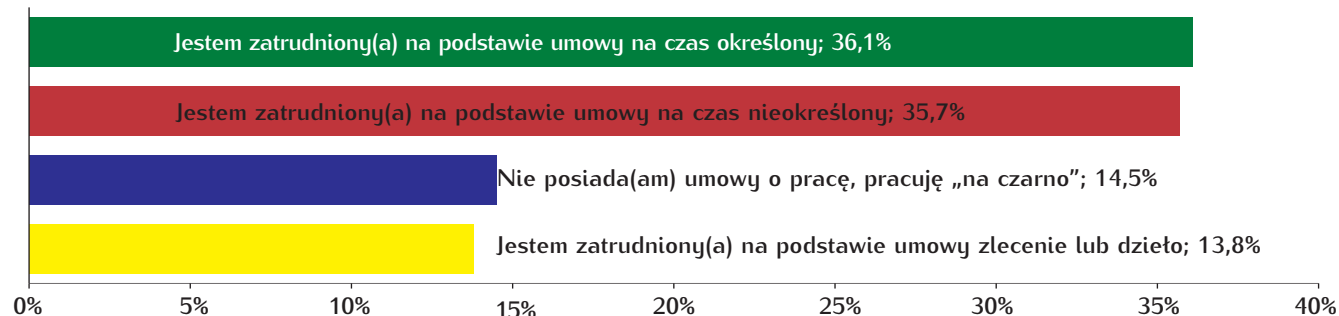
WARUNKI ŚWIADCZENIA PRACY ZA GRANICĄ PRZEZ MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Głównym motywem emigracji mieszkańców z województwa świętokrzyskiego jest chęć poszukiwania lepszego życia, a tym samym lepszej i lepiej płatnej pracy niż w Polsce. Zatem istotne staje się rozeznanie i ocena, w jakich warunkach świadczą oni pracę za granicą.

Wyniki przeprowadzonych badań ukazują różnicowane warunki pracy emigrantów. W badanej zbiorowości tylko nieliczna grupa 14,5% respondentów nie posiadała w ogóle umowy o pracę, czyli „pracowała na czarno”. Wśród pozostałych rozmówców wyodrębniły się dwie prawie równoliczne grupy zatrudnionych na umowę o pracę na czas określony (36,1%) oraz zatrudnionych na podstawie umowy na czas nieokreślony (35,7%). Czwarta grupa respondentów to osoby pracujące na podstawie umowy zlecenia lub umowy o dzieło (13,8%).

¹⁷ Kowalczyk, K., Poakcesyjne migracje zarobkowe..., op., cit., s. 10.

Wykres 32: Rodzaj umowy zatrudnienia.

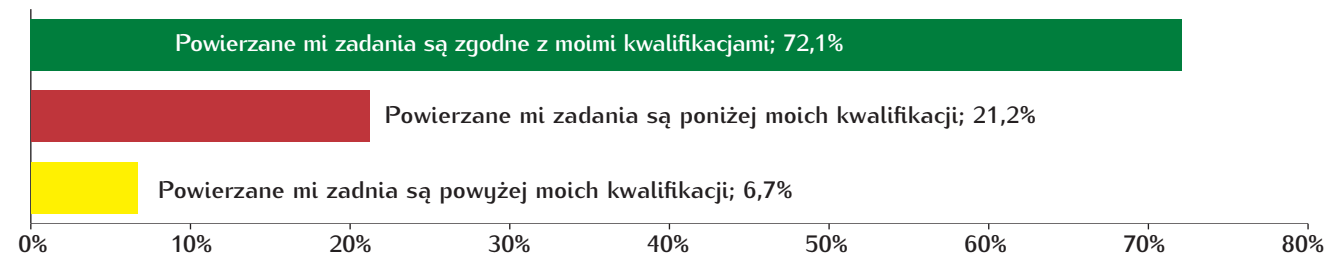

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Zdecydowana większość rozmówców (72,1%) przyznała, iż zakres przypisanych im obowiązków, jako zgodny z posiadanymi kwalifikacjami, w zdecydowanej mniejszości byli ci, którzy uznali, że powierzane im zadania są poniżej ich kwalifikacji (21,2%), jak również ci, którzy uznali

stawiane im wymagania za zbyt wygórowane oceniając, że powierzane im zadania są powyżej ich kwalifikacji (6,7%). Szczegółowe oceny w tym zakresie zostały zaprezentowane wykresie nr 33.

Wykres 33: Ocena wykonywanych obowiązków przez osoby pracujące.

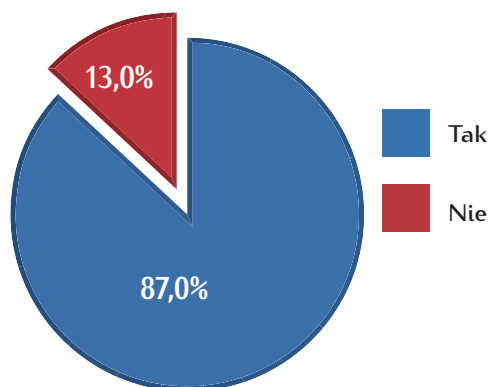

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Z takim rozkładem odpowiedzi koresponduje przeważająca w tej zbiorowości opinia wypowiediana przez 75,5% respondentów o dobrej organizacji pracy dla której podstawowym wskaźnikiem jest możliwość realizacji swoich obowiązków podczas godzin pracy, bez konieczności poświęcania

dodatkowego czasu. W związku z tym konieczność pozostania „po godzinach” dotyczy tylko 13% ogółu rozmówców. W tej grupie od trzech do czterech godzin w tygodniu pozostaje w pracy 51,5% badanych, od jednej do dwóch godzin poświęca na pracę 39% a powyżej 5 godzin 9,5%.

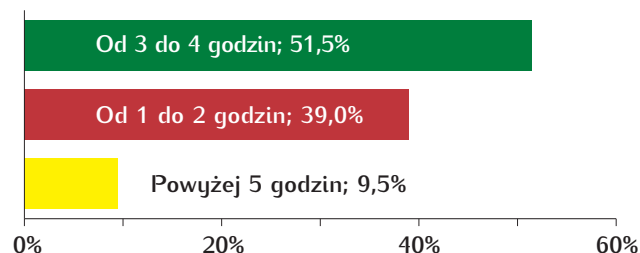
Wykres 34: Odsetek pracujących pozostających w pracy „po godzinach”

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Ponad 60% badanych należy w swojej opinii do osób bardzo dobrze i dobrze zarabiających, li-

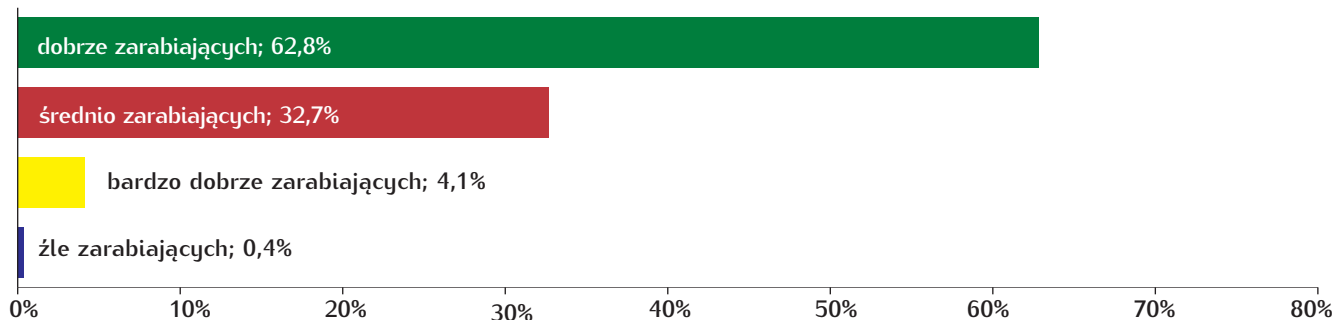
Wykres 35: Czas poświęcany na dodatkową pracę przez pozostających w pracy „po godzinach”.

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

czekność oceniających swoje wynagrodzenie jako średnie i niskie kształtuje się na poziomie 33,0%.

Wykres 36: Ocena otrzymywanego wynagrodzenia przez osoby pracujące.

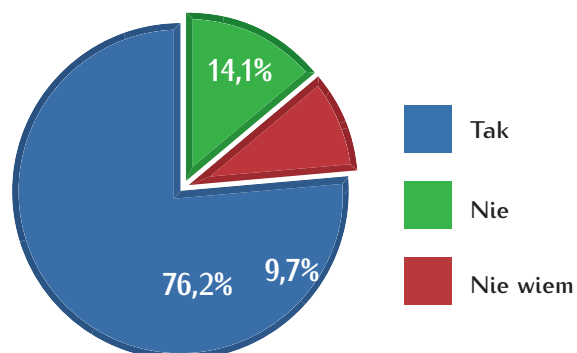
Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Oprócz satysfakcjonującego wynagrodzenia większość (76,20%) ma zapewnioną opiekę zdro-

wotną, a ponad 65% prawo do urlopu w pełnym wymiarze.

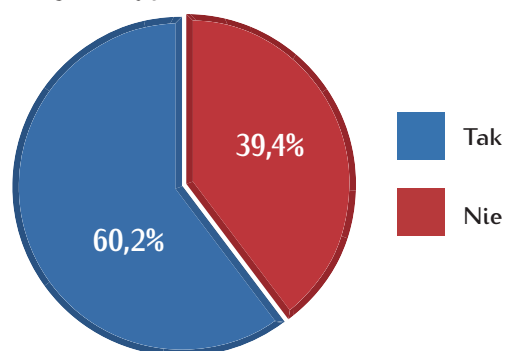
Wykres 37: *Odsetek pracujących mających zapewnioną opiekę zdrowotną*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Blisko 61% z badanej populacji osób pracujących za granicą pracodawcy oferują także inne dodatkowe świadczenia (wykres nr 39).

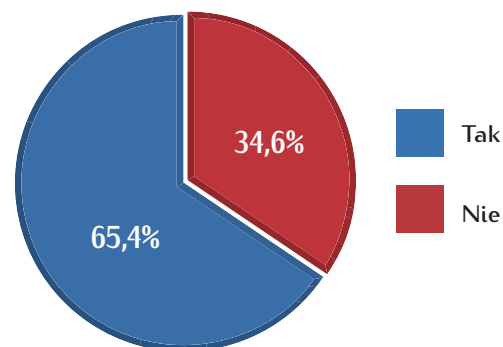
Wykres 39: *Odsetek osób pracujących, którym pracodawcy oferują dodatkowe świadczenia*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

W grupie, która takie świadczenia otrzymuje, ponad połowie, pracodawcy oferują mieszka-

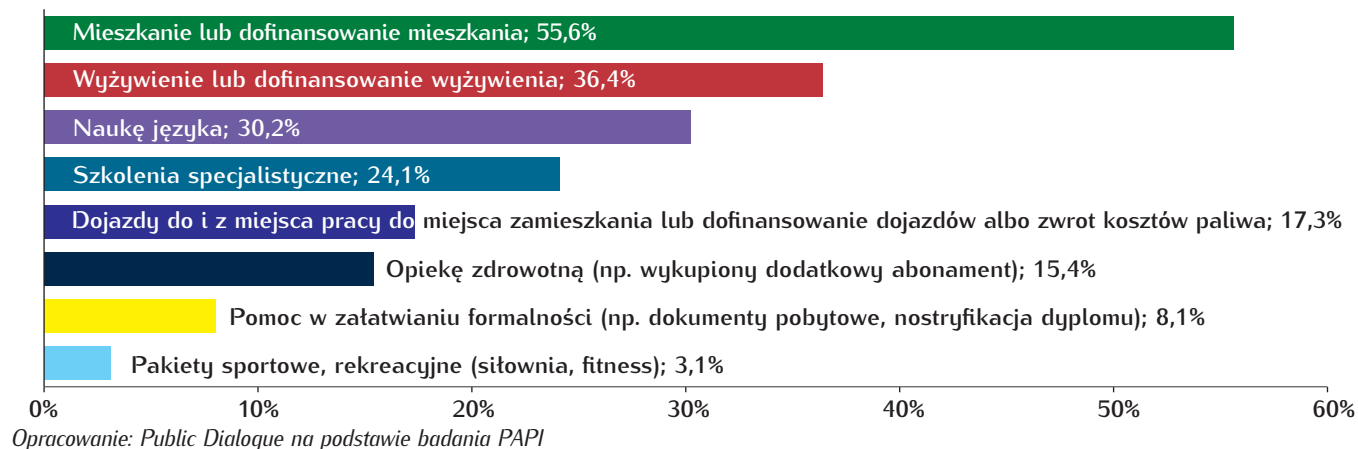
Wykres 38: *Odsetek pracujących mających prawo do urlopu w pełnym wymiarze*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

nie lub dofinansowanie do mieszkania. 36,4% otrzymuje wyżywienie lub dofinansowanie do wyżywienia. Około 30% korzysta z możliwości nauki języka a 24% ze specjalistycznych szkoleń. 17,3% ma zapewniony dojazd do pracy lub dofinansowanie dojazdów lub zwrot kosztów paliwa, a 15,4% ma wykupiony dodatkowy abonament w zakresie opieki zdrowotnej. Zdecydowanie mniej, bo 8,0%, otrzymuje pomoc przy załatwianiu formalności dotyczących np. dokumentów pobytowych lub nostryfikacji dyplomu. Najbardziej dodatkowe świadczenia dotyczą pakietów sportowych i rekreacyjnych, czyli na przykład korzystania z siłowni lub klubu fitness (3,1% przypadków). Należy podkreślić, że u większości respondentów nie pomniejsza się wynagrodzenia o koszty wspomnianych świadczeń. Rozkłady odpowiedzi i hierarchię dodatkowych świadczeń obrazuje wykres nr 40.

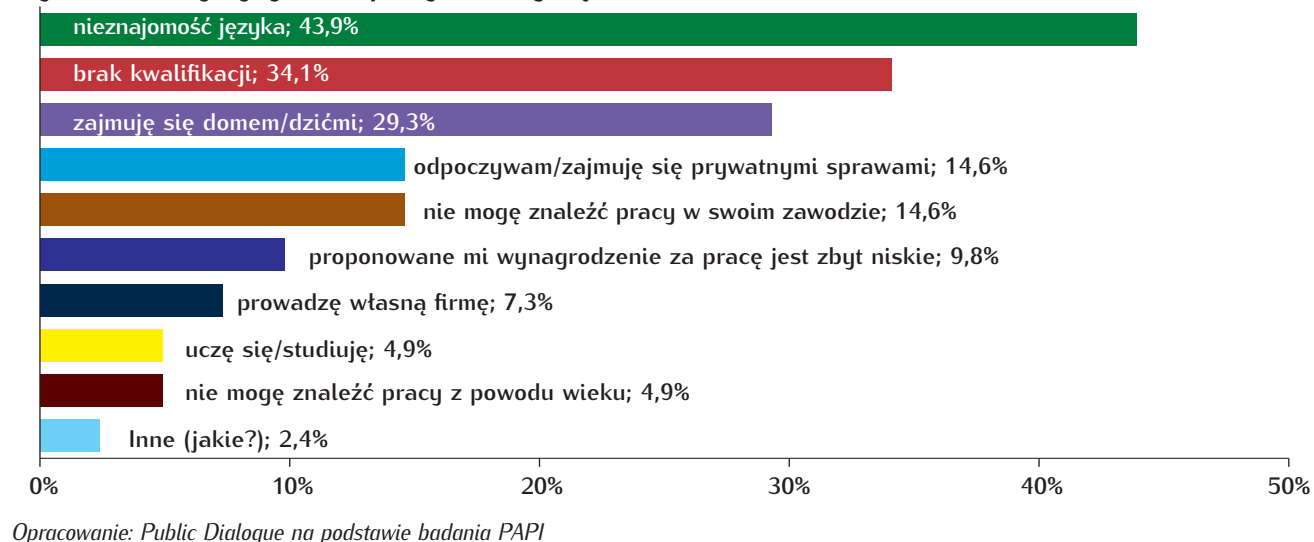
Wykres 40: Hierarchia dodatkowych świadczeń, w grupie osób które dodatkowe świadczenia otrzymują

i zajmowanie się swoimi prywatnymi sprawami występowały w mniejszym natężeniu. Odmiennej sytuacją implikującą brak etatowej pracy było prowadzenie własnej działalności gospodarczej,

które dotyczyło 7,3% respondentów oraz konieczność zajmowania się domem i dziećmi, na którą wskazano 29,3% osób. Szczegółowy rozkład odpowiedzi obrazuje wykres nr 41.

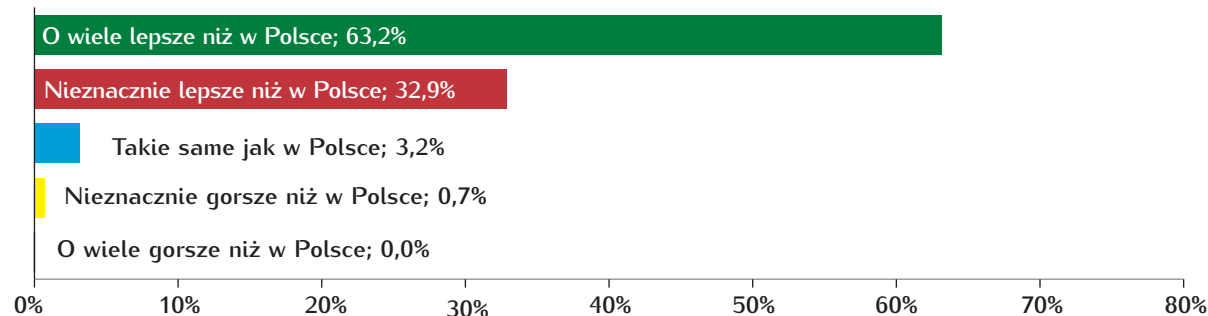
Wykres 41: Przyczyny braku pracy na emigracji

Biorąc pod uwagę całokształt ocen i zdecydowaną przewagę ocen pozytywnych zarówno w kwestii wynagrodzenia jak i innych świadczeń ze strony pracodawcy, nie budzi zdziwienia ocena warunków pracy za granicą

w kategoriach „o wiele lepsze niż w Polsce” wyrażona przez 63,2% respondentów. Pozostali blisko 33% oceniło je jako nieznacznie lepsze niż w Polsce. Szczegółowy rozkład odpowiedzi obrazuje wykres nr 42.

Wykres 42: Ocena warunków pracy za granicą

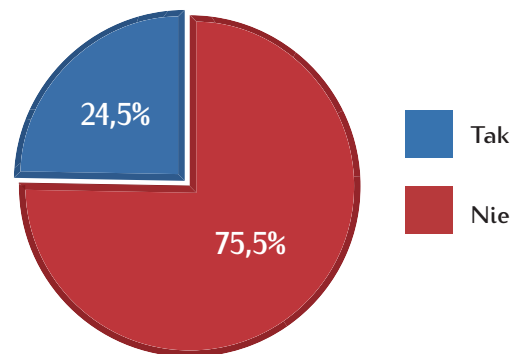
Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

ROZPOZNANIE ZAKRESU WYKORZYSTYWANIA RÓŻNYCH FORM POMOCY SPOŁECZNEJ ZA GRANICĄ PRZEZ RZECZYWISTYCH EMIGRANTÓW ZAROBKOWYCH ZA GRANICĄ

Bardzo korzystny obraz sytuacji społecznej emigrantów, jaki rysuje się w świetle wypowiedzi respondentów powoduje, że w przeważającej większości nie muszą oni korzystać z instytucji pomocy społecznej za granicą. Taka konieczność dotyczyła niespełna 25% respondentów (dane zobrazowane na wykresie nr 43). 47,4% osób z tej grupy korzystało z niej przez okres powyżej dwóch lat, 15,8% ponad pół roku; a 14,5% od 1 do 3 miesięcy. Szczegółowy roz-

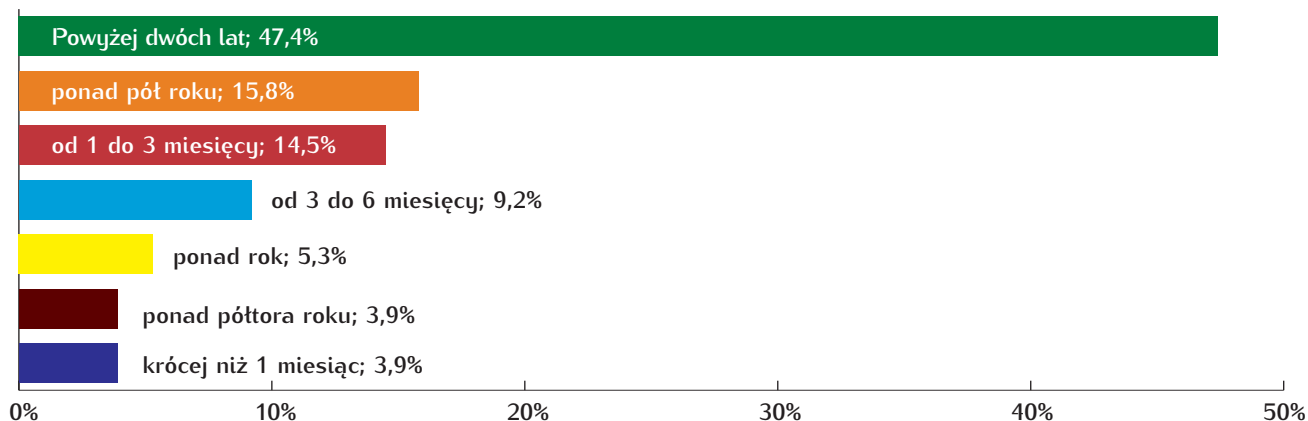
kład czasu korzystania z pomocy społecznej za granicą obrazuje wykres nr 44.

Wykres 43: Odsetek korzystających z pomocy społecznej za granicą

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

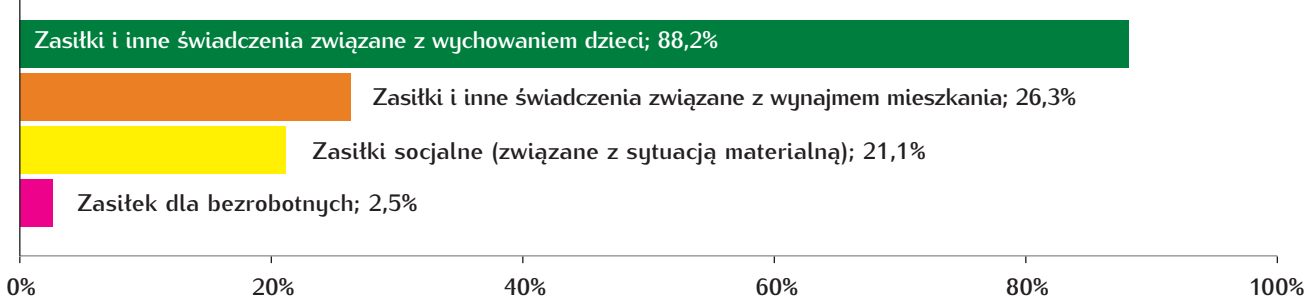
Wykres 44: Okres korzystania z pomocy społecznej za granicą

Wśród form pomocy społecznej dominowały świadczenia związane z wychowaniem dzieci (88,2%), w następnej kolejności były to: zasiłki i inne świadczenia związane z wynajmem mieszkania (26,3%), zasiłki socjalne dotyczyły

21,1% osób, a zupełnie marginalnie korzystano z zasiłków dla bezrobotnych (2,6%), Nikt z badanych nie pobierał świadczeń emerytalnych. Szczegółowy rozkład odpowiedzi został zobrażowany na wykresie nr 45.

Wykres 45: Częstość korzystania z poszczególnych form pomocy społecznej

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

ŚCIEŻKI KARIER ZAWODOWYCH EMIGRANTÓW ZA GRANICĄ

Wyjazd za granicę, czy to w celach zarobko-

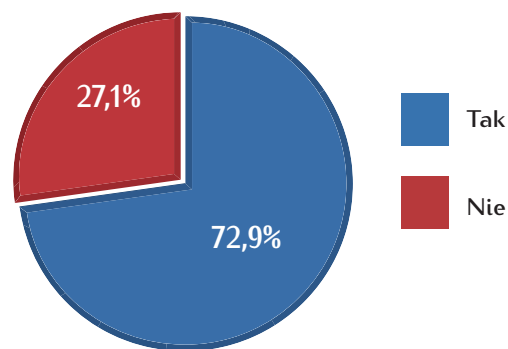
wych, krótkookresowy, czy też na pobyt stały niesie ze sobą szereg wyzwań wśród których podstawowe znaczenie ma przebieg kariery zawodowej warunkujący często decyzję o po-

zostaniu czy też o powrocie do kraju. W badanej zbiorowości w analizie przebiegu ścieżek karier zawodowych istotnego znaczenia nabiera fakt, że zdecydowana większość respondentów (prawie 73,0%), wyjeżdżając po raz pierwszy za granicę miała tam, w momencie wyjazdu zapewnioną pracę.

Wśród ponad połowy badanych (57,1%) znajdzie nie pracy umożliwiły sieci kontaktów utworzone przez znajomych (46%) lub rodzinę (12,0%), którzy już przebywali za granicą. Instytucjonalne formy poszukiwania pracy cieszyły się mniejszą popularnością, chociaż skorzystało z nich 14,0% respondentów, wybierając przede wszystkim agencje pośrednictwa pracy (13,0%), natomiast sporadycznie korzystając z ofert Urzędu Pracy w Polsce. Znacznie rzadziej korzystano z ofert

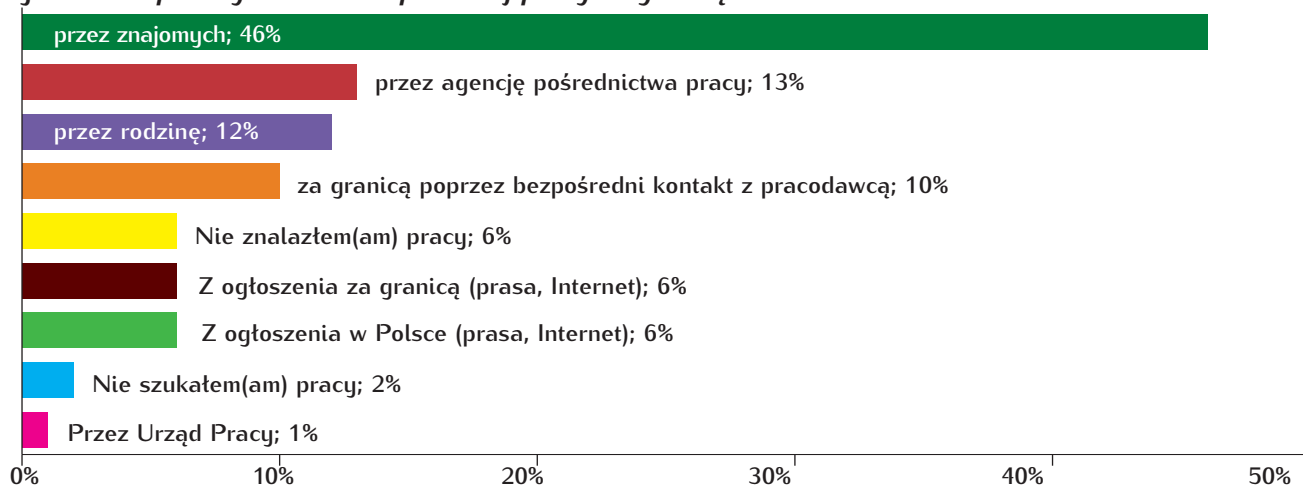
zamieszczanych w prasie i Internecie, uczyniło to 6% rozmówców. Nieco większy odsetek badanych 10% znalazł pracę dopiero za granicą kontaktując się bezpośrednio z pracodawcą.

Wykres 46: Odsetek respondentów mających zapewnioną pracę za granicą w momencie wyjazdu z Polski

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

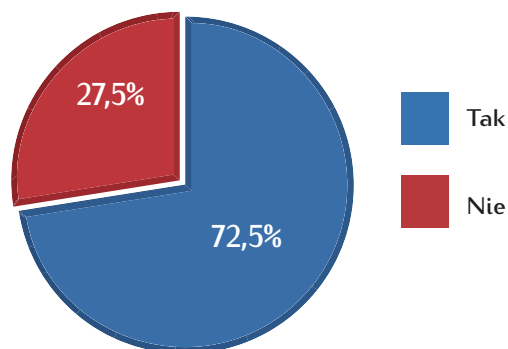
Wykres 47: Sposoby znalezienia pierwszej pracy za granicą

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Podkreślenia wymaga fakt, że ponad 70% emigrantów pracuje nadal u tego samego pracodawcy w prywatnej firmie (73,0%) i wykonuje te same obowiązki, jak podkreślają, ich zakres

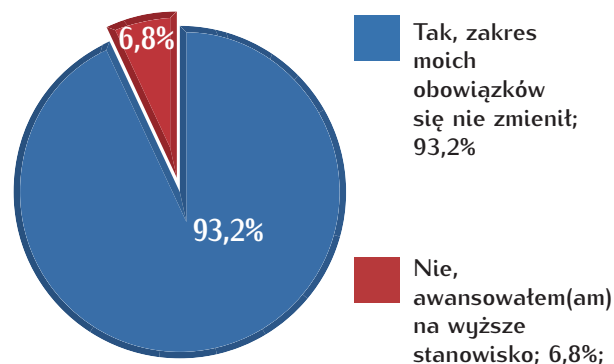
Wykres 48: Odsetek osób pracujących u tego samego pracodawcy od momentu znalezienia pierwszej pracy

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

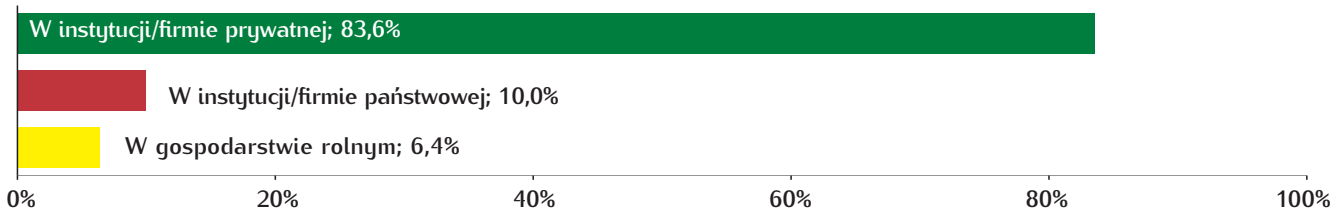
nie uległ zmianie. Niewielka liczba 8,7% pracuje w państwowej firmie, a 5,5% osób jest zatrudnionych w gospodarstwie rolnym (dane zobrazowane na wykresach nr 48, 49 i 50).

Wykres 49: Odsetek osób wykonujących te same obowiązki

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 50: Miejsce zatrudnienia

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Ruchliwość i awans zawodowy jest w badanej zbiorowości nieznaczny, dotyczy 6,8% osób, które awansowały na wyższe stanowisko. Uwarunkowania słabego wykorzystania ka-

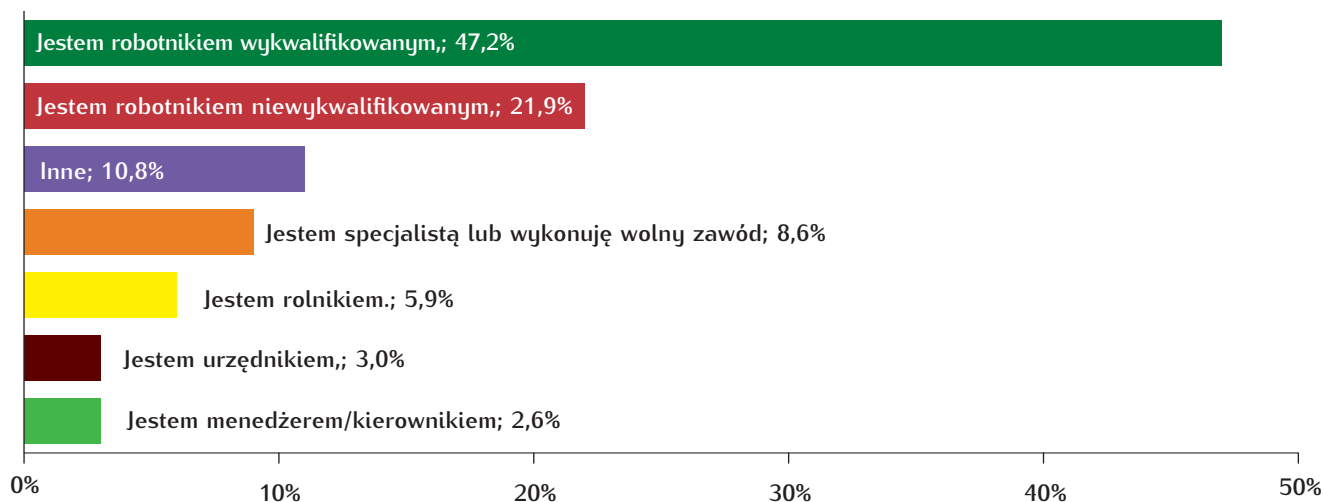
nałów awansu leżą po stronie posiadanego wykształcenia i kwalifikacji. Niski poziom wykształcenia (zasadnicze zawodowe) przeważające w tej zbiorowości owocuje wykonywaniem

zawodu robotnika wykwalifikowanego, co dotyczy 47,2% osób oraz robotnika niewykwalifikowanego w przypadku 21,9% respondentów, a to powoduje, że osoby te mają ograniczone możliwości skorzystania z istniejących kanałów awansu.

Inne ścieżki kariery sytuujące emigrantów na

wyższych pozycjach w strukturze społecznej zrealizowało tylko 14,2% respondentów, przy czym 2,6% aktualnie zajmuje stanowisko menedżera/kierownika, 3,0% stanowisko urzędnika, a 8,6% wykonuje wolny zawód. Zatem cała badana zbiorowość jest raczej homogeniczna pod względem przebiegu kariery zawodowej wykazując małe zróżnicowanie w tym względzie.

Wykres 51: *Stanowisko pracy*

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Tabela nr 12 obrazuje przekształcenia pozycji społecznej emigrantów w strukturze społecznej na podstawie porównania zawodu wyczonego i wykonywanego na emigracji. Trwały pozycje zajmują rzemieślnicy, przedstawiciele zawodów artystycznych oraz wolnych zawodów, którzy pełnią tę samą rolę zawodową na emigracji, jak i w Polsce. Stabilną pozycję posiadają także

osoby mające zawody określane ogólnie, jako związane z budownictwem. Do podjęcia innych ról społecznych zmuszone zostały grupy związane z wykonywaniem zawodów inżynierjno-technicznych niestety w kierunku wykonywania prac fizycznych, mimo posiadanego wykształcenia na poziomie średnim, a być może i wyższym. Przekształcenia w strukturze za-

wodów wyuczonych i wykonywanych ukazują również zapotrzebowanie rynku pracy w kra-

jach emigracji na określone typy ról zawodowych, które może podejmować emigrant.

Tabela 12: Przekształcenia pozycji zawodowej emigrantów

Kategorie zawodów	Zawody wyuczone	Zawody wykonywane na emigracji
Prace fizyczne	9,40%	28,10%
Zawody opiekuńczo-wychowawcze	3,50%	6,10%
Zawody pielęgniarstwo-opiekuńcze	0,80%	0,60%
Zawody medyczne	6,70%	4,40%
Zawody rzemieślnicze	20,10%	20,00%
Zawody rolnicze i ogrodnicze	5,70%	3,20%
Zawody artystyczne	1,80%	1,50%
Zawody inżyniersko-techniczne	19,90%	2,30%
Zawody budowlane	4,40%	9,90%
Zawody związane z handlem i usługami	7,20%	6,70%
Zawody związane z zarządzaniem	5,60%	5,40%
Systemowe braki danych	1,80%	1,70%
Brak zawodu wyuczonego	13,10%	0,00%
Nie pracuje	0,00%	10,10%
RAZEM	100%	100%

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Z analizy usytuowania pozycji zawodowej respondentów wynika, że to kobiety zajmują częściej wyższe pozycje niż mężczyźni (stanowisko kierownik/menedżer, wolny zawód, urzędnik), chociaż różnice nie są zbyt duże, natomiast mężczyźni częściej wykonują prace jako robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani niż kobiety. Z kolei kobiety częściej wykonują prace

robotnika niewykwalifikowanego (czyli proste prace fizyczne niż wykwalifikowanego). W badanej zbiorowości mężczyźni częściej zajmowali kierownicze lub menedżerskie stanowiska niż kobiety, chociaż generalnie były to bardzo rzadkie pozycje wśród naszych rozmówców, co przedstawia tabela nr 13.

Tabela 13: *Pozycja zawodowa ze względu na płeć*

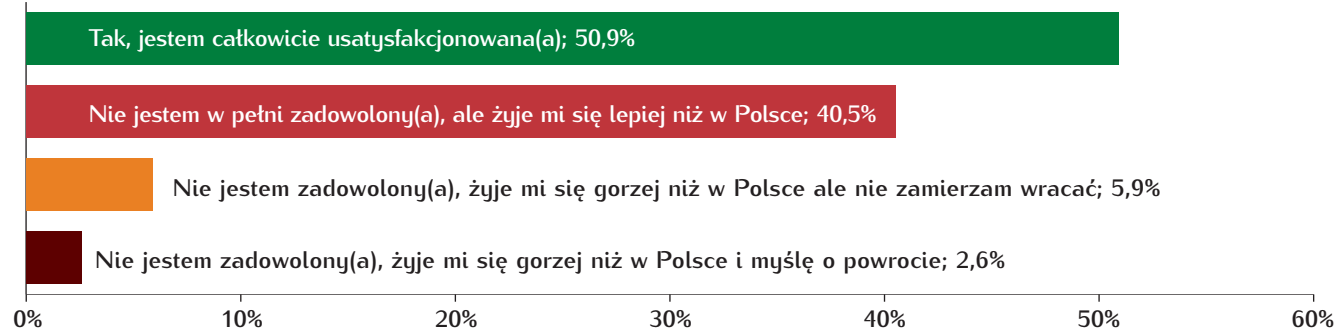
Pozycja zawodowa	Płeć Respondenta		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Dyrektor			
Menedżer/kierownik	0,4%	2,2%	2,6%
Specjalista, wolny zawód (lekarz, nauczyciel, pracownik naukowy, prawnik, inżynier, artysta itp.)	4,8%	3,7%	8,6%
Urzędnik	2,6%	0,4%	3,0%
Robotnik wykwalifikowany	4,1%	41,1%	47,2%
Robotnikiem niewykwalifikowany	10,0%	11,9%	21,9%
Rolnik	0,7%	5,2%	5,9%

Opracowanie: *Public Dialogue* na podstawie badania PAPI

Z takiego oglądu przebiegu kariery zawodowej za granicą charakteryzującej się przede wszystkim stałością pozycji w pracy i pozycji zawodowej wynika zadowolenie i satysfakcja wyrażana przez 50,9% respondentów. Nawet, ci którzy nie

są całkowicie zadowoleni ze swojej sytuacji zawodowej (40,5%) oceniają, że żyje się im lepiej niż w Polsce, a przeciwnego zdania jest niewielka liczba osób nie przekraczająca 8,5%.

Wykres 52: *Ocena przebiegu kariery zawodowej*

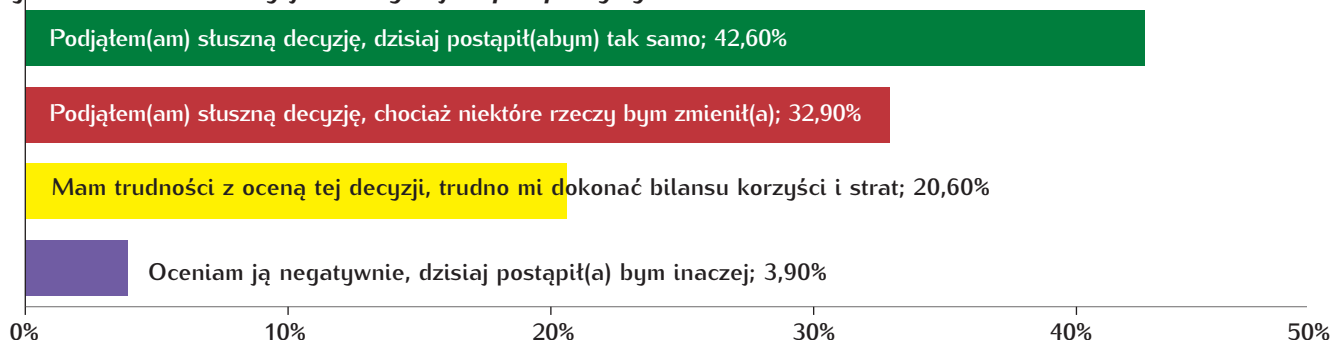
Opracowanie: *Public Dialogue* na podstawie badania PAPI

OCENA DECYZJI O WYJEŹDZIE ZA GRANICĘ Z PERSPEKTYWY CZASU

Przedstawiony ogląd sytuacji społecznej badanej zbiorowości w kraju emigracji i szczegółowe oceny wyrażane przez respondentów związane z możliwością uzyskania pracy za granicą, satysfakcjonująca wysokość wynagrodzenia i dobrze oceniane warunki pracy, wpływają na ocenę decyzji o emigracji dokonywanej z perspektywy czasu. W przeważającej mierze oceny te są pozytywne biorąc pod uwagę wszystkie wymienione aspekty codziennego życia, co wpływa na oceny podjętej decyzji o emigracji. Tylko kilkanaście osób w badanej zbiorowości (3,9%) decyzję o emigracji ocenia negatywnie

i deklaruje, że w chwili obecnej postąpiłby inaczej. Znaczna liczba badanych (42,6%) ocenia swą decyzję jako słuszną i uznaje, że obecnie podjąłby ją ponownie, natomiast 33,0% uznając ją generalnie za słuszną, wprowadziłoby pewne modyfikacje. Jak w każdej sprawie również i w tej także zaznaczyły się opinie ambiwalentne wyrażane przez osoby, które mają trudności z jednoznaczną oceną podjętej w przeszłości decyzji o emigracji i jakkolwiek nie jest to duża grupa osób około 21,0% to jej istnienie obrazuje także pewne niezbyt znaczące zróżnicowanie opinii o słuszności decyzji o emigracji w badanej grupie. Szczegółowe opinie obrazuje wykres nr 53.

Wykres 53: Ocena decyzji o emigracji z perspektywy czasu

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Zarówno w grupie kobiet, jak i w grupie mężczyzn przeważają opinie pozytywne, co do oceny słuszności decyzji o emigracji, nawet jeśli teraz z perspektywy czasu wprowadziliby pewne zmiany. Natomiast trudności z jednoznaczną

oceną podjętej decyzji wyraża więcej mężczyzn niż kobiet i mają trudności z dokonaniem bilansu korzyści i strat związanych z wyjazdem, co przedstawia tabela nr 14.

Tabela 14: Ocena decyzji o emigracji ze względu na płeć

Pozycja zawodowa	Płeć Respondenta		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Podjąłem(am) słuszną decyzję, dzisiaj postąpił(abym) tak samo	12,6%	30,0%	42,6%
Podjąłem(am) słuszną decyzję, chociaż niektóre rzeczy bym zmienił(a)	11,3%	21,6%	32,5%
Mam trudności z oceną tej decyzji, trudno mi dokonać bilansu korzyści i strat	7,4%	13,2%	26,0%
Oceniam ją negatywnie, dzisiaj postąpił(a) bym inaczej	1,6%	2,3%	3,9%

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

OCENA WPŁYWU MIGRACJI ZAROBKOWYCH NA WIĘZI RODZINNE I „EUROSIEROCTWO”

Podejmując problem oceny wpływu migracji zarobkowych na więzi rodzinne i „eurosierocstwo” należy również odwołać się do literatury przedmiotu. Wszystkie badania krajowe i międzynarodowe od lat ukazują niekorzystne skutki migracji dla życia rodzinnego, a w ostatnich kilku latach podkreśla się i opisuje istnienie, a nawet nasilenie się zjawiska „eurosierocstwa”.

Diagnoza problemów rodzin w województwie świętokrzyskim zwraca uwagę, że „kolejną istotną przyczyną problemów rodzin jest zjawisko eurosierocstwa, które związane jest najczęściej z migracją zarobkową jednego lub obojga rodziców. Przeprowadzone w latach 2010 – 2011 badanie „Dzieci – Diagnoza sytuacji rodzinnej i społecznej eurosierot”¹⁸ wykazało, że 15% uczennic i uczniów z terenu Województwa

¹⁸ <http://www.ap.org.pl>

Świętokrzyskiego mieszka w rodzinach niepełnych z powodu migracji zarobkowej. Szczególnie mocno zjawisko euro – migracji rodziców ujawniło się na terenach wiejskich”¹⁹.

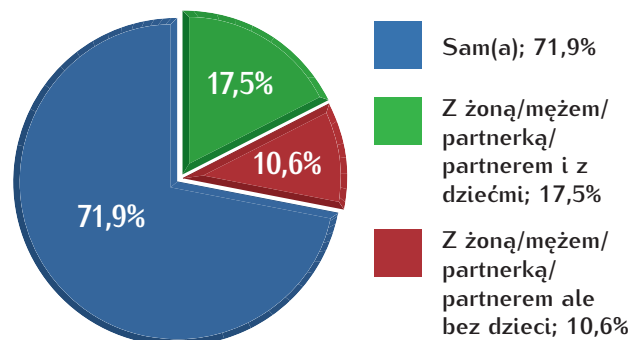
W badanej zbiorowości większość respondentów mieszka za granicą bez rodziny, to znaczy są tam sami (71,9%), zdecydowanie mniejsza liczba z rodziną, czyli z mężem/żoną i dziećmi (17,5%), a 10,6% z mężem/żoną lub partnerem/partnerką (wykres nr 54).

W 55% przypadków dzieci pozostały w Polsce i opiekę nad nimi sprawują mąż lub żona (50,8%), znacznie rzadziej krewni (rodzeństwo, dziadkowie lub inni). Taka sytuacja dotyczy 4,3% emigrantów.

Konieczność rozłąki z rodziną oceniania jest jednoznacznie w kategoriach najbardziej dotkli-

¹⁹ Świętokrzyski Program Pomocy Społecznej na lata 2012-2017, Kielce, lipiec 2012,s. 31.

Wykres 54: Czy za granicą mieszka Pan(i) sam(a) czy z rodziną?

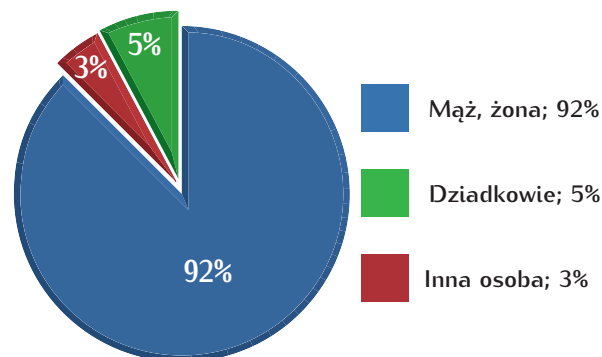

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

wych kosztów, jako negatywne aspekty pobytu na emigracji, jakkolwiek ogólna ocena stanu relacji rodzinnych po podjęciu decyzji o emigracji w przeważającej mierze jest w badanej zbiorowości korzystna. Zdaniem 62,6% respondentów relacje rodzinne pozostały bez zmian, czyli nie nastąpiło ich pogorszenie. Dość znaczny odsetek respondentów, bo 26,5% wyraził nawet przekonanie, że nastąpiło polepszenie rodzinnych relacji ze względu na poprawę sytuacji materialnej rodziny. Rozkład opinii w tej kwestii obrazuje wykres nr 56.

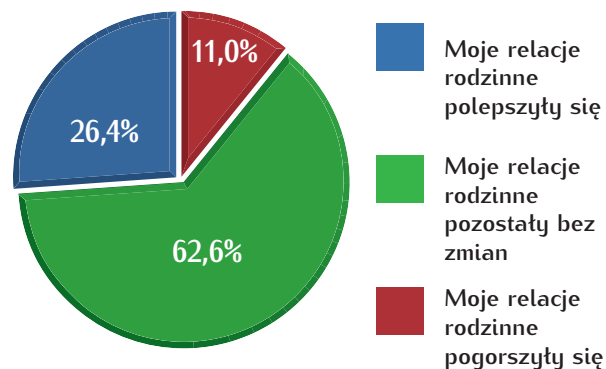
Bardzo trudną i delikatną kwestię stanowią relacje między rodzicami a dziećmi w sytuacji permanentnie powtarzających się wyjazdów zarobkowych za granicę. Literatura przedmiotu wskazuje na liczne nieprawidłowości w tej kwestii. W badanej zbiorowości 34,0% respon-

Wykres 55: Kto opiekuje się dzieckiem/dziećmi na czas wyjazdu Pana(i) za granicę?

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

Wykres 56: Wpływ emigracji na relacje rodzinne

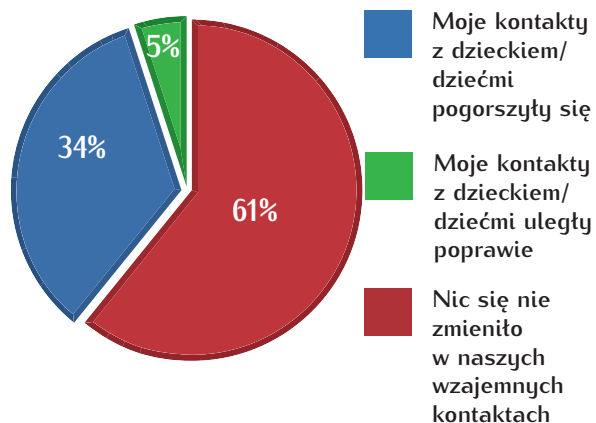

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

dentów oceniło, że ich relacje z dziećmi pogorszyły się, natomiast 61,0% rozmówców jest zdania, że pozostały one bez zmian. W kilku przypadkach (5,0%) stwierdzono nawet, że uległy one poprawie.

Nie zanotowano też wzmożonych problemów wychowawczych z dziećmi w masowej skali, taką opinię wyraziło bowiem 83,1% respondentów. Kłopoty wychowawcze zaznaczyły się

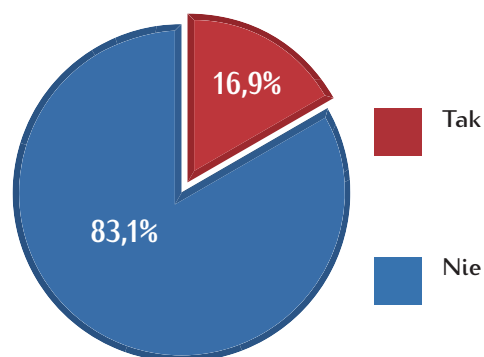
Wykres 57: Wpływ emigracji na relacje rodziców z dziećmi

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

w 16,9% badanej zbiorowości, można więc określić, że wystąpiły one sporadycznie.

Wykres 58: Odsetek osób wskazujących na trudności wychowawcze z dziećmi

Opracowanie: Public Dialogue na podstawie badania PAPI

WNIOSKI Z BADAŃ ILOŚCIOWYCH

- Kierunek migracji zagranicznych został jednoznacznie zdominowany przez kraje Unii Europejskiej. Najbardziej popularna triada migracji to: Niemcy, Wielka Brytania i Holandia, jakkolwiek następują przemiany atrakcyjności poszczególnych krajów migracji.
- Większość emigrantów stanowią emigranci długookresowi.
- Respondenci nie charakteryzowali się dużą ruchliwością przestrzenną i nie zmieniali wybranego kraju emigracji, najczęściej pozostawali tam, gdzie wyjechali po raz pierwszy.
- Przeprowadzone badania potwierdziły dominację motywacji ekonomicznej w podejmowaniu decyzji o emigracji przede wszystkim związanej z niezadowoleniem z wysokości zarobków i brakiem pracy w Polsce.
- Motywacje o takim charakterze występują

częściej wśród mężczyzn niż wśród kobiet.

- Motywację do podjęcia ryzyka związanego z wyjazdem zarobkowym za granicę wzmocniają sieci znajomych, przyjaciół i osób bliskich, które działają, jako ważny zespół czynników przyciągających.
- W Regionie Wschodnim, do którego należy województwo świętokrzyskie sieci migracyjne są najsilniej rozwinięte w porównaniu z innymi regionami kraju.
- W hierarchii korzyści z emigracji na czele sytuują się korzyści ekonomiczne, czyli zadowolenie z wysokości otrzymywanego wynagrodzenia za pracę pozwalającego na bieżące utrzymanie się, następnie wysokość otrzymanego wynagrodzenia pozwalającego na dokonanie oszczędności, a na trzeciej pozycji możliwość podjęcia jakiegokolwiek pracy.
- Najbardziej dotkliwe, negatywne aspekty pobytu na emigracji to: rozłąka z rodziną, tęsknota za krajem, trudności adaptacyjne związane z odmiennymi obyczajami, zwyczajami, nieznaną języka oraz dotkliwe odczuwane poczucie wyobcowania.
- Transfer pieniędzy do kraju dotyczy ponad połowy respondentów i jest dokonywany najczęściej raz w miesiącu.
- Większość emigrantów posiada oszczędności, które zamierza przeznaczyć przede wszystkim do wykorzystania w kraju, najczęściej na bieżące wydatki, następnie na remont mieszkania lub domu, kupno mieszkania lub domu oraz edukację dzieci.
- O założeniu własnej działalności gospodarczej myśli niewielka liczba osób.
- Dominujący profil emigranta: mężczyzna, w wieku 40–49 lat, z wykształceniem zasadniczym zawodowym, żonaty, mieszkający w mieście, wyjechał z powodu niezadowolenia z wysokości otrzymywanego wynagrodzenia, pracujący na emigracji, jako robotnik wykwalifikowany, emigrant długookresowy, mający zapewnioną pracę w momencie wyjazdu, oceniający zdecydowanie pozytywnie decyzję o emigracji, natomiast niezdecydowany czy wróci do Polski.
- Warunki pracy za granicą są oceniane, jako „o wiele lepsze niż w Polsce”.
- Przeważa opinia o dobrej organizacji pracy w krajach emigracji, większość emigrantów posiadała umowę o pracę, możliwość realizacji swoich obowiązków podczas godzin pracy, bez konieczności poświęcania dodatkowego czasu, należała do osób bardzo dobrze lub dobrze zarabiających, miała zapewnioną

opiekę zdrowotną, prawo do urlopu w pełnym wymiarze, a część korzystała z dodatkowych świadczeń (dopłata do mieszkania i wyżywienia).

- W związku z powyższym w przeważającej większości emigranci nie muszą korzystać z instytucji pomocy społecznej w kraju migracji.
- W przypadku badanych respondentów „trudno w ogóle mówić o karierze zawodowej” tak, jak się ją powszechnie rozumie, ruchliwość i awans zawodowy jest w badanej zbiorowości nieznaczny.
- Większość emigrantów pracuje nadal u tego samego pracodawcy w prywatnej firmie i wykonuje te same obowiązki, ich zakres nie uległ zmianie.
- Uwarunkowania słabego wykorzystania kanałów awansu leżą po stronie posiadanego wykształcenia i kwalifikacji. Niski poziom wykształcenia (zasadnicze zawodowe) przeważające – w tej zbiorowości owocuje wykonywaniem zawodu robotnika wykwalifikowanego oraz robotnika niewykwalifikowanego w przypadku 19,0% respondentów, a to powoduje, że osoby te mają ograniczone możliwości skorzystania z istniejących kanałów awansu.

- Kobiety zajmują częściej wyższe pozycje niż mężczyźni (stanowisko kierownik/manager, wolny zawód, urzędnik), chociaż różnice nie są zbyt duże, natomiast mężczyźni częściej wykonują prace, jako robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani niż kobiety.
- Ze stałości pozycji w pracy i pozycji zawodowej wynika zadowolenie i satysfakcja respondentów. Nawet, ci, którzy nie są całkowicie zadowoleni ze swojej sytuacji zawodowej oceniają, że żyje się im lepiej niż w Polsce.
- W przeważającej mierze oceny podjętej decyzji o emigracji są pozytywne, zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn, chociaż część osób wprowadziłoby pewne modyfikacje.
- Ocena stanu relacji rodzinnych po podjęciu decyzji o emigracji w przeważającej mierze w badanej zbiorowości jest korzystna (pozostały bez zmian lub nastąpiło ich polepszenie). Tylko niewielka grupa osób oceniła, że ich relacje z dziećmi pogorszyły się i zaznaczyły się kłopoty wychowawcze z dziećmi.

OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

Opinie o skali i natężeniu migracji zarobkowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego

są jednoznaczne. Większość respondentów jest przekonania, że skala emigracji jest bardzo duża nie tylko w województwie świętokrzyskim, ale również w całej Polsce. Podkreślają, że w swoich miejscach zamieszkania na emigracji spotykają bardzo dużo Polaków, w tym również mieszkańców województwa świętokrzyskiego. W związku z tym przy podejmowaniu decyzji migracyjnych mogli korzystać z sieci znajomych, którzy wyjechali tam wcześniej i pomogli im przy zdobyciu pracy. Warto zaznaczyć, że zdaniem respondentów, zjawisko migracji zarobkowej z województwa świętokrzyskiego dotyczy nie tylko migracji zagranicznych, ale także wewnętrznych, szczególnie do Warszawy. Ocena procesów migracyjnych wyrażona w badaniach wskazuje, że województwo świętokrzyskie nosi charakter regionu stagnacyjnego, w którym nie rysują się dobre perspektywy na przyszłość.

IDENTYFIKACJA PODSTAWOWYCH CZYNNIKÓW DETERMINUJĄCYCH DECYZJE O EMIGRACJI ZAROBKOWEJ MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Analiza motywacji skłaniających mieszkańców województwa świętokrzyskiego do opuszczenia kraju wskazuje na dwa podstawowe czynniki, które wystąpiły zarówno w innych analizach dotyczących zjawiska emigracji zarobkowej, jak i w przeprowadzonych badaniach ilościowych. Bezpośrednie przyczyny wyjazdu mieszczą się w kategoriach motywacji o ekonomicznych

charakterze i są nimi: wyższa płaca za granicą niż w Polsce przy wykonywaniu podobnych lub tych samych zawodów lub poszukiwanie pracy ze względu na utratę pracy lub w ogóle brak pracy w Polsce, niemożność jej znalezienia i grożący stan długotrwałego bezrobocia. W tle wypowiedzi pojawiają się również jako dodatkowe uzasadnienie, którymi są szeroko rozumiane lepsze warunki pracy. W przypadku młodych ludzi podstawowym powodem wyjazdu jest chęć zdobycia środków finansowych w celu kontynuowania dalszej nauki (studia).

IDENTYFIKACJA KOSZTÓW I KORZYŚCI EMIGRACJI ZAROBKOWEJ DLA MIGRANTÓW Z WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Korzyści jakie w badanej zbiorowości emigrantów przynosi praca za granicą są standardowe. Po pierwsze możliwość posiadania pracy, która jak podkreślał jeden z respondentów jest dobrze płatna, bowiem „można spokojnie przeżyć od pierwszego do ostatniego”, a inna respondentka ujęła to w sformułowaniu „możemy żyć jak ludzie”. Z posiadaniem pracy wiążą się korzyści finansowe, wysokość otrzymywanej płacy umożliwia zarówno bieżące utrzymanie się, jak i przesyłanie do kraju części z zarobionych środków, a także dokonanie oszczędności. Tylko jedna osoba przebywająca w Wielkiej Brytanii nie była w stanie dokonać oszczędności. Pozostali nie mieli z tym problemu, jakkolwiek nie wszyscy wiedzą w chwili obecnej, na co je wy-

dadzą. Osoby, które zgromadziły oszczędności i są zdecydowane, na co je przeznaczyć zamierzają wydać je na remont lub zakup mieszkania. Drugi ważny cel to pokrycie kosztów swoich studiów lub w przyszłości edukacji dzieci.

Częstotliwość przesyłanych do kraju środków jest uzależniona od sytuacji rodzinnej respondentów. Ci, którzy są sami za granicą przesyłają comiesięcznie środki na utrzymanie dzieci lub wspierają rodziców w zależności od potrzeb. Ci, którzy przebywają za granicą z rodziną lub nie posiadają dzieci nie przesyłają środków finansowych do kraju.

Jako pozamaterialne korzyści emigracji wskazane zostały możliwości nauki języka obcego.

Koszty pobytu na emigracji identyfikowane przez respondentów również nie odbiegają od wyników uzyskanych w badaniach ilościowych. Odnoszono je w pierwszym rzędzie do sfery uczuć, odczuć i emocji. Tęsknota za krajem, rodziną, znajomymi oraz całym znanym środowiskiem społecznym sytuuje się na czele, szczególnie jak zaznaczono w okresie świąt, chociaż pojedyncze osoby nie odczuwały jej zbyt silnie. Jedna z respondentek oświadczyła wręcz, „za czym tu tęsknić” w kontekście braku pracy i niskich zarobków.

Innego rodzaju koszty są związane z odczuciem bycia, jak to określono, „obywatelem II

kategorii” oraz wystąpieniem trudności w zaadoptowaniu się do odmiennego środowiska społecznego. W jednym wypadku wymieniono trudności wychowawcze z dziećmi związane z okresowymi, częstymi pobytami mamy za granicą.

WARUNKI ŚWIADCZENIA PRACY ZA GRANICĄ PRZEZ MIESZKAŃCÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Ocena warunków pracy za granicą jest generalnie bardzo pozytywna w porównaniu z warunkami pracy w Polsce, co obrazuje stwierdzenie jednej z respondentek „na pewno lepsze niż w Polsce”, chociaż w konkretnych przypadkach są różnicowane. Przykładem może być opinia jednego z respondentów, który po wyjeździe za granicę do Francji przerwał swój pobyt i wrócił do Polski właśnie ze względu na niekorzystne warunki pracy. Wrócił ponownie do tego kraju po znalezieniu lepszej oferty w Internecie. Respondenci w większości pracowali u tego samego pracodawcy, rzadkością były zmiany pracodawców, tylko kilka osób miało dwóch pracodawców, jedna trzech.

Warunki pracy są również określane przez rodzaj umowy, jakie zawierają i na podstawie, jakich pracują, bowiem to one określają nie tylko wzajemne obowiązki i świadczenia, ale także nadzwyczaj ważne kwestie ubezpieczenia. Wśród naszych rozmówców 5 osób pracowało

w ogóle bez umowy - „na czarno”, 6 respondentów posiadało umowy o pracę (cztery osoby umowy czasowe, dwie określiły je, jako umowy na czas nieokreślony). Otrzymywane wynagrodzenie w 4 przypadkach uzupełniane było przez dodatkowe świadczenia (pokrywane koszty mieszkania i wyżywienia, dofinansowanie do wyżywienia, dofinansowanie do mieszkania, dofinansowanie do nauki języka). W strukturze

otrzymywanego wynagrodzenia koszty utrzymania kształtowały się od 40%-60% w zależności od kraju pobytu, pozostałe środki finansowe przeznaczano na oszczędności oraz podkreślano, „pieniądze starczą na życie, nie tak jak w Polsce”. W związku z dobrą sytuacją materialną emigrantów w badanej zbiorowości nie korzystano z żadnej z form pomocy społecznej.

ŚCIEŻKI KARIER ZAWODOWYCH EMIGRANTÓW ZA GRANICĄ

Analiza zawodowych losów emigrantów w badanej zbiorowości wskazuje, że w ich przypadku „trudno w ogóle mówić o karierze zawodowej” jak dobitnie określiła swoją sytuację zawodową jedna z respondentek. Analiza zawodów wykuczonych w Polsce oraz wykonywanych za granicą wskazuje, że w większości wykonują tam podobne lub takie same prace, szczególnie osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Osoby z wykształceniem wyższym również nie uległy deklasacji, jakkolwiek nie zajmują stanowisk takich, jak w Polsce (nauczycielka w przedszkolu, pielęgniarka), ale wykonują czynności z obszaru swojego zawodu (opiekuńczo-wychowawcze), co obrazuje poniższe zestawienie.

W badanej zbiorowości nie mamy do czynienia z ruchliwością społeczną i awansem zawodowym. Nikt nie awansował na wyższe stanowisko, być może taka szansa rysuje się dla osoby będącej z zawodu informatykiem, której sytuacja

na rynku pracy dla osób z wyższym wykształceniem jest najlepsza. Generalnie należy stwierdzić, że uwarunkowania słabego wykorzystania kanałów awansu leżą po stronie posiadanego wykształcenia i kwalifikacji. Podkreślenia wymaga fakt, że dla większości jest to pierwszy pobyt za granicą, większość emigrantów pracuje nadal u tego samego pracodawcy, ich zakres obowiązków nie uległ zmianie, a średnio tygodniowo pracują od 40-60 godzin zasadniczo bez konieczności pozostawiania po godzinach.

Z takiego oglądu przebiegu losów zawodowych respondentów charakteryzujących się, przede wszystkim stałością pozycji w pracy i pozycji zawodowej wynika ich zadowolenie i satysfakcja. Nawet ci, którzy nie są całkowicie zadowoleni ze swojej sytuacji zawodowej oceniają, że żyje się im lepiej niż w Polsce.

OCENA DECYZJI O WYJEŹDZIE ZA GRANICĘ Z PERSPEKTYWY CZASU

Ocena decyzji o emigracji zarobkowej w badanej zbiorowości jest jednoznacznie pozytywna. Wszyscy respondenci podjęliby ją ponownie. Jedna z respondentek wyraziła nawet żal, że nie uczyniła tego wcześniej, tak, „aby móc się tam (Szwecja) uczyć” i jednocześnie dobitnie zadeklarowała, że nie zamierza wracać, bo nie ma, do czego. Poza nią niemal wszyscy myślą o powrocie do Polski do swoich rodzinnych miejscowości w przyszłości, w bliżej nie określonym czasie, jeśli uda im się zrealizować swoje zamierzenia i zgromadzić dostateczne oszczędności. Jeden z respondentów ujawnił ambiwalentne uczucia w kwestii powrotu stwierdzając „zastanawiamy się nad powrotem, raz jest na tak, raz na nie, ale to nie tylko moja decyzja”.

OCENA WPŁYWU MIGRACJI ZAROBKOWYCH NA WIĘZI RODZINNE

Respondenci zdają sobie sprawę z wpływu emigracji, nawet czasowej, czy wahałkowej jednego lub obojga rodziców na sprawy rodziny. Ci, którzy przebywali na emigracji z rodziną lub byli singlami nie uznawali tego za wielki problem. W dwu wypadkach wyrażono odmienne przekonania: w jednym określono, iż nastąpiła poprawa relacji ze względu na poprawę warunków finansowych oraz w drugim, w którym ujawniono pogorszenie relacji w rodzinie i wystąpienie

kłopotów wychowawczych z dziećmi.

WNIOSKI Z BADAŃ JAKOŚCIOWYCH

- W badanej zbiorowości opinie o skali i natężeniu migracji zarobkowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego są jednoznaczne. Większość respondentów jest przekonania, że skala emigracji jest bardzo duża nie tylko w województwie świętokrzyskim, ale również w całej Polsce.
- Jakkolwiek mapa migracji była dość zróżnicowana, to zasadniczo potwierdziły się na najbardziej popularne kierunki migracji mieszkańców województwa świętokrzyskiego (Niemcy, Wielka Brytania, Holandia, Francja i Szwecja).
- Wszystkie migracje noszą charakter migracji zarobkowych statych, większość respondentów przebywa na emigracji zarobkowej po raz pierwszy, dla pozostałych jest to kolejne doświadczenie migracyjne.
- W większości nie są jeszcze całkowicie zdecydowani jak długo pozostaną za granicą i czy wrócą do kraju.
- Bezpośrednie przyczyny wyjazdu mieszczą się w kategoriach motywacji o ekonomicznym charakterze i są nimi: wyższa płaca za granicą i brak pracy w Polsce.

- Korzyści, jakie w badanej zbiorowości emigrantów przynosi praca za granicą są standardowe: posiadanie pracy, korzyści finansowe umożliwiające nie tylko utrzymanie się, ale również dokonanie oszczędności, lepsze warunki pracy.
- Oszczędności zamierza się przeznaczyć na remont lub zakup mieszkania, albo pokrycie kosztów swoich studiów lub w przyszłości edukacji dzieci.
- Koszty pobytu na emigracji dotyczą sfery uczuć, odczuć i emocji: tęsknota za krajem, rodziną, znajomymi oraz całym znanym środowiskiem społecznym, trudności adaptacyjne, poczucie, że jest się obywatelem II kategorii.
- Dominujący profil emigranta w badanej zbiorowości to: kobieta w wieku między 22 a 51 rokiem życia, z wykształceniem wyższym lub średnim, zamężna, mieszkająca w mieście.
- Ocena warunków pracy za granicą jest generalnie bardzo pozytywna w porównaniu z warunkami pracy w Polsce.
- Trudno mówić o karierze zawodowej, ograniczone możliwości wykorzystania kanałów awansu, ze względu na rodzaj wykształcenia i kwalifikacji.
- Ze stałości pozycji w pracy i pozycji zawodowej wynika zadowolenie i satysfakcja z pobytu na emigracji i ocena, że żyje się tam lepiej niż w Polsce.
- Ocena decyzji o emigracji zarobkowej w badanej zbiorowości jest jednoznacznie pozytywna. Wszyscy respondenci podjęli by ją ponownie.
- Respondenci zdają sobie sprawę z wpływu emigracji, nawet czasowej, czy wahadłowej jednego lub obojga rodziców na sprawy rodziny i wystąpienie kłopotów wychowawczych z dziećmi.

WPLYW MIGRACJI ZAROBKOWYCH NA SYTUACJĘ EKONOMICZNĄ WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Ocena wpływu na sytuację ekonomiczną województwa świętokrzyskiego może być dokonana w kilku wymiarach. Po pierwsze poprzez poprawę kapitału ludzkiego wyjeżdżających i wykorzystanie go po powrocie w rozwoju regionu, czy

we własnej firmie, po drugie poprzez sytuację na rynku pracy. Przedstawione na początku opracowania dane statystyczne obrazujące procesy społeczne zachodzące w regionie jednoznacznie ukazując negatywny wpływ migracji na sytuację

ekonomiczną województwa. Emigracja pogłębia wszystkie niekorzystne procesy zachodzące w województwie: depopulację, starzenie się społeczeństwa oraz procesy zachodzące na rynku pracy.

Prowadzone badania społeczne pokazują jednak, że wyjazdy nie mają wpływu na poprawę poziomu kapitału ludzkiego, szczególnie, jeśli noszą sezonowy charakter oraz jeżeli wyjeżdżają osoby o niskich kwalifikacjach i podejmują na emigracji pracę fizyczną, co w konsekwencji nie sprzyja nauce języka obcego. Z kolei, jeśli prace sezonowe podejmują osoby o wyższych kwalifikacjach po powrocie do kraju nie zmieniają swego statusu zawodowego, a jako osoby bezrobotne nie uzyskują łatwiej zatrudnienia. Z taką sytuacją mamy właśnie do czynienia w województwie świętokrzyskim.

Jak wskazuje Golinowska „badania prowadzone w tradycyjnych krajach emigracji, a szczególnie w Polsce, Rumunii czy Mołdawii dowodzą, że długie lata wyjazdów do pracy za granicą doprowadzają regiony migracyjne do niekorzystnego rozwoju. Regiony te wprawdzie mają zamożniejszych mieszkańców, z własnymi domami i lepszymi samochodami, ale ich dynamika rozwojowa jest osłabiona. Migranci nie angażują się ani w życie społeczne, ani polityczne. Płacą bardzo niskie podatki. Jeśli chodzi o podatki, to badania przeprowadzone w Polsce dotyczące wpływów podatkowych w przekroju województw

ukazały, że mieszkańcy największych regionów emigracji, np. Opolszczyzny, płacą najmniej podatków. Nie dba się w tych regionach o rozwój infrastruktury. Obywatelskość mieszkańców jest niepełna mimo, że formalnie miewają podwójne obywatelstwo [...] Żyją jakby na huśtawce: ani w kraju przyjmującym, ani w kraju pochodzenia (Jadźwińska, Okólski 2001). Wzrost mobilności pracowniczej nie tylko w kontekście akcesji, lecz szerzej – w wyniku procesów globalizacyjnych, stawia pod znakiem zapytania źródła rozwoju lokalnego oraz regionalnego wielu miejsc nie tylko w Polsce i pozostałych krajach regionu CEE, ale także na świecie”²⁰.

Dotychczasowe ustalenia dowodzą, że po akcesji Polski do UE odsetek emigrantów ze świętokrzyskiego zwiększył się, ale jego pozycja w rankingu województw nie zmieniła się. Nadal pozostał jednym z najsilniej wypychających z kraju (zaraz po województwie podkarpackim i podlaskim).

Podstawowe pytanie, które postawiono już w podobnych analizach, dotyczy tego, na ile odpływ zagraniczny był tzw. „eksportem bezrobocia”, na ile zaś obejmował przede wszystkim ludność nie zaangażowaną zawodowo? Analitycy stwierdzają, „że od 2004 aż do 2009 roku mamy do czynienia ze spadkiem liczby bezrobotnych, najsilniejszym w latach 2006–2007 (wówczas

---

²⁰ Golinowska S., Społeczny wymiar emigracji..., op. cit., s. 21

też obserwujemy największą liczbę przebywających zagranicą Polaków) [...] Jednocześnie, co w pewnym stopniu uwiarygodnia tezę o tym, że emigracja zagranicę wpłynęła pozytywnie na statystyki rynku pracy jest fakt, że od 2004 roku mamy do czynienia z wzrostem udziału kobiet w ogóle bezrobotnych. Wiedząc, że wyjazdy zagraniczne są domeną mężczyzn możemy pośrednio wnioskować, że proces wyrejestrowywania się z bezrobocia był w pewnym stopniu uzależ-

niony od zagranicznej emigracji zarobkowej. Ponadto skala zmian w intensywności obu zjawisk jest uderzająco zbieżna.

Niemniej jednak statystyki dotyczące procesów mobilności przestrzennej, jak i procesów rynku pracy są nadal na tyle niedoskonałe, że bardzo trudno jest wnioskować o zależności pomiędzy tymi dwoma obszarami.

WPLYW MIGRACJI ZAROBKOWYCH NA SYTUACJĘ DEMOGRAFICZNĄ WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Podstawowym problemem z zakresu migracji ludności, z jakim mamy do czynienia w przypadku województwa świętokrzyskiego jest odpływ ludności, szczególnie uwidaczniający się poprzez migracje zagraniczne, które są jednym z czynników wyludniających województwo świętokrzyskie. Znaczenie migracji zarobkowych dla sytuacji demograficznej regionów i kraju rozważają wszystkie analizy dotyczące migracji. Jest oczywistym, że niekorzystnym efektem emigracji zarobkowej jest ubytek potencjału demograficznego regionu zdolnego do podjęcia pracy.

Podobnie niespełna jeden na pięćdziesięciu przybywających do województwa świętokrzyskiego w latach 1999–2009 meldował się, jako przybywający z zagranicy, choć w tym wypadku różnica pomiędzy przeciętną dla kraju (2,3%), jak i dla znów rekordowego pod tym względem województwa opolskiego (7,1%) nie była tak znacząca²¹.

Wyjeżdżający za granicę w ostatniej dekadzie stanowili zaledwie 2,3% ogółu ludności opuszczającej województwo świętokrzyskie, co jest wartością poniżej średniej dla kraju (5,8%) i ponad jednaście razy niższą niż dla rekordowego pod tym względem województwa opolskiego (25,9%).

W Polsce mamy do czynienia ze zjawiskiem nazywanym przez demografów austriackich „pułapką niskiej dzietności”. Polega ono na ustaleniu nowego wzorca dzietności i życia rodzinnego spowodowanego szeroko rozumianymi uwarunkowaniami społecznymi. I chodzi tu nie tylko o bezrobocie, które w latach dziewięćdziesiątych w Polsce miało wpływ na „syndrom opóźnienia”, czyli na odkładanie decyzji o posiadaniu dzie-

²¹ Migracje zagraniczne ludności..., op., cit.

ci na późniejszy, lepszy czas. Chodzi o zjawisko ze sfery „społecznej świadomości” polegające na ukształtowaniu postaw niechęci do posiadania więcej niż jednego dziecka, jak również na niechęci do posiadania potomstwa w ogóle. Owe przemiany mentalne, na które bezpośrednio wpływa emigracja znajdują swoje odzwierciedlenie w przekonaniach i wizjach dotyczących rodziny, w tym w ukształtowaniu się nowych wzorów dzietności (bezdzietność i jednodzietność). Można je klasyfikować, jako wynikające z przemian stylu życia związane również z konfrontacją stylów życia na emigracji. Są to przekształcenia zarówno

w sferze dominujących wartości, jak i w celach i dążeniach życiowych młodego pokolenia Polaków, którzy formułują je inaczej niż ich dziadkowie i rodzice, a u podłoża tego procesu leży nowa wizja świata²². Widocznym przykładem jest coraz bardziej rozwijająca się kultura singli, nowy, coraz bardziej popularny styl życia, którego przekształcenie z pozycji marginalnej na coraz bardziej dominującą uwidaczniają wszystkie badania socjologiczne²³. Świadomościowe procesy zachodzące w Polsce (w tym w woj. świętokrzyskim) potwierdzają diagnozy CBOS²⁴.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Odpowiadając na postawione pytania badawcze wykorzystano zarówno wnioski sformułowane w ramach analizy danych wtórnych, jak i wyniki przeprowadzonych badań ilościowych i jakościowych.

1. Jaka jest skala zjawiska emigracji zagranicznych w województwie świętokrzyskim?

- Dane statystyczne pokazują, iż saldo migracji zagranicznych dla województwa świętokrzyskiego od lat kształtuje się na poziomie niższym od zera. Mieszkańcy świętokrzyskiego wydają się być ponadprzeciętnie, jak na Polskie warunki mobilni.
- Region świętokrzyski doświadczył znacz-

nie wyższego ubytku ludności, niż inne regiony kraju (wyprzedziły go jedynie: opolszczyzna, łódzkie i śląskie). W pewnym stopniu zmiana ta dokonała się na skutek naturalnego ruchu ludności, niemniej jednak uznać należy, że odpowiedzialne za nią jest notowane od dziesięciu lat ujemne saldo migracji zagranicznych na pobyt stały.

²² Sotdra-Gwiżdż, T., Czy „pułapka niskiej dzietności” w województwie opolskim. Perspektywa socjologiczna, Opole 2014. maszynopis.

²³ P.Stein, Być singlem – próba zrozumienia życia singli, w: Socjologia codzienności, pod red. P.Sztompki, M.Boguni-Borowskiej, Kraków, 2008, 142-157.

²⁴ Hipsz N., Społeczne oceny alternatyw życia małżeńskiego. Komunikat z badań CBOS, BS, 32/2013, Warszawa marzec 2013, s. 1.

2. Jak wygląda mapa migracji, dokąd migrują mieszkańcy trwale lub czasowo? Jakie są główne kierunki migracji zagranicznej?

- Kierunek migracji zagranicznych został jednoznacznie zdominowany przez kraje Unii Europejskiej. Najbardziej popularna triada migracji to: Wielka Brytania, Niemcy i Holandia, (która pojawiła się w 2009 roku), jakkolwiek następują przemiany atrakcyjności poszczególnych krajów migracji.
- Większość emigrantów stanowią emigranci długookresowi, którzy nie charakteryzują się dużą ruchliwością przestrzenną i nie zmieniają wybranego kraju emigracji, najczęściej pozostają tam, gdzie wyjechali po raz pierwszy.

3. Profil demograficzno – społeczny emigranta.

- Dominujący profil emigranta: mężczyzna, w wieku 40-49 lat, z wykształceniem zasadniczym zawodowym, żonaty, mieszkający w mieście, wyjechał z powodu niezadowolenia z wysokości otrzymywanego wynagrodzenia, pracujący na emigracji, jako robotnik wykwalifikowany, emigrant długookresowy, mający zapewnioną pracę w momencie wyjazdu, oceniający zdecydowanie pozytywnie decyzję o emigracji, natomiast niezdecydowany czy wróci do Polski.

4. Jakie są główne przyczyny i motywy migracji zarobkowej?

- Dominacja motywacji ekonomicznej w podejmowaniu decyzji o emigracji przede wszystkim związanej z niezadowoleniem z wysokości zarobków i brakiem pracy w Polsce występujące częściej wśród mężczyzn niż wśród kobiet.
- Motywację do podjęcia ryzyka związanego z wyjazdem zarobkowym za granicę wzmacniają sieci znajomych, przyjaciół i osób bliskich, które działają, jako ważny zespół czynników przyciągających. W Regionie Wschodnim do którego należy województwo świętokrzyskie sieci migracyjne są najsilniej rozwinięte w porównaniu z innymi regionami kraju.

5. Jakie są główne korzyści i koszty migracji zarobkowej? Transfer pieniędzy do kraju.

- W hierarchii korzyści z emigracji na czele sytuują się korzyści ekonomiczne (zadowolenie z wysokości otrzymywanego wynagrodzenia za pracę pozwalającego na utrzymanie się i dokonanie oszczędności oraz możliwość podjęcia jakiegokolwiek pracy).
- Najbardziej dotkliwe, negatywne aspekty pobytu na emigracji to: rozłąka z rodziną, tęsknota za krajem, trudności adaptacyjne

związane z odmiennymi obyczajami, zwyczajami, nieznajomością języka oraz dotkliwie odczuwane poczucie wyobcowania.

- Transfer pieniędzy do kraju dotyczy ponad połowy respondentów i jest dokonywany najczęściej raz w miesiącu. Większość emigrantów posiada oszczędności, które zamierza przeznaczyć, przede wszystkim do wykorzystania w kraju, najczęściej na bieżące wydatki, następnie na remont mieszkania lub domu, kupno mieszkania lub domu oraz edukację dzieci. O założeniu własnej działalności gospodarczej myśli niewielka liczba osób.

6. Ocena warunków pracy. Kariera zawodowa.

- Warunki pracy za granicą są oceniane, jako lepsze niż w kraju z powodu: lepszej organizacji pracy, większość emigrantów posiadała umowę o pracę nie ma konieczności poświęcania dodatkowego czasu na pracę. Swoje zarobki oceniają, jako dobre lub bardzo dobre, mają zapewnioną opiekę zdrowotną, prawo do urlopu w pełnym wymiarze, a część korzysta z dodatkowych świadczeń. Nie muszą korzystać z instytucji pomocy społecznej w kraju migracji.
- Ruchliwość i awans zawodowy jest w badanej zbiorowości nieznaczny. „trudno w ogóle mówić o karierze zawodowej”,

z powodu niskiego poziom wykształcenia (zasadnicze zawodowe). Większość wykonuje zawód robotnika wykwalifikowanego oraz robotnika niewykwalifikowanego pracując nadal u tego samego pracodawcy w prywatnej firmie wykonując te same obowiązki.

- Kobiety zajmują częściej wyższe pozycje niż mężczyźni (stanowisko kierownik/manager, wolny zawód, urzędnik), chociaż różnice nie są zbyt duże, natomiast mężczyźni częściej wykonują prace, jako robotnicy wykwalifikowani i niewykwalifikowani niż kobiety.
- Zadowolenie i satysfakcja ze stałości pozycji w pracy i pozycji zawodowej wpływa na ocenę życia na emigracji. Powszechnie oceniają, że żyje się im lepiej niż w Polsce i dlatego w przeważającej mierze oceny podjętej decyzji o emigracji są pozytywne, zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn.

7. Ocena wpływu migracji zarobkowych na więzi rodzinne i „eurosieroctwo”.

- Chociaż wyniki badań wskazują na niekorzystny wpływ migracji na więzi rodzinne, w badanej zbiorowości subiektywna ocena ich stanu po podjęciu decyzji o emigracji w przeważającej mierze jest korzystna (pozostały bez zmian lub nastąpiło ich

polepszenie). Tylko niewielka grupa osób oceniła, że ich relacje z dziećmi pogorszyły się i zaznaczyły się kłopoty wychowawcze z dziećmi.

8. Wpływ migracji zarobkowych na sytuację demograficzną województwa świętokrzyskiego.

- Nastąpiło pogorszenie sytuacji demograficznej regionu: wyraźnie zaznaczył się spadek liczby ludności i wystąpiło przyspieszenie procesu demograficznego starzenia się społeczeństwa.
- W świetle prognozy przewidywany na koniec 2035 r. ubytek liczby ludności osiągnie 13%, a głównym czynnikiem depopulacji będzie wysoki spadek liczby urodzeń, bezpośrednio związany z nasiloną emigracją zarobkową.
- Mimo, że w świetle prognozy w przyszłości nastąpi ograniczenie wielkości odpływu ludności z województwa, to jednak straty migracyjne pozostaną wysokie.

9. Jaki jest wpływ migracji zarobkowej na sytuację ekonomiczną i kondycję rynku pracy?

- Wpływ migracji zarobkowej na sytuację ekonomiczną i kondycję rynku pracy jest negatywny.

- Wyjazdy nie mają wpływu na poprawę poziomu kapitału ludzkiego, szczególnie, jeśli noszą sezonowy charakter oraz jeżeli wyjeżdżają osoby o niskich kwalifikacjach i podejmują na emigracji pracę fizyczną. Z kolei, jeśli prace sezonowe podejmują osoby o wyższych kwalifikacjach po powrocie do kraju nie zmieniają swego statusu zawodowego, a jako osoby bezrobotne nie uzyskują łatwo zatrudnienia.
- Długie lata wyjazdów do pracy za granicą doprowadzają regiony migracyjne do niekorzystnego rozwoju. Dotychczasowe ustalenia dowodzą, że po akcesji Polski do UE odsetek emigrantów ze świętokrzyskiego zwiększył się, ale jego pozycja w rankingu województw nie zmieniła się, nadal zajmuje niekorzystną pozycję.

W sytuacji migracji zarobkowych niezwykle trudno jest rekomendować działania, bowiem cały proces uzależniony jest przede wszystkim od uwarunkowań makroekonomicznych (kurs walut, wynagrodzenia, ceny, sytuacje kryzysowe w gospodarce).

Motywacje, które leżą u podłoża migracji sugerują, że działania powinny leżeć po stronie pracodawców określających wysokość wynagrodzenia za pracę, warunki zatrudnienia i warunki pracy.

Dla młodych osób niewątpliwie podstawową sprawą jest stabilizacja zawodowa i jasne określenie ścieżek zawodowej kariery. Musiałoby to oznaczać ograniczenie funkcjonowania umów czasowych („śmieciowych”) w kierunku pewnej stabilizacji zatrudnienia, chociaż jest to tylko jeden z aspektów podejmowania decyzji o emigracji.

Wskazuje się często niedopasowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy. Absolwenci zdobywają często zawody, które ograniczają ich

powodzenie na rynku pracy. Kwestia rozbudowania doradztwa zawodowego w szkołach należy w tej sytuacji do nadzwyczaj ważnych działań, jak również dostarczenie informacji o warunkach prowadzenia własnej działalności gospodarczej.

Generalna rekomendacja to konieczność poprawy sytuacji młodych osób poprzez zróżnicowane działania państwa (obniżenie podatków i ulgi podatkowe, uproszczenie procedur związanych z prowadzeniem firm, obniżenie kosztów pracy).

BIBLIOGRAFIA

- Diagnoza przyczyn i motywów wewnętrznej i zagranicznej migracji zarobkowej, charakter mobilności regionalnej pracowników. Raport z badań. Konsorcjum profile - ARC Rynek i Opinia, październik 2010 r.
- Golinowska S., Społeczny wymiar emigracji w krajach wysyłających. „Polityka Społeczna, 2008 nr 11-12.
- Hipsz, N., Społeczne oceny alternatyw życia małżeńskiego. Komunikat z badań CBOS, BS, 32/2013, Warszawa, marzec 2013.
- Jadźwinska E., Okólski M., Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu. Warszawa. 2001.
- Kowalczyk, K., Poakcesyjne migracje zarobkowe. Komunikat z badań CBOS, BS 166/ 2013, listopad 2013.
- Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie świętokrzyskim w 2013 roku, Kielce, sierpień 2014.
- Migracje zagraniczne ludności. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011. Warszawa 2013.
- Okólski M., Gaining from Migration. Costs and benefits of migration for Central European Countries, Warszawa 2006.
- Sołdra-Gwiżdż, T., Czy „pułapka niskiej dzietności” w województwie opolskim. Perspektywa socjologiczna, Opole 2014, maszynopis.
- Stańczak J., Podstawowe informacje o rozwoju demograficznym Polski do 2012 roku. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, b/w.
- Stein P., Być singlem – próba zrozumienia życia singli, w: Socjologia codzienności, pod red. P.Sztompki, M.Boguni-Borowskiej, Kraków 2008, s. 142-157.
- Świętokrzyski Program Pomocy Społecznej na lata 2012-2017, Kielce, lipiec 2012.

SPIS TABEL

<i>Tabela 1: Odsetek zawodów wyuczonych w próbie</i>	14
<i>Tabela 2: Odsetek zawodów wykonywanych na emigracji w próbie</i>	15
<i>Tabela 3: Ludność województwa świętokrzyskiego</i>	17
<i>Tabela 4: Wskaźniki obciążenia demograficznego w województwie świętokrzyskim</i>	21
<i>Tabela 5: Migracje zagraniczne ludności</i>	25
<i>Tabela 6: Prognoza ludności w latach 2014—2035</i>	32
<i>Tabela 7: Motywacje migracyjne w podziale na płeć</i>	42
<i>Tabela 8: Wiek w podziale na płeć</i>	49
<i>Tabela 9: Wykształcenie w podziale na płeć</i>	51
<i>Tabela 10: Stan cywilny w podziale na płeć</i>	52
<i>Tabela 11: Miejsce zamieszkania w podziale na płeć</i>	BRAK
<i>Tabela 12: Przekształcenia pozycji społecznej emigrantów w strukturze społecznej</i>	64
<i>Tabela 13: Pozycja zawodowa ze względu na płeć</i>	65
<i>Tabela 14: Ocena decyzji o emigracji ze względu na płeć</i>	67

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1: <i>Struktura badanych ze względu na płeć</i>	12
Wykres 2: <i>Struktura badanych ze względu na wiek</i>	12
Wykres 3: <i>Struktura badanych ze względu na stan cywilny</i>	13
Wykres 4: <i>Struktura badanych ze względu na stan wykształcenie</i>	13
Wykres 5: <i>Struktura badanych ze względu na miejsce zamieszkania – powiat</i>	13
Wykres 6: <i>Struktura badanych ze względu na miejsce zamieszkania – typ gminy</i>	13
Wykres 7: <i>Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały w poszczególnych województwach</i>	26
Wykres 8: <i>Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały osób w wieku przedprodukcyjnym w poszczególnych województwach</i>	27
Wykres 9: <i>Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały osób w wieku poprodukcyjnym w poszczególnych województwach</i>	28
Wykres 10: <i>Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały osób w wieku produkcyjnym w poszczególnych województwach</i>	29
Wykres 11: <i>Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały w poszczególnych województwach ze względu na płeć</i>	30
Wykres 12: <i>Liczebność emigrantów przebywających czasowo za granicą w poszczególnych województwach</i>	31
Wykres 13: <i>Miejsce zamieszkania i pracy badanych osób</i>	36
Wykres 14: <i>Obecny i pierwszy kraj zamieszkania badanych osób</i>	37
Wykres 15: <i>Sytuacja na rynku pracy badanych osób</i>	38
Wykres 16: <i>Okres poszukiwania pracy przed wyjazdem na emigrację</i>	39
Wykres 17: <i>Czynniki leżące u podłoża decyzji migracyjnych</i>	41
Wykres 18: <i>Hierarchia korzyści z pobytu na emigracji</i>	43
Wykres 19: <i>Hierarchia kosztów z pobytu na emigracji</i>	44
Wykres 20: <i>Odsetek respondentów transferujących środki pieniężne do Polski</i>	45
Wykres 21: <i>Częstotliwość transferu środków pieniężnych do Polski</i>	45

Wykres 22: <i>Odsetek respondentów, którzy w wyniku pracy za granicą zgromadzili oszczędności</i>	46
Wykres 23: <i>Planowane miejsce wydatkowania oszczędności</i>	47
Wykres 24: <i>Planowane przeznaczenie oszczędności</i>	47
Wykres 25: <i>Okres zamieszkania za granicą</i>	48
Wykres 26: <i>Struktura płci respondentów</i>	49
Wykres 27: <i>Struktura wieku respondentów</i>	49
Wykres 28: <i>Struktura wykształcenia respondentów</i>	50
Wykres 29: <i>Stan cywilny respondentów</i>	51
Wykres 30: <i>Miejsce zamieszkania respondentów – typ gminy</i>	52
Wykres 31: <i>Miejsce zamieszkania respondentów – powiat (JEST MAPA)</i>	BRAK
Wykres 32: <i>Rodzaj umowy zatrudnienia</i>	55
Wykres 33: <i>Ocena wykonywanych obowiązków przez osoby pracujące</i>	55
Wykres 34: <i>Odsetek pracujących pozostających w pracy „po godzinach”</i>	56
Wykres 35: <i>Czas poświęcany na dodatkową w pracę przez pozostających w pracy „po godzinach”</i>	56
Wykres 36: <i>Ocena otrzymywanego wynagrodzenia przez osoby pracujące</i>	56
Wykres 37: <i>Odsetek pracujących mających zapewnioną opiekę zdrowotną</i>	57
Wykres 38: <i>Odsetek pracujących mających prawo do urlopu w pełnym wymiarze</i>	57
Wykres 39: <i>Odsetek osób pracujących, którym pracodawcy oferują dodatkowe świadczenia</i>	57
Wykres 40: <i>Hierarchia dodatkowych świadczeń, w grupie osób które dodatkowe świadczenia otrzymują</i>	58
Wykres 41: <i>Przyczyny braku pracy na emigracji</i>	8
Wykres 42: <i>Ocena warunków pracy za granicą</i>	59
Wykres 43: <i>Odsetek korzystających z pomocy społecznej za granicą</i>	59
Wykres 44: <i>Okres korzystania z pomocy społecznej za granicą</i>	60

Wykres 45: Częstość korzystania z poszczególnych form pomocy społecznej	60
Wykres 46: Odsetek respondentów mających zapewnioną pracę za granicą w momencie wyjazdu z Polski	61
Wykres 47: Sposoby znalezienia pierwszej pracy za granicą	61
Wykres 48: Odsetek osób pracujących u tego samego pracodawcy od momentu znalezienia pierwszej pracy	62
Wykres 49: Odsetek osób wykonujących te same obowiązki	62
Wykres 50: Miejsce zatrudnienia	62
Wykres 51: Stanowisko pracy	63
Wykres 52: Ocena przebiegu kariery zawodowej	65
Wykres 53: Ocena decyzji o emigracji z perspektywy czasu	66
Wykres 54: Czy za granicą mieszka Pan(i) sam(a) czy z rodziną?	68
Wykres 55: Kto opiekuje się dzieckiem/dziećmi na czas wyjazdu Pana(i) za granicę?	68
Wykres 56: Wpływ emigracji na relacje rodzinne	68
Wykres 57: Wpływ emigracji na relacje rodziców z dziećmi	69
Wykres 58: Odsetek osób wskazujących na trudności wychowawcze z dziećmi	69